

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ VE SİYASET BİLİMİ
ANABİLİM DALI

**SEÇMEN TERCİHLERİNİ ETKİLEYEN
SOSYO-POLİTİK FAKTÖRLER
(1946-2007 DÖNEMLERİ ARASI)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İRFAN AŞUK

GAZİANTEP

TEMMUZ 2019

T.C.
GAZIANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ VE SİYASET BİLİMİ ANABİLİM DALI

**SEÇMEN TERCİHLERİNİ ETKİLEYEN
SOSYO-POLİTİK FAKTÖRLER
(1946-2007 SEÇİMLERİ ARASI)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İrfan AŞUK

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Ali Fuat GÖKÇE

GAZIANTEP

TEMMUZ 2019

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ VE SİYASET BİLİMİ ANA BİLİM DALI

**Seçmen Tercihlerini Etkileyen Sosyo-Politik Faktörler
(1946-2007 Dönemleri Arası)**

İrfan AŞUK

Tez Savunma Tarihi: 18.07.2019

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

Doç. Dr. Zekiye ANTAKYALIOĞLU
SBE Müdürü

Bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak gerekli şartları sağladığını onaylarım.

Doç. Dr. Ali Fuat GÖKÇE
Enstitü ABD Başkanı

Bu tez tarafımda okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Ali Fuat GÖKÇE
Tez Danışmanı

Bu tez tarafımda okunmuş, kapsam ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri:

Doç. Dr. Ali Fuat GÖKÇE

Dr. Öğr. Üyesi Tuğba YOLCU

Dr. Öğr. Üyesi Aygül KILINÇ

İmzası

ETİK BEYAN

Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

18/07/2019
İrfan AŞUK

ÖZET

Seçmen davranışı konusu çok boyutlu bir konudur. Günümüz demokratik politik sistemlerinde seçmen davranışlarının analiz edilmesi büyük bir önem taşımaktadır. Seçmenlerin tercihlerini etkileyen ekonomik, siyasi, sosyolojik ve psikolojik pek çok faktör mevcuttur. Bu etkenler doğrultusunda "Seçmen Tercihlerini Etkileyen Sosyo - Politik Faktörler" önemli hale gelmektedir. Bu tez çalışmasında Türkiye Cumhuriyeti'nin çok partili hayata geçişinden, 22 Temmuz 2007 seçimlerine kadar ki süreçte, Türk seçmenin parti tercihlerini etkileyen sosyal ve kültürel etkenler incelenmiştir. Seçmenin genel seçimlerdeki tutumu ve oy verirken hangi faktörlerden etkilendiği, bir dizi akademik ve bilimsel araştırmalardan yararlanılarak değerlendirilmiştir. Seçmenin tercihlerinde en az sosyal faktörler kadar kültürel faktörlerin de etkili olduğu varsayımıyla siyasi kültür olgusu seçmen tercihleriyle ilişkilendirilmeye çalışılmış ve Türk siyasi kültürünün baskın yönlerine yer verilmiştir. Hazırlanan bu çalışmada siyasi partilerin davranış özelliklerinden ziyade, seçmenin oylama kararı üzerindeki olası etkiye sahip sosyo-politik faktörleri belirlemek amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler:Seçmen,Seçmen Davranışı, Sosyo-Politik Faktörler

ABSTRACT

Electorattitude is a multi-dimensional topic. Analyzing the attitudes of electors in today's democratic political systems has critical importance. There are such a lot of factors influencing elector preferences as economical, political, sociological and psychological. In line with these parameters, "Socio-political factors influencing elector preferences" have become significant. In this thesis, social and cultural factors influencing party preferences of Turkish electors in the process from Turkish Republic's transition to multi-party system to the elections held on 22nd July 2007 have been emphasized. The attitudes of electors in general elections and by which factors they are influenced have been evaluated utilizing series of academic and scientific researches. With the assumption of cultural factors are at least as important as social factors in elector preferences, the fact of political culture has been tried to be associated with elector preferences and this study includes the dominant aspects of Turkish political culture. In this study, it is aimed at determining the socio-political factors that have possible influence on the electoral voting decision rather than the characteristics of the political parties' actions.

KeyWords: Vote, voterbehavior, Socio-politicalfactors.

İTHAF

Yüksek lisans eğitimim süresince gerek ders döneminde gerek tez döneminde her türlü anlayış, sabır ve desteği göstererek bana yol gösteren ve önerilerinden her zaman yararlandığım saygıdeğer tüm hocalarıma teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca yüksek lisans eğitimim boyunca bilgi ve deneyimlerinden yararlanma fırsatı bulduğum saygıdeğer kardeşim Ayhan AŞUK'a teşekkür ederim. Öte yandan tezin tamamlanma sürecinde bana yol gösteren, yardımlarını benden esirgemeyen tez danışmanım Sayın Doç. Dr. Ali Fuat GÖKÇE hocama şükranlarımı sunarım.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
ÖZET	i
ABSTACT	ii
İTHAF	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
TABLolar LİSTESİ.....	vii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	viii
KISALTMALAR.....	ix
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM SEÇMEN TERCİHLERİNİN KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVESİ

1.1. SEÇMEN TERCİHLERİYLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR.....	3
1.1.1. Siyaset Kavramı.....	3
1.1.2. Siyasal Davranış	6
1.1.3. Siyasal Kültür:.....	8
1.1.4. Siyasal Katılım.....	13
1.1.4.1. Siyasal Katılma Türleri	14
1.1.4.2. Siyasal Katılmayı Etkileyen Faktörler	18
1.2. SEÇMEN TERCİHLERİYLE İLGİLİ TEORİK YAKLAŞIMLAR..	23
1.2.1. Sosyolojik Yaklaşım (Columbia Ekolü)	24
1.2.2. Psikolojik Yaklaşım (Michigan Ekolü)	28
1.2.3. Ekonomik Yaklaşım (Rasyonel Seçim Ekolü)	29
1.2.4. Seçmen Tercihine Diğer Yaklaşımlar	30

1.2.4.1. Konuya Oy Verme Yaklaşımı	31
1.2.4.2. İdeolojik Oy Verme.....	32

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE SEÇMEN TERCİHİNİ ETKİLEYEN SOSYO-POLİTİK FAKTÖRLER

2.1. SEÇMENLE İLGİLİ FAKTÖRLER.....	37
2.1.1. Cinsiyet Faktörü.....	37
2.1.2. Yaş Faktörü	40
2.1.3. Eğitim Faktörü	42
2.1.4. Meslek Faktörü.....	44
2.1.5. Aile Faktörü	47
2.1.6. Ekonomik Faktörler.....	49
2.1.7. İnanç ve Etnik Faktörler	52
2.2.SİYASAL PARTİ VE PARTİ LİDERİ İLE İLGİLİ FAKTÖRLER	55
2.3. ADAYLA İLGİLİ FAKTÖRLER	56
2.4. PROPAGANDA VE İLETİŞİM FAKTÖRÜ	58
2.4.1. Seçim Kampanyaları.....	58
2.4.2. Kitle İletişim Araçları	60
2.4.3. Kamuoyu Araştırmaları	62
2.4.4. Yüz yüze Oy Toplama (Canvassing).....	64
2.4.5. İkna Edici Mesaj Stratejileri.....	65

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SEÇİM SİSTEMLERİ VE 1945-2007 YILLARI ARASI TÜRKİYE'DE GENEL SEÇİM SONUÇLARI

3.1. SEÇİM SİSTEMİ	69
3.1.1. Seçim Sistemi Türleri:	69
3.1.1.1. Çoğunluk Esasına Dayanan Seçim Sistemleri	70
3.1.1.2. Nispi Temsil Esasına Dayanan Seçim Sistemleri:	72
3.1.1.3. Karma Seçim Sistemleri	73
3.2. 1945-2007 ARASI TÜRKİYE'DE GENEL SEÇİMLER	75
3.2.1. 1946 Seçimleri.....	76
3.2.2. 1950 Seçimleri.....	77
3.2.3. 1954 Seçimleri:.....	79

3.2.4. 1957 Seçimleri.....	81
3.2.5. 1961 Seçimleri.....	82
3.2.6. 1965 Seçimleri.....	84
3.2.7. 1969 Seçimleri.....	86
3.2.8. 1973 Seçimleri.....	87
3.2.9. 1977 Seçimleri.....	89
3.2.10.1983 Seçimleri:.....	90
3.2.11. 1987 Seçimleri.....	93
3.2.12.1991 Seçimleri.....	95
3.2.13. 1995 Seçimleri.....	97
3.2.14. 1999 Seçimleri.....	99
3.2.15. 2002 Seçimleri.....	101
3.2.16. 2007 Seçimleri:.....	103
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	106
KAYNAKLAR.....	109
ÖZGEÇMİŞ (VITAE).....	115

TABLOLAR LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Tablo 1.1: Siyasal Katılma Davranışında Yaş Gruplarına Göre Dağılım.	19
Tablo 2.1: Seçim Yılı ve Cinsiyete Göre Milletvekili Sayısı ve Meclis'teki Temsil Oranı:.....	39
Tablo 2.2: Siyasal Katılma Davranışında Yaş Gruplarına Göre Dağılım	42
Tablo 2.3: Sol Partilerin Oy Değişkenleri	51
Tablo 3.1: Çoğunluk Esasına Dayalı Seçim Sistemi Türleri	70
Tablo 3.2: Türkiye'de Uygulanan Seçim Sistemleri	74
Tablo 3.3: 21 Temmuz 1946 Milletvekili Genel Seçimi Sonuçları	77
Tablo 3.4: 14 Mayıs 1950 Milletvekili Genel Seçimi Sonuçları.....	78
Tablo 3.5: 2 Mayıs 1954 Milletvekili Genel Seçimi Sonuçları.....	80
Tablo 3.6: 27 Ekim 1957 Milletvekili Genel Seçimi Sonuçları.....	82
Tablo 3.7: 15 Ekim 1961 Milletvekili Genel Seçimi Sonuçları.....	84
Tablo 3.8: 10 Ekim 1965 Milletvekili Genel Seçimi Sonuçları.....	86
Tablo 3.9: 12 Ekim 1969 Milletvekili Genel Seçimi Sonuçları.....	87
Tablo 3.10: 14 Ekim 1973 Milletvekili Genel Seçimi Sonuçları.....	88
Tablo 3.11: 5 Haziran 1977 Milletvekili Genel Seçimi Sonuçları	90
Tablo 3.12: 6 Kasım 1983 Milletvekili Genel Seçimi Sonuçları:.....	93
Tablo 3.13: 29 Kasım 1987 Milletvekili Genel Seçimi Sonuçları.....	95
Tablo 3.14: 20 Ekim 1991 Milletvekili Genel Seçimi Sonuçları.....	97
Tablo 3.15: 24 Aralık 1995 Milletvekili Genel Seçimi Sonuçları.....	99
Tablo 3.16: 18 Nisan 1999 Milletvekili Genel Seçimi Sonuçları	101
Tablo 3.17: 3 Kasım 2002 Milletvekili Genel Seçimi Sonuçları.....	103
Tablo 3.18: 22 Temmuz 2007 Genel Seçim Sonuçları:	105

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa No

Şekil 1.1: Siyasal Davranışın Oluşumu	7
Şekil 1.2: İdeoloji Yanlılarının İnanç Dizisi.....	33
Şekil 1.3: Yakın İdeoloji Yanlılarının İnanç Dizisi	33
Şekil 1.4: Az İdeoloji Yanlılarının İnanç Dizisi	34
Şekil 1.5: İdeolojik Karışıklığa Sahip Olanların İnanç Dizisi.....	34
Şekil 1.6: İdeolojik Uyumsuzların İnanç Dizisi	34
Şekil 1.7: İdeolojik Oy Verme Modeli	35

KISALTMALAR

a.e.	Aynı Eser
a.g.e.	Adı Geçen Eser
a.g.d.	Adı Geçen Dergi
a.g.g.	Adı Geçen Gazete
a.g.m.	Adı Geçen Makale
a.g.t.	Adı Geçen Tez
A.Ü.	Ankara Üniversitesi
AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AİD	Amme İdaresi Dergisi
AKD	Akdeniz Üniversitesi
AKP	Adalet ve Kalkınma Partisi
Akt.	Aktarma
ANAÜ	Anadolu Üniversitesi
ANAP	Anavatan Partisi
AP	Adalet Partisi
ATP	Aydınlık Türkiye Partisi
BBP	Büyük Birlik Partisi
BDP	Barış ve Demokrasi Partisi
BM	Birleşmiş Milletler
BP	Birlik Partisi
BTP	Bağımsız Türkiye Partisi
C.	Cilt
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
CGP	Cumhuriyetçi Güven Partisi
CKMP	Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi
ÇOMÜ	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Çev.	Çeviren
DBP	Demokratik Bölgeler Partisi
DEHAP	Demokratik Halk Partisi
DEPAR	Değişen Türkiye Partisi
DEÜ	Dokuz Eylül Üniversitesi
DHP	Demokrat Halk Partisi
DP	Demokrat Parti
DSP	Demokratik Sol Parti
DYP	Doğru Yol Partisi
DİE	Devlet İstatistik Enstitüsü
Ed.	Editör

Eds.	Editörler
EMEP	Emek Partisi
FP	Fazilet Partisi
FÜ	Fırat Üniversitesi
GP	Genç Parti
GÜ	Gazi Üniversitesi
GAZÜ	Gaziantep Üniversitesi
HADEP	Halkın Demokrasi Partisi
HDP	Halkın Demokrasi Partisi
HEP	Halkın Emek Partisi
HEPAR	Hak ve Eşitlik Partisi
HYP	Halkın Yükselişi Partisi
HP	Halkçı Parti
IDP	Islahatçı Demokrasi Partisi
IMF	Uluslararası Para Fonu (<i>International Monetary Found</i>)
İP	İşçi Partisi
İÜ	İstanbul Üniversitesi
KİT	Kamu İktisadi Teşebbüsü
KOÜ	Kocaeli Üniversitesi
KTÜ	Karadeniz Teknik Üniversitesi
LDP	Liberal Demokrat Partisi
MÇP	Milliyetçi Çalışma Partisi
MDP	Milliyetçi Demokrasi Partisi
MGK	Milli Güvenlik Konseyi
MHP	Milliyetçi Hareket Partisi
MP	Millet Partisi
MSP	Milli Selamet Partisi
ODTÜ	Ortadoğu Teknik Üniversitesi
OECD	Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
ÖDP	Özgürlük ve Demokrasi Partisi
PAÜ	Pamukkale Üniversitesi
RP	Refah Partisi
s.	Sayfa
SAÜ	Sakarya Üniversitesi
SBE	Sosyal Bilimler Enstitüsü
SBF	Siyasal Bilgiler Fakültesi
SDÜ	Süleyman Demirel Üniversitesi
SHP	Sosyal Demokrat Halk Partisi
SİP	Sosyalist İktidar Partisi
SP	Saadet Partisi
SÜ	Selçuk Üniversitesi
s.s.	Sayfadan Sayfaya
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TBP	Türkiye Birlik Partisi
TESAV	Toplumsal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı
TESEV	Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etütler Vakfı
TİP	Türkiye İşçi Partisi
TKP	Türkiye Komünist Partisi
TODAİE	Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü
TP	Türkiye Partisi

TUIK	Türkiye İstatistik Kurumu
TÜSİAD	Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği
vb.	Ve Benzeri
vd.	Ve Diğerleri
Vol.	Volume
Yay.	Yayın
YDH	Yeni Türkiye Partisi
YDP	Yeniden Doğuş Partisi
YP	Yeni Parti
YTP	Yeni Türkiye Partisi

GİRİŞ

“Seçmen Tercihleri” siyasetin en önemli konularından biridir. Siyasi partilerin iktidar olabilmeleri için öncelikle seçmen tercihlerini etkileyen faktörleri iyi belirlemeleri gerekir. Seçmen tarafından beğenilen politikaların devam ettirilmesi, beğenilmeyen ve tepki gören politikaların ise değiştirilmesi seçmenin ikna edilmesi için gereklidir. Seçmenin herhangi bir parti veya kişiye oy vermesinde; seçmen ile ilgili faktörler, siyasal parti ile ilgili faktörler, adayla ilgili faktörler, propaganda ve iletişim faktörü ve alt kavramları etkili olabilmektedir. Bu çalışmada seçmenin oy verme nedenleri incelenmiş ve bu faktörlerin seçim sonuçlarına etkisi ele alınmıştır. Bunun için öncelikle kavramsal bir çerçeve oluşturmak için geniş bir literatür taraması yapılmıştır. Yapılan literatür taramaları sonucunda, seçmenlerin tercihlerini ortaya koymaya çalışan birçok modelin olduğu görülmüştür.

1. Araştırmanın Konusu

Bu çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümü, seçmen tercihlerinin kavramsal ve kuramsal çerçevesi başlığı altında ele alınacak olup, seçmen tercihleriyle ilgili temel kavramlar ve seçmen tercihleriyle ilgili teorik kavramlar şeklinde kategorize edilecektir. Seçmen tercihleriyle ilgili temel kavramlar kısmında; seçmen tercihi konusunu ilgilendiren siyasal kavram, siyasal davranış, siyasal kültür ve siyasal katılım gibi siyasal olgulara ve süreçlere yer verilecektir. Seçmen tercihleriyle ilgili teorik yaklaşımlar başlığı altında ise; Psikolojik Yaklaşım, Sosyolojik Yaklaşım, Ekonomik Yaklaşım ve Seçmen Tercihine Diğer Yaklaşımlar şeklinde ele alınmaya çalışılacaktır.

Çalışmanın ikinci bölümünde "Türkiye'de Seçmen Tercihini Etkileyen Sosyo-Politik Faktörler" başlığı altında; seçmenle ilgili faktörler, aday ile ilgili faktörler, siyasal partiyle ilgili faktörler ve propaganda ve iletişim ile ilgili faktörler ele alınacaktır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde ise; "Seçim Sistemleri ve Türkiye'de Uygulanan Seçim Sistemleri" ele alınacaktır. Daha sonra Türkiye'de çok partili sisteme geçişin ilk genel seçimleri olan 21 Temmuz 1946 seçimlerinden 22 Temmuz 2007 seçimlerine kadar yapılan tüm genel seçimlerin sonuçları incelenecektir. Bu sonuçlar üzerinde fazla tarihsel detaya girilmeden yorumlar yapılacak ve Türk seçmenin siyasal tercihlerinin yönü belirlenmeye çalışılacaktır.

Araştırmanın sonuç ve öneriler kısmında ise çeşitli araştırmalar sonucu elde edilen bilgiler ve bulgular, sonuçları ile birlikte yorumlanarak, bazı önerilerde bulunulacaktır.

2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın temel amacı seçmenlerin hangi faktörleri dikkate alarak oy kullandığını ve tercihlerinin nasıl etkilenebileceğini ortaya koymaya yöneliktir. Alt amaçları ise şu şekildedir;

- Kimlerin hangi faktörleri dikkate alarak, oy verdiklerinin belirlenmesi. Bu amaçla Türk seçmenlerinin belli tiplere ayrılması ve her birinin karar sürecinin ortaya konulması,
- Partiler ve seçmenlerin buluşabilecekleri ortak noktaların tespiti ve bu ortak noktalar doğrultusunda seçmenlerin bir partiye ikna edilip edilemeyeceğinin tespit edilmesidir.

3. Araştırmanın Önemi

Seçmen tercihlerini etkileyen faktörler tespit edilerek, siyasi partilerin bu konuda ne gibi uygulamalar yapabileceğinin belirlenmesi ve bu konuda literatüre katkı sunmak açısından önemlidir.

4. Araştırmanın Yöntemi

Nitel araştırma yöntemlerinden "Döküman İnceleme" kullanılmıştır. Döküman incelemesi yaklaşımına uygun olarak, bu alanda yazılan çok sayıda kaynak incelenmiş (kitaplar, tezler, makaleler, internet siteleri vb.) ve bu kaynaklardan elde edilen sonuçlar şekiller ve tablolarla desteklenerek gerekli karşılaştırmalar yapılmıştır.

5. Araştırmanın Hipotezleri

Araştırmada yer alan hipotezler, araştırmanın amacına ve araştırma modeline uygun olarak, seçmen tercihlerini etkileyen faktörlerin seçmenler üzerindeki etkileri üzerine kurulmuştur. Bu çerçevede araştırmanın hipotezleri olarak şunlar geliştirilmiştir;

H₁: Siyasi partilerin geleceğe yönelik vaatleri seçmen tercihlerinde önemli bir faktör oluşturmaktadır.

H₂ : Seçmenlerin etnik kimliklerine yönelik algıları siyasal tercihlerine yönelik tutumlarını etkilemektedir.

H₃ :Seçmenlerin dinsel değerlerine yönelik algıları, siyasal tercihlerine yönelik tutumları etkilemektedir.

H₄ : Seçmenlerin parti bağlılıkları onların siyasal tercihlerini etkilemektedir.

H₅: Siyasi partilerin geçmiş icraatları seçmen tercihlerinde önemlidir.

H₆:Seçmenlerin eğitim düzeyi ile siyasal tercihleri arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H₇: Seçmenlerin siyasal tercihleri, yaş değişkenine göre farklılık göstermektedir.

H₈: Seçmenlerin ekonomik durumları siyasal tercihlerinde etkilidir.

H₉: Seçmenlerin tercihlerinde eş, çocuk ve çevre önemli bir faktördür.

H₁₀: Parti liderinin özellikleri seçmen tercihlerinde önemli bir faktördür.

H₁₁: Kitle iletişim araçları seçmen tercihlerinde önemli bir faktördür.

H₁₂: Güven faktörü seçmenin tutum belirlemede önemli bir faktördür.

6. Araştırmanın Sınırlılıkları

Seçmenlerin karar vermesi ve tercihleriyle ilgili yaklaşımlar ele alınırken, bireysel anlamda geliştirilen ve üzerinde fazlaca durulmayan teorilere değinilmemiştir. Sadece bilim dünyasında yaygın olan teorilerle sınırlandırılmıştır. Araştırmacı tarafından ileri sürülen hipotezlerin test edilmesinde, literatür taraması sonucu elde edilen veriler ile sınırlı kalmıştır. (Yeni bir saha çalışması yapılmamıştır)

BİRİNCİ BÖLÜM SEÇMEN TERCİHLERİNİN KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVESİ

1.1. SEÇMEN TERCİHLERİYLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR

Bu başlık altında seçmen tercihleri ile ilgili bazı temel kavramlar üzerinde durulacaktır.

1.1.1. Siyaset Kavramı

Sosyal bir olgunun "ne zaman ve nasıl" siyasal bir nitelik taşıdığını anlayabilmek için ilk önce kavram olarak siyasetin tanımının yapılması gereği vardır. Siyaset biliminin konusu ve inceleme alanının belirlenmesi de ancak siyasetin ve siyasal olgunun açıklanarak tanımlanması ile belirlenebilir. Siyaset nedir? Siyasal eylemi siyasal olmayandan ayıran en belirgin özellik nedir?¹ Siyasal iktidar nedir? Siyasetteki güç kavramı nedir? Bu tür soruların yanıtlanması siyaset kavramının tanımlanması açısından faydalı olacaktır.

Arapça kökenli bir sözcük olan siyaset; at eğitimi anlamına geliyor. Halbuki bu kavrama karşılık Batı'dan alınan Politika sözcüğü Yunanca kökenli bir sözcüktür. "Polis", Yunanca'da kent devletlerine verilen isimdir. Politika ise; "devlete ait işler" anlamına geliyor.

"Prof. Bülent Daver siyaset sözcüğünü; "ülke yönetimi, devlet yönetimi ve insan yönetimi" şeklinde tanımlıyor. Siyaseti bilim ve sanat olarak değerlendirenlere de böyle bir tanım ters gelmeyecektir."²

Siyaset, günlük dilde çok çeşitli anlamlarda kullanılmaktadır. Sokakta ki insanın yüzünü buruşturarak "ben siyasetle ilgilenmem" diyerek siyasetin istenmeyen

¹ Esat Çam. (1999). *Siyaset Bilimine Giriş*. 6. Baskı, Der Yayınlar, İstanbul, s.21.

² Ahmet Taner Kışlalı. (1999). *Siyaset Bilimi*. 16. Baskı, İmge Yayınlar, Ankara, S.17.

bir şey olduğunu vurgulamasına çok sık tanık olmuşuzdur. Fakat terimin bilimsel değer taşıyan anlamlarda da kullanıldığı unutulmamalıdır. Örneğin az gelişmiş ülkelerin kalkındırılması siyaseti, sosyal alanlara yönelik kamu siyaseti, belirli bir ülkenin dış siyaseti, siyasal yapısı siyaset teriminin farklı bilimsel kullanım alanlarını sergilemektedir.

Siyaset ve siyasal olgu üzerinde kapsamlı, herkesin anlayabileceği bir tanım yapılmasındaki zorluklar göz önünde bulundurularak, çoğu düşünürün ve siyaset bilimcisinin tanımlamalarındaki ortak öğeleri ve alt kavramları saptayarak kavramda belirginlik sağlanabilir. K. Marx ve F. Engels ise siyaseti; üretici güçlerin niteliklerini belirledikleri bir üst yapıdır. Sosyal sınıflar arasında yaşanan iktidar çekişmeleri ise siyasette itici güç olarak görülmektedir. Max Weber'e göre siyasi topluluk ve siyaset; belirli bir alan içinde, yönetici örgütler tarafından verilen emirleri yerine getirmeye çalışan, gerektiği takdirde fiziki zora başvurma olanağı da olan egemen grup olarak görülmektedir. M. Weber gibi G. Almond'da; siyasetin belirleyici niteliği olarak meşru fiziki zorlamaya başvurmanın tekelleşmesi olarak görmektedir. P.H. Merkl'e göre siyaset; insanın kendi toplumsal görüşleri doğrultusunda yaşadığı topluma düzen verme sürecidir. R. Dahl'ın siyasal sistem anlayışı; otorite, güç veya rol ile ilgili insan ilişkilerini içerir. Crick ve Bendix siyaseti; devlet içinde yerleşmiş ve örgütlenen toplumu belirleyen bir süreç olarak kabul ettiklerinden, siyaseti devletle sınırlamaktadırlar. Laswell göre siyaset; otorite, güç ve etkili sosyal denetim sürecinin belirleyici nitelikleri olarak tanımlamaktadır. Greer ve Orleans'a göre siyaset; gücün kullanılması ve gelişmesi olgusuna dayandırıldığından, güç genel bir olgu görünümü kazanarak devletle sınırlandırılmadan, her sosyal grup ve kuruma özgü bir içerik kazanmaktadır. M. Duvarger'e göre siyaset; siyasetin çıkış noktası olarak kabul edilen sosyal gerçeklik ve insanların isteklerini ve gereksinimlerini karşılayabilmeleri için, çeşitli büyüklüklerdeki gruplar halinde bir araya gelmeleridir. Bu nedenle bir toplumda siyaset örgütlü güç, yetki ve denetim kurumlarıdır.³

İktidar kavramı; karar almanın yanında, alınan bu kararların uygulanması ve uygulanması gücünü de gösteren bir yapıdır. Bu nedenden dolayı "siyasal iktidar" kavramının tek iktidar çeşidi olmadığı görülür. Örneğin günümüzde insanların sık sık

³ Çam, a.g.e., s.23.

"ekonomik iktidar" kavramından bahsetme alışkanlıkları vardır. Bu örnek oldukça yaygın bir şekilde kullanılır ve kullanılması da yanlış değildir. Siyaset biliminin ilgilendiği konu; siyasal iktidarın oluşumu, bu iktidarın işleyişi, paylaşılması ve kullanılması ile ilgilidir. Siyasal iktidar ile ilgili yaşanan tüm süreçlerdir. Başta "Ekonomik iktidar" kavramı olmak üzere, diğer iktidar çeşitleri ise; siyaset bilimini ancak siyaset alanına etki ettikleri derecede ilgilendirirler. Örneğin "aile içi iktidar", aileyi oluşturan bireylerin siyasal davranışlarına etki ettiği ölçüde ve oy verme tercihlerine etki ettiği zaman siyaset biliminin konusu olur.⁴

"Demokrasi kavramı; halkın kendi kendini yönetmesi şeklinde açıklanan dar tanımından yola çıktığımızda halkın yönetime katılması ilkesi ön plana çıkmaktadır. Bu tanımda halkın kendi hayatı ve içinde bulunduğu toplumunun geleceği hakkında kararların alınmasında oynadığı rol açıklanmaktadır. Halk yönetime doğrudan demokrasi ve temsili demokrasi şeklinde katılmaktadır. Doğrudan demokraside egemenlik bizzat ve doğrudan halk katılımı, referandum, kitle gösterileri araçlarıyla kullanılır. Doğrudan ve sürekli bir katılım söz konusudur."⁵ Temsili demokrasilerde ise; halk siyasi karar alma sürecine kendisini temsil edecekleri oy vererek katkıda bulunur. Halk temsilcilerini seçer ve temsilciler egemenliği halk adına kullanırlar.⁶

Siyasette güç, genel olarak arzu edilen bir sonuca ulaşma yeteneği olarak tanımlanabilir. Bazı durumlarda bir şeyi yapma gücü olarak ifade edilir. Weber'e göre (2005), "*Bir sosyal ilişki içinde, bir aktörün hangi temele dayanırsa dayansın, direnmeyle karşılaşsa bile istediğini yapabilme konumunda olma ihtimalini ifade eder*". Siyasi çözümlemede, güç genellikle bir ilişki olarak fikir konumundadır. Bir diğerinin davranışını etkileme yeteneği olarak toplum içerisinde kullanılan güç, başkalarına boyun eğdirme, bir diğeri üzerinde "güç sahibi" olma anlamında da kullanılmaktadır. Güç kavramı ekonomik, kişisel, siyasi vb. açılardan kendi

⁴ Kışlalı,(1999). a.g.e., s.18.

⁵ Ali Fuat Gökçe. (2013). *Siyasi Partilerde Parti İçi Demokrasi ve Disiplin Algısı: Türkiye*. (Akt.). *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 5 (9): s.67.

⁶ a.e., s.67.

içerisinde ayrılmaktadır. Ancak çalışma sahası içerisinde güç kavramını bu sınırlar içerisinde çizmek yeterlidir.⁷

1.1.2. Siyasal Davranış

"Davranışlar, organizmanın belli uyarılar karşısında gösterdiği tepkilerden meydana gelir."⁸ "Çevreden alınan uyarıcılar, organizmanın algılama süzgecinden geçtikten sonra davranışı etkilerler. Organizmanın ise; katılma, öğrenme ve toplumsallaşma yolu ile çevreye bağlı iki kolu vardır. Organizmadaki ihtiyaçlar, tavırlar ve inançlar ise bazı ön yönelimler şeklinde ortaya çıkarak, algılanan uyarılar ile birlikte davranışı meydana getirmektedir. Gerçekleşen davranış ise, geriye dönerek hem çevreyi değiştirebilir hem de organizmayı tatmin ederek ya da sıkıntıya sokarak etkileyebilmektedir. Böylece, davranış sadece organizmanın kapalı bir birim şeklinde kendi içinde işleyişinin bir sonucu değil, organizma ile çevre arasındaki karşılıklı etkileşimin ortaya çıkardığı bir üründür. Tepki gösterme, organizma için bir karar verme eylemidir. Oy kullanmakta bir karar verme eylemi olduğu için buda organizmanın gösterdiği bir tepkidir. Bu açıdan bakıldığında, bireylerin genel olarak davranışlarının taşıdığı özellikler, siyasal davranışlar için de geçerli olmaktadır."⁹

Siyasal davranışçılık, siyasal olaylara davranışçı bir açıdan bakılmasıdır. Bu anlamda, davranışçı siyaset bilimi, geleneksel ve çağdaş olaylara insan davranışları açısından eğilir.¹⁰

Davranış bilimciler olayları olması gereken olarak değil, olan olaylar olarak mevcudu araştırır. Bir başka söyleyişle; toplumu oluşturan insanlar, siyasal olaylar karşısında ne düşünürler? Mevcut olaylar karşısında toplumun yaklaşımları, düşünceleri, eğilimleri nelerdir? Onları ortaya çıkarmaya çalışırlar. Bu anlamda, mevcut hukuksal ve kurum ve kuruluşlardan çok, gayri resmi liderleri (doğal liderleri) biçimsel örgütlerin yanında doğal örgütleri, elitleri, kitleleri baskı ve çıkar

⁷ Fatma İlknur Akgül. (2013). *Türkiye'de Seçmen Davranışları: Politik Sosyo-Ekonomik Boyutlarıyla Etkileyen Faktörler. Yüksek Lisans Tezi, Gediz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, s.5.*

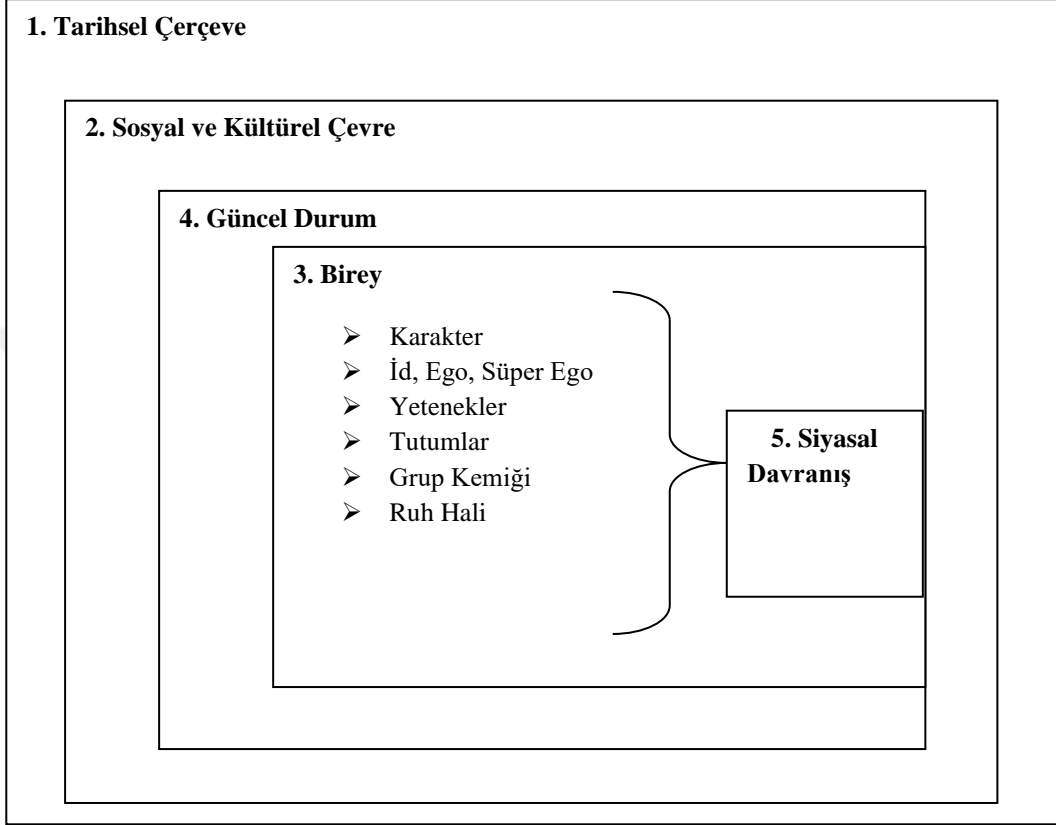
⁸ Kışlalı,(1999). a.g.e., s.141

⁹ Abdullah Özkan. (2007). *Siyasal İletişim Stratejileri. 1. Baskı, Tasam Yayınları, İstanbul, s.72.*

¹⁰ Ali Öztekin.(2010). *Siyaset Bilimine Giriş. 6. Baskı, Siyasal Yayın Evi, Antalya, s.244.*

gruplarını, siyasi partileri ve bu toplumsal ve siyasi örgütleri dolaylı olarak etkileyen kişi ve örgütleri inceleme ve araştırma konusu yapar.¹¹

Şekil 1.1: Siyasal Davranışın Oluşumu¹²

Kaynak: Akgül. a.g.t. (akt.), s.s. 7

Şekil 1’de görüldüğü üzere, sadece bireyin yetenekleri, tutumları, bilinçaltı ve bilinç üstünde yer alan istekleri değildir. Ruh hali gibi karakteristik özelliklerinden değil, aynı zamanda içerisinde bulunulan toplumun ekonomik, sosyal, politik, kültürel vb. yapısıyla etkileşime girerek ortaya çıkar. Aynı zamanda siyasi davranış oluşumunda güncel durum kadar geçmiş de etkili olmaktadır. Modern, sanayileşmiş bir toplum ile geleneksel, tarımsal bir toplumda oluşacak siyasi davranış aynı şekilde gerçekleşmez. Feodal düzenin sürdüğü, dini baskıların, ağalık ve aşiret bağlarının ağırlığının olduğu, erkek egemen bir toplumda oluşan siyasi davranış ile gelişmiş bir ekonomi ve toplumun hâkim olduğu, sivil toplum örgütlerinin yoğun

¹¹ Bülent Daver. (1972). Siyaset Bilimine Giriş. 3.Baskı, Sevinç Yayın Evi, Ankara, s.172.

¹² Akgül. a.g.t. (akt.), s.s. 7

olarak toplum yaşantısında aktif olduğu, gelişen teknoloji sayesinde küresel gelişmeleri takip eden, kadınların iş hayatında aktif rol aldığı modern toplumlarda oluşan siyasal davranış kuşkusuz ki birbirinden çok farklı olacaktır.¹³

Daha geniş bir anlatımla, bir toplumun sosyolojik yapısı, bir başka söyleyişle bir toplumun geleneksel tarım toplumu olması ile sanayileşmiş modern toplum olması, siyasal davranışlarında büyük değişiklikler yaratmaktadır. Özellikle siyasal davranışların en somut göstergesi olan her düzeydeki siyasal katılma yoğunlukları sanayileşmiş toplumlarda geleneksel tarım toplumlarından çok daha yoğun ve fazladır.¹⁴

1.1.3. Siyasal Kültür

Siyasal kültürün ne olduğunu anlatmadan önce kültürün ne demek olduğunu öğrenmekte fayda vardır. Kültür; bir toplumda uzun süreler sonucunda oluşan değerler bütünüdür. Bu tanımları biraz daha açmak gerekirse, bir toplumu oluşturan kişilerin, alışkanlıkları, gelenekleri, görenekleri, folkloru, ortaklaşa paylaştıkları duyguları, zevkleri ve düşünceleri gibi toplumsal olaylar karşısında toplumun hepsinin etkilenmesi ve o olaylar karşısında paylaşılan ortak duygular o toplumun kültürünü oluşturur.¹⁵ Hayvanların doğduğu andan itibaren çevrelerine uymalarını sağlayan en önemli etken hayvanların doğal dürtüleridir. İnsanlarda ise aynı görevi kültür yerine getirir. İnsanlar doğduklarında kültür onlara nasıl hareket etmeleri gerektiğini ve nasıl düşünmeleri gerektiğini hazır bir şekilde sunar.

Siyasal kültür; "bir toplumun gerek o toplumun siyasal sistemi içerisinde yer alan, gerek ise diğer siyasal oluşumlar dediğimiz, devlet, hükümet, siyasi parti, siyasal iktidar, demokrasi, seçim, anayasa, parlamento, kamu yönetimi, dernek, sendika vb. gibi kavramlar konusundaki alışkanlıkları, yaklaşımları, bilgisi, görgüsü, tutum ve davranışlarının tümüdür" denilebilir.¹⁶

¹³ Akgül. a.g.t., s.s. 7-8.

¹⁴ Ersin Kalaycıoğlu. (1984). *Çağdaş Siyasal Bilim. 14. Baskı, Beta Yayın Evi, İstanbul, s.199.*

¹⁵ Öztekin, a.g.e., s.237.

¹⁶ Fikret Çelik ve Fevzi Yahşi. (2016). *Modern Demokratik Toplum Tasavvurunun Oluşmasında, "Siyasal Kültür" ve "Demokrasi Kültürü" Olgusunun Yeri: International Journal of Academic Value Studies, 4:s.48.,*
http://www.javstudies.com/Makaleler/524936504_5.%20F%C4%B0KRET%20%C3%87EL%C4%B0K.pdf, (19.03.2017)

Tarihsel bir geçmişe sahip olan siyasal kültür aynı zamanda toplumsal siyasal bir hafıza olarak karşımıza çıkar."¹⁷

Siyasal kültür ile ilgili alan araştırmaları 1960'lı yıllardan sonra başlamıştır. Gabriel Almond ve Sidney Verba tarafından bazı Avrupa, Asya, Afrika ve Güney Amerika ülkelerinde yapılan siyasal kültür araştırmalarının sonuçları şöyledir: Eğitim gören insanlar, eğitim görmeyenlere oranla, siyasal sistem ve siyasal işleyiş konusunda daha çok bilgi sahibidirler. Eğitim görmüş insanlar, görmemişlere göre, siyasal olayları çok daha yakından ve ilgi ile izlerler. Eğitil görenler eğitim görmeyenlere oranla, kendilerini daha çok özgür hissederler. Örgütlere ve siyasal aktivitelere daha bilinçli ve aktif bir şekilde katılırlar. Yine aynı araştırmalarda, siyasal kültürü gelişmiş, eğitim seviyesi yüksek olan toplumlarda şu ortak özellikler saptanmıştır.

a) Bu tür toplumların insanları, yeni siyasal deneyimlere hazır, siyasal yeniliklere değişimlere geleneksel atalarından daha isteklidirler.

b) Bu toplumlarda yaşayan insanlar, sadece kendisi ve çevresi ile değil tüm toplumla ilgili sorunlarla ilgilidirler.

c) Siyasal kültürü gelişmiş toplumların insanları, geçmişten çok bugün ve gelecekle ilgili çalışmalar ve çabalar içine girerler.

d) Böyle toplumların insanları, örgütlenmeye ve örgütleriyle birlikte siyasal sistem içinde yer almaya yönelir ve bu tür etkinliklere ilgi duyarlar.

e) Bu tür toplumların insanları, amaçlarını gerçekleştirebilmek için geleneksel, alışılmış düzenlerin etkisinde kalmak yerine, yeni değişimlere ve gelişimlere ayak uydurulması gereğine inanırlar.¹⁸

İnsanlık tarihine baktığımızda, insanların kendilerini nasıl yönettiklerini, en iyi ve en doğru yönetim şeklini bulmak için uğraştıklarını görürüz. Tüm doğu ve batı toplumlarının geçmişini ve bu gününü incelediğimizde ise, aralarında büyük

¹⁷ Fikret Çelik ve Fevzi Yahşi. (2016). *Modern Demokratik Toplum Tasavvurunun Oluşmasında, "Siyasal Kültür" ve "Demokrasi Kültürü" Olgusunun Yeri: International Journal of Academic Value Studies*, 4: s.48., http://www.javstudies.com/Makaleler/524936504_5.%20F%C4%B0KRET%20%C3%87EL%C4%B0K.pdf, (19.03.2017)

¹⁸ Öztekin, a.g.e., (Akt.). s.239.

farklılıkların oluştuğunu görürüz. Neden Amerika Birleşik Devletlerinde iki partili kapitalist başkanlık sistemi iki yüzyıldır kesintisiz ve aksamasız sürüp giderken, aynı sistemi kopya etmeye çalışan Orta ve Güney Amerika ülkelerinde sistem yüzyıllardır bir türlü oturmamış ve işletilememiştir? Yada Avrupa ülkelerinin hemen hemen tümünde çağdaş, çoğulcu ve katılımcı parlamenter siyasal sistemler yüzyıllardır fazla aksamadan işlerlik kazanırken, aynı modeli uygulamaya çalışan bir başka Asya ya da Afrika ülkesinde sistem 10 yıl bile ayakta kalamamaktadır. Bu farklılıkların nedeni batı toplumlarının sanayileşmesi ile ilgili olduğu kadar, sanayileşme ile birlikte toplumsal gelişmelerin bir parçası olan siyasal kültürün toplumlara yerleşmesi ile de yakından ilgilidir.

Siyasal kültürün gelişmesiyle ve toplumda anlaşılıp kabul edilmesiyle oluşacak olan siyasallaşma olgusu, toplumun kendi kendini yönetmesi ve katılımcı, gerçek ve çoğulcu bir demokrasinin toplum tarafından benimsenip sahip çıkılmasıyla ortaya çıkacaktır.¹⁹ Siyasi kültürün gelişmesi için önemli olan şartlardan biri de eğitimidir. Eğitim ile anlatılmak istenen, insanların eğitim düzeylerinin seviyesidir. Eğitim seviyesi ne kadar yüksek seviyede olursa o toplumda ki siyasal kültür de o derece gelişmiş ve zenginleşmiş olacaktır. Toplumsal sistemin ürettiği siyasal kültür ise; kitle iletişim araçlarının, siyasal iletişim sistemini ve siyasal rolünü etkilemektedir. Siyasal iletişimin belirlenmesinde de siyasal kültürün önemli bir rolü vardır. Siyasal ve demokrasi kültürleri gelişen toplumlarda siyasal iletişimin tüm unsurları uygulanırken, siyasi ve demokrasi kültürleri gelişmemiş toplumlarda ise siyasal iletişim ya kendine hiçbir yer bulamıyor ya da baskı ve zorlamalarla karşı karşıya kalıyor. Çünkü siyasal kültürün gelişmeyen toplumlarda, güçlü, bağımsız ve özgür kitle iletişim araçlarından bahsetmek mümkün değildir. Demokratik bir ortamın olmadığı bir yerde ise özgür siyasetten bahsetmek mümkün değildir. Siyasi mekanizmaların sağlıklı çalışması da pek mümkün olmaz. Siyasetin özgür olmadığı, siyasal sürecin sağlıklı işlemediği ve bağımsız kitle iletişim araçlarının bulunmadığı ortamlarda, siyasal iletişim fonksiyonlarının da olması gerektiği şekilde çalışması pek mümkün olamaz.²⁰

¹⁹ Oya Toköz. (1979). *Siyasal Haberleşme ve Kadın*, A.Ü. Basın Yayın Yüksek Okulu Yayınları, Ankara, s.36.

²⁰ Erdal Eke. (2008). *Siyasal Propaganda Araçlarının Seçmen Üzerindeki Etkileri: Isparta Örnek Olayı*, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, s.9.

Türkiye'de Siyasal Kültür Ortamı

Siyasal kültürün belirlenmesinde bireyin kişisel özellikleri kadar içinde bulunulan toplumsal faktörlerin de rol oynadığı bir gerçektir. Bununla birlikte, Almond ve Verba'ya göre, mahalli kültür, uyruklu kültürü ve katılımcı kültür olmak üzere üç tür siyasi kültür tipinden söz edilebilir²¹. Mahalli kültür henüz milli kültür niteliği kazanamamış, kişinin kendisini millettten önce kabile, etnik grup, bölge, din gibi kolektif bir varlığa ait hissettiği toplumlarda görülür. Bu durum özellikle millet olma sürecini tamamlayamamış ülkelerde görülmekte, bu ülkelerde dini görüş önem kazanmaktadır. Uyruklu ve katılımcı kültürler ise mahalli kültürden farklı olarak milli bir karakter arz eder. Siyasi sisteme ilişkin tanıma, duygu ve değer yargıları milli ölçeklerde olmakla beraber farklıdır. Uyruklu kültüründe vatandaş siyasi sistem hakkında onu tanıyacak kadar bilgiye sahip olmakla beraber kendisi siyasi sistemin dışında yer alır. Siyasi sistemden taleplerini gerçekleştiremeyeceğini ve siyasi sistemi değiştiremeyeceğini düşünmekte, bu anlamda pasif siyasi tutum takınmaktadır. Katılımcı siyasi kültüre sahip vatandaşlar, siyasi sistemle ilgili bilgi sahibi olmanın da ötesinde sisteme etki edebileceklerini düşünerek, bir duygu ve değer yargısına sahip olurlar. Bu yüzden siyasi sisteme etki edebilecek seçimler, baskı grupları, dernek üyeliği, parti üyeliği, lobcilik, gösteri yapma gibi katılımcı faaliyetlerde bulunmaktadır. Toplumların heterojenliği ve bu üç kültür tipinin aynı toplumda varlığı demokrasinin gelişmesine yardımcı olabilir. Mahalli kültür, uyruklu ve katılımcı kültürün bir arada olması siyasi sistemin farklılıklara açık, dengeleyici bir karaktere sahip olmasını sağlayabilir.

"Disiplinli partilerle beraber partileri içerisindeki demokrasiyi tam olarak veya kısmen işletebilen partiler, toplumdan farklı tepkiler alabilmektedir. Gösterilen tepkiler tamamen toplumun sahip olduğu siyasi kültür ile alakalı olup, değişmesi ise sürece bağlı kalınmasını zorunlu kılmaktadır."²²

²¹ Gabriel Almond and Sidney Verba. (1989). *The Civic Culture Political Attitudes and Democracy in Five Nations, United States of America*. Sage Publications, p.375., Akt.: Akgül, a.g.t., s.9.

²² Ali Fuat Gökçe. (2013). *Siyasi Partilerde Parti İçi Demokrasi ve Disiplin Algısı: Türkiye*. Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi, 5 (9): s.75

"Siyasal kültürümüzün kendine has özellikleri vardır. Bundan dolayı evrensel demokratik değerlerle ilişki kurmakta zorlandığını ifade eden İlder Turan, Türkiye'deki siyasal kültür ortamının özelliklerini şöyle sıralamaktadır:"²³

- Toplumumuz kendi içerisinde yeteri kadar birbirinden farklılaşmamıştır. Herkesin kişiliğini topluluk içinde bulduğu, topluluk dışında ise fark edemediği bir bütün olarak görmektedir. Bu durum siyaseti çok etkilemektedir. Farklılıkların ifade edilmesi zorlaşmakta, farklı düşüncelerin ifade edilmesi bölücü ve ayrıştırıcı bir eylem olarak kabul edilmektedir. Düşünce özgürlüğündeki sınırlandırmalarda gittikçe artmaktadır.
- Toplumumuz genel ortalamanın dışında seyreden davranışlara ve görüşlere karşı hoşgörü göstermemektedir. Toplumumuzda ki dayanışmacı cemaat anlayışı, ortalamadan sapanları kabul etmemekte ve toplumdan dışlamaktadır.
- Siyasal kültürümüz, bireysellikten ziyade toplumsallığı önemsemekte ve toplumun bireyden önce geldiğini kabul edilmektedir.
- Toplumumuzda, özerk kurumların ve toplulukların sayısı yeterli sayıda değildir. Devlet, sayıları zaten az olan kuruluşların ve toplulukların karşısında kendisini koşulsuz bir üstünlüğe sahip görerek, bunların devlete bağlı olması gereken birimler olarak görmektedir. Toplumun, yönetim sürecine aktif ve örgütlü bir şekilde katılmasının önüne engel konmaktadır.
- Siyasal kültürümüzde uzlaşmadan ziyade, çatışma ve çözümsüzlük ön plandadır. Toplumsal anlayışlarımızdan taviz vermek, zaaf olarak kabul edilmektedir. Uzlaşma rejimi olarak kabul edilen demokrasiyle, uzlaşmacı olmayan kültür arasında her zaman bir gerilim görülmektedir.
- Siyasal kültürümüzde yer alan "siyasal seçkincilik" anlayışının da mutlaka altı çizilmesi gerekiyor. Belirli özelliklere sahip kişilerin toplumu yönetmekte özel hak sahibi olduğunu kabul eden siyasal seçkincilik anlayışında, doğruluğun, iyiliğin ve güzelliğin sadece bazı kesimler tarafından bilindiği kabul edilmektedir. Türkiye'de özellikle de bürokrasinin böyle bir anlayışı benimsediği görülmektedir. Bu tür anlayışlara sahip insanlar, devletin kutsal olduğunu kabul ederek, toplumu ve bireyi ikinci plana itmektedirler.

²³ İlder Turan. (1996). *Türkiye'de Demokrasi Kültürü*, Aybay Yayın Evi, İstanbul, s.25.

1.1.4. Siyasal Katılım

Siyasi iktidarların kaynağının halka dayandığı teorisinin uygulamaya dönüşmesi sonucu, halkın siyasi iktidarların oluşumunda, denetiminde ve değiştirilmesinde son söz sahibi olmaya başladığını görüyoruz. Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir sözü de bu oluşumda anlam kazanmaktadır.²⁴ Siyasal davranışların eylemlere dönüşen hali olan siyasal katılım; demokratikleşme kavramının da en önemli göstergelerinden birisidir.

Siyasal katılma; vatandaşın doğrudan ya da dolaylı bir şekilde, yöneticilerin seçilmesini ve alacakları kararları etkilemeyi hedefleyen davranışların tümüdür. "B. Badie, "Lexique Sociologique Politique'de M. Weiner'in yaptığı siyasal katılma tanımı; merkezi veya yerel devlet kurumlarının her kademesinde politikaların seçimi ve kamu işlerinin yönetimini ya da siyasi yöneticilerin seçimlerini etkilemek amacı ile yasal ya da yasal olmayan araçlara başvuruyu kabullenen, örgütlü ya da örgütsüz, süreksiz ya da sürekli, başarılı ya da başarısızlık ile sonuçlanan tüm istekli eylemlerdir" şeklinde siyasal katılımın sınırlarını belirlemiştir. Yapılan bu tanıma göre; siyasete katılmamakta bir çeşit siyasal katılma olarak kabul edilmektedir.²⁵

Siyasal katılım yüzyıllar önce insanların topluluk halinde yaşamaya başlamasıyla ortaya çıkmış olsa da, devletlerin kurulmasıyla anlam kazanarak, halkların bağımsızlık mücadeleleri, hak arama çabalarının kitleleşmesiyle kendini bulmuştur. Fransız Devrimi ile "İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi"'nin kabul edilmesiyle vatandaşlar siyasal katılım göstererek demokrasiye adım atmış, siyasal haklarını almayı başarmış ve diğer toplumlara örnek oluşturmuştur. Rousseau Toplum Sözleşmesi'nde (2011), "*İnsanlar yeni güçler yaratamayacaklarına ve eldeki güçleri birleştirip kullanmaktan başka bir şey yapamayacaklarına göre, kendilerini korumak için yapacakları tek şey, birleşerek direktme gücünü bir tek dürtücü güç ile yönetmek ve elbirliği ile harekete geçirmektir.*" diyerek siyasal katılımın önemini vurgulamıştır.²⁶

Kalaycıoğlu'na göre siyasal katılma, "kişilerin verdiği kararlar ve yaptığı tercihler sonucu, siyasal karar verecek mevkilere gelecek olanların ya da bu mevkileri elinde tutanları etkilemek için yaptıkları eylemler veya faaliyetler"

²⁴ ÖZTEKİN, a.g.e., s.251.

²⁵ Çam, a.g.e., s.169.

²⁶ Akgül, a.g.t., s.14.

şeklinde tanımlıyor. Yapılan bu tanımda, bireyin amacı siyasal karar verecek mevkilere gelecek olanları ya da bu mevkileri elinde bulunduran seçilmişleri etkilemek olan her türlü davranışın siyasal katılma olarak değerlendirilmesi görüşü dikkat çekmektedir. Bu açıdan bakıldığında davranışın legal ya da illegal olması çokta önemli değildir. Kişi, legalde olsa illegalde olsa, hedefe yönelik bütün faaliyetleriyle siyasal katılımı gerçekleştirmiş kabul edilmekte. Kalaycıoğlu tarafından bu durum şöyle açıklanmaktadır: “Belli bir siyasi partiye oy veren kişilerin, siyasi bir partiye oy toplamak için çevredekileri ikna etmeye çalışan kişilerin, siyasi bir partiye bağış yapanların, bir partinin kampanyalarında ve mitinglerinde aktif çalışan kişilerin, siyasal bir göreve aday olan, siyasal bir cinayet isleyen kişilerin dahi siyasal katılma faaliyetlerinde veya eylemlerinde bulunmakta oldukları kabul edilebilir. Darbeye, isyana, suikaste veya ihtilale katılan bir kişi, başkasının etkisi ile olsa bile buna kendi iradesi ile katıldığı taktirde siyasal yaşama katılmış olarak kabul edilebilir.” Kalaycıoğlu'nun yaptığı bu görüşe göre; yasal ya da yasadışı eylemlerin siyasal katılım olarak kabul edilmesinde iki ana unsur söz konusudur. Birincisi; siyasal karar verecek mercilerin etkilenmesidir. İkincisi ise; bireylerin başkalarının etkisi söz konusu olduğunda dahi kendi iradesiyle giriştiği bir faaliyet veya davranış olmasıdır.²⁷

1.1.4.1. Siyasal Katılma Türleri

Siyaset bilimciler, siyasal katılma türlerini "Alışlagelmiş Siyasal Katılma" ve "Olağandışı Siyasal Katılma" olmak üzere iki farklı grupta ele almaktadırlar.²⁸

1) Alışlagelmiş Siyasal Katılım

Alışlagelmiş siyasal katılma türlerinde akla ilk olarak "oy kullanma" gelir. Demokrasilerde kullanılan oylar, hangi siyasal partinin iktidara geleceğini belirlediği gibi, vatandaşın iktidar olan partiden neler beklediğinin de ipuçlarını vermektedir.

²⁷ Selçuk Akıncı, (2014). *Siyasal Katılım Düzeyleri Üzerine Bir İnceleme*, KTÜ Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 7, s.37.

²⁸ ÖZKAN, a.g.e., s.77.

Yüksek düzeyde katılmayı içeren alışlagelmiş katılma biçimlerinden biri de seçim kampanyalarıdır. Yalnız seçim süreçlerine özgü olmakla beraber, siyasi partilerin seçim çalışmalarına emek ve maddi açıdan yoğun katılımlar olmaktadır.

Siyasetle ilgilenmek, siyaset konuşmak ve tartışmak da yaygın ve sürekli katılım biçimlerinin başında gelmektedir. Siyaset ile ilgilenmek kendi başına siyasal sistemin çıktılarını etkilemeye yeterli olmasa da, daha yoğun biçimlerde katılım için önemli bir yol açmaktadır.²⁹ Alışlagelmiş siyasal katılma biçimleri arasında kuşkusuz siyasal partiler aracılığıyla siyasete katılmayı da saymak gerekmektedir. Kendi düşünce ve görüşlerine uygun herhangi bir siyasi partiye üye olan, onun çalışmalarına katılan, o partinin kazanması için seçimlerde demokratik yollardan emek harcayan kişiler, siyasete etkin katılımın yanında aynı zamanda sivil toplum örgütlerinin gelişmelerine de katkıda bulunmaktadırlar. Ayrıca meslek odaları, birlikler, dernekler ve sendikalar gibi kuruluşlar aracılığıyla da siyasete katılım söz konusudur.

İnsanların siyasal sistem içerisinde yer alan kişiler ile birebir görüşmeleri, bakan, milletvekili ya da parti görevlilerine dertlerini anlatmaları, sorunlarını iletmeleri de siyasal katılımın bir başka türüdür. Bu da alışlagelmiş bir yöntemdir. Bu yöntem çoğu kez işe yarar. Milletvekilleri özellikle kendi seçim bölgelerinin sorunlarını çözmek için çabalar ve seçim zamanı da bunları (bir dönem daha milletvekili seçilebilmek için) malzeme olarak kullanır.³⁰

2) "Olağandışı" Siyasal Katılım

Alışlagelmiş siyasal katılma türlerinden ayrı olarak bir de "olağandışı" siyasal katılma çeşitleri vardır. Vatandaşları olağandışı siyasal katılıma zorlayan sebepler arasında, " sistemin başarısızlığı, sistemden beklenen icraatlerin bir türlü gerçekleşmemesi, toplumsal isteklerin birbiriyle bağdaştırılmayacak kadar zıtlaşması, belirli kesimlerin kendilerini sistemden uzak görmeleri ya da normal yollardan siyasete katılmayı başaramamaları" gibi etkenler sayılabilir. Genellikle siyasal katılmanın olağandışı yollarını, olağan yolları yeterli bulmayan ya da bu yolları bilmeyen bazı kesimlerce tercih edilmektedir. Olağandışı siyasal katılma

²⁹ Turan, a.g.e., s.70.

³⁰ Aynı eser. s.71.

türünün başında; gösteri yürüyüşü yapmak, yasadışı bildirimler yayınlamak, miting düzenlemek gibi yöntemler gelmektedir.³¹

Olağandışı siyasal katılma; bireylerin siyasal amaçlarını gerçekleştirmek için fiziksel kuvvet kullanması ile ve bu yollarla özellikle siyasal sistemin kurallarına ve normlarına karşı çıkmak kaydıyla girişilen yöntemlerden oluşur. Barnes ve Kaase başvurulan bu tarz faaliyetler içerisine; gösteri, grev, işgal, toplu dilekçe vermek, boykot, trafiği ve bina giriş çıkışlarını engellemek, yollarda, işyeri girişlerinde vb. yerlerde barikatlar kurmak; vergi, kira, ve faiz ödemeyi kabul etmemek, mala ve mülke zarar vermek (pencere kırmak, trafik levhalarını tahrip etmek, kamu kurumları ve özel mülkiyete zarar vermek vb), ateşli silahlar kullanarak suikast ve saldırılarda bulunmak gibi faaliyetler dahil etmektedirler.³² Bu tür faaliyetlere insanlar, siyasal rejimi veya siyasal otoriteyi protesto etmek için başvurabilecekleri gibi, onların mevcut yönetimini güçlendirmek gibi bir yürüyüşü engellemek, bir gösteriyi müdahale etmek, yapılan bir grevi bitirmek için de başvurulabilir. Barnes ve Kaase bu ikinci eylemi "baskı" (repression) eylemi olarak tanımlamaktadırlar.³³

Siyasal Katılmanın Farklı Kategorileri

Milbraith, "Political Participation" isimli yapıtında, siyasal katılmayı biçim ve türlerine göre sınıflandırmaktadır.³⁴

Aktif ve Pasif Siyasal Katılma: Bazı insanlar siyasal katılıma diğerlerine göre çok daha aktif olarak katılırlar. Bazı insanlar ise bu konuda daha pasiftirler. Siyasal yaşama katılmayan pasif bireyler kendilerini yakından ilgilendiren farklı konularda aktif duruma geçebilirler.

Açık/Gizli Siyasal Katılma: İnsanların eylemlerinden bazıları açık ve kamuoyunun gözü önünde gerçekleşirken, bazı eylemleri ise kişiye özgü gizlilikler taşır.

³¹ a.e., s.72.

³² Kalaycıoğlu, s.205.

³³ a.e., s.87.

³⁴ Çam, a.g.e., s.172.

Zorunlu/Bağımsız Siyasal Katılma: Vergi ödemek, yasa gereği zorunlu bir siyasal katılımdır. Halbuki siyasal eylemlerin bazıları kişinin kendisinden bağımsız olarak verdiği kararlarla gerçekleşir.

Sürekli/Süreksiz Siyasal Katılma: Oy kullanma işlemi yalnızca seçim döneminde olan bir katılımdır. Oy verme işlemi sürekli değildir. Halbuki siyasal bir partiye üye olma, ya da bir siyasi parti veya grupta militanlık yapmak gibi durumlar sürekli bir siyasal katılım durumudur.

Siyasal Sisteme Veren ve Alan Katılma: Oy kullanma işlemi gibi bazı eylemler sisteme katkı sağlarken, sistemden beklenen hizmet talepleri (eğitim, ulaşım, sağlık gibi) sistemden birşeyler almaya yöneliktir.

Açıklayıcı / Araçsal Siyasal Katılma: Böyle bir ayrımı kesin olarak yapmak çok zordur. Zira belirli durumlarda ve belirli kişiler için açıklayıcı olan siyasal katılma; başkaları için araçsal nitelikli olabilir. Açıklayıcı siyasal katılımın kendisi bir amaçtır. Halbuki araçsal siyasal katılım belirli bir amaca yöneliktir ve onun bir parçasını oluşturmaktadır. Örneğin, seçim kampanyasına katılma (dinleyici veya düzenleyici olarak katılma) bir araçsal katılma çeşididir.. Seçimlerde oy kullanmak ise amaçsal bir katılım türüdür.

Sözlü/Sözsüz Siyasal Katılma: Siyasi bir konu üzerine tartışmak veya açık oturumlara katılarak konuşmak sözlü siyasal katılma çeşididir. Protesto yürüyüşleri yapmak, mektup yazmak gibi etkinlikler ise sözsüz siyasal katılma yöntemleridir.

Sosyal/Soysal Olmayan Siyasal Katılma: Siyasal katılmanın sosyal olma niteliğini belirleyen ölçü nedir? Bir siyasal katılma eylemi ne zaman kişisel düzeyde, ne zaman sosyal düzeyde bir eylem olur sorularına yanıt olarak siyasal katılma, toplumun diğer bireyleri ile beraber olursa ve belli bir grup dinamiği içerirse, sosyal anlamda bir katılma var demektir. Aksi takdirde ise bireysel bir katılım söz konusudur. Tüm eylemler azda olsa sosyal bir ilişkiyi içerir. Fakat önemli olan, bu eylemlerin ne yoğunlukta olduğudur. Örneğin, mektupla siyasal bir protestoda bulunulduğu zaman bu yoğunluk çok az, bir yürüyüşe, bir mitinge katılmak ise çok fazladır.³⁵

³⁵ Çam, a.g.e., s.173.

1.1.4.2. Siyasal Katılmayı Etkileyen Faktörler

Her bireyin siyasete katılma yoğunluğu farklıdır. Bazı insanlar siyaset ile hiç uğraşmazken, bazı insanlar ise siyasal faaliyetlere büyük emek ve zaman harcarlar. İnsanların kendi yaşam biçimleriyle ilgili alınabilecek kararlarda etkili olabilmeleri için siyasal katılım sağlamaları gerekir. Bu katılım insanların, siyasal tercihleri kendi istekleri doğrultusunda yönlendirebilmeleri için bir fırsattır. Siyasal katılmayı etkileyen çeşitli faktörlerden birkaç tanesi incelenmiştir.

Yaş: Yaş bireylerin kontrolünde olmayan bir etkidir. Gençler sahip oldukları enerji itibarıyla yaşlılara göre siyasal faaliyetlere katılmak için daha elverişlidirler. Zaman ve enerji açısından gençler siyasete daha çok zaman ayırabilmektedirler. Toplumda siyasete olan ilginin üst seviyelerde olması durumlarında, gençlerin siyasal katılımlarının yaşlılara göre daha yoğun olması beklenir.³⁶

Esat Çam'a göre ise; siyasal katılma yaşla orantılı olarak artmaktadır. Genel varsayımlar gençlerin siyasete aşırı ilgi duyduğu noktasından hareket etmektedirler. Oysa bu doğrulanmamıştır. Yoğun bir angajman içine giren gençlerin oranı yüksek olmamaktadır. Yüzde olarak siyasete ilgi yaşla çoğalıyor. Gençler daha çok uç siyasal eğilimlere ilgi gösterirken, yaşlılar daha çok merkeze doğru kaymaktadırlar.³⁷

Doç. Dr. Ali Fuat Gökçe'nin görüşlerine göre; "Türkiye'de dayatılan bir düşünceye göre; siyaset yaşı büyük insanların yapması gereken bir iş olarak algılanmaktadır. Yaşça büyük olanların; yaşamları boyunca elde ettikleri tecrübeleri siyasette daha akılcı kullanacakları, sözü dinlenir kişi olmaları sebebiyle düşüncelerinin herkes tarafından kabul göreceği, olaylara daha temkinli yaklaşacakları düşüncesiyle siyasette ön plana çıkarılma eğilimleri yüksektir. Ancak siyasal katılımı toplumun tüm kesimlerini kapsayacak şekilde yaymak ve gençlerin kendilerini ifade edebileceği, fikirlerini savunabileceği demokratik ortamı yaratmak için gençlerinde aktif olarak siyasete katılması sağlanmalıdır. Gençlerin siyasal hayata katılımında parti üyeliği ilk basamaktır. Türkiye'de çok partili hayata

³⁶ Ersin Kalaycıoğlu. (1983). *Karşılaştırmalı Siyasal Katılma Siyasal Eylemin Kökenleri Üzerine Bir İnceleme*, İstanbul Üniversitesi SBF Yayınları, İstanbul, s.21.

³⁷ Çam, a.g.e., s.170.

geçilmesiyle birlikte siyasal partilere üye olma yaşı olarak yirmi dört olarak belirlenmiştir. Günümüzde ise siyasal partilere üye olma yaşı on sekizdir."³⁸

Tablo-1.1: Siyasal Katılma Davranışında Yaş Gruplarına Göre Dağılım

Yaş Grubu	Yüzde Oranı
16-20	%5
20-25	%20
25-45	%50
45-65	%20
65 ve Üzeri	%5

Kaynak: Öztekin, a.g.e., s.258.

Cinsiyet: Her toplumun kendine özgü kadına ve erkeğe ait kabul gören davranış ve yargı kalıpları vardır. Kadına yakıştırılan görevler genelde evin içi ve akraba çevresine yönelik bütünleştirici ve dış dünyadan kopuk görevler iken, erkeğe yakıştırılan görevler genellikle aile ve evin dışındaki görevlerdir.³⁹ Günümüze kadar yapılan tüm siyasal davranış araştırmalarında; hemen hemen tüm toplumlarda, erkeklerin kadınlara göre her düzeyde daha çok siyasete katıldıkları gözlenmiştir.⁴⁰

Cinsiyet ögesi göz önüne alındığında, kadınların siyasete katılmayanlar, oy vermeyenler arasında yüksek bir oranı oluşturdukları anlaşılmaktadır. Diğer değişkenler hesaba katılınca, durum daha da açıklık kazanır. Örneğin, işçi kadınlar, bekar genç kadınlar diğerlerine göre, siyasete daha da az ilgi duymaktadır. Eğitim düzeyi yükseldikçe kadınların siyasete ilgisi artmaktadır. Kadınlar örneğinde ortaya çıkan durum, sosyo-ekonomik bütünleşmenin siyasete olan ilgi ile aynı yönde geliştiğidir.⁴¹

³⁸ Ali Fuat Gökçe. (2011). *Türkiye Büyük Millet Meclisi'ndeki Siyasal Seçkinlerin Sosyal Yapılarının İncelenmesi: 23. Dönem Milletvekilleri*. Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü dergisi, 4(7): 66.

³⁹ Perihan Tutar. (2014). *Kadınların Siyasal Eğitimi. Yüksek Lisans Tezi*, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yaşam Boyu Öğrenme ve Yetişkin Eğitimi Anabilim Dalı, Ankara, s.1.

⁴⁰ Şirin Tekeli. (1981). *Kadınlar ve Siyasal, Toplumsal Hayat*, Birikim Yayınları, İstanbul, s.128.

⁴¹ Çam, a.g.e., s.171.

Sonuç olarak; oy verme davranışı dahil her düzeyde siyasete katılma her toplumda erkeklerle karşılaştırıldığında, kadınlarda daha azdır. Çok az istisnalar ve olağanüstü koşullar dışında modern sanayi toplumlarındaki kadınlar siyasete daha çok katılmakta ve daha çok ilgi duymaktadırlar.⁴²

Eğitim: Eğitim insanlara çevresindeki toplumsal kurumları ve yapıları akıllı bir şekilde kullanarak, bunları değiştirmek için beceri kazandırır. Siyasal katılımı; eğitilmiş bireyler, eğitilmemiş bireylere oranla daha çok görev duygusuyla hareket ederler. Eğitim, insanların siyasal olaylar konusunda bilgi edinmelerini ve bu bilgileri yorumlamalarını, toplumsal durumlarla ve sorunlarla bağlantı kurmalarını kolaylaştırdığı derecede siyasal katılma eğilimlerini artırır.⁴³

Eğitim etkeninin siyasal katılmada önemli bir yer tuttuğu gerçeği araştırmalarla saptanmıştır. Eğitim düzeyi arttıkça siyasete duyulan ilgi de artmaktadır. Siyasal olayları inceleyip, değerlendirme olanağı artmakta, siyasal bilinçlenme kuvvetlenmektedir.⁴⁴

Meslek ve Statü: Bir siyasal davranış türü olarak insanların toplumdaki konumları, prestijleri, meslekleri, eğitim düzeyleri, statüleri gibi etkenler karşılıklı olarak birbirlerini etkileyen durumlardır. İnsanların bu tür özellikleri ve etkileri arttıkça siyasete katılma oranları da artmaktadır. Daha geniş bir anlatımla, bireylerin eğitim seviyeleri yükseldikçe ve toplumda aranan, istenilen meslekleri icra ettikçe her düzeyde siyasete katılımları ve ilgileri çoğalmaktadır.

Toplumunu oluşturan bireylerin toplumsal statülerini yükselten bu tür gelişmeler sonucu, siyasal kültür ve bunun sonucu olarak da siyasal bilinçlenme artacağından, siyasal katılımın niceliğinin yanında niteliği de artacaktır. Böylece her düzeyde siyasetle ilgilenme daha bilinçli ve daha etkin olacaktır.⁴⁵

Eğitim, statü ve gelir gibi kavramların birbirlerini yakından etkileyen unsurlar olduğunu ve bunların meslek ile de yakından ilişkili olduğuna dikkat çeken Lane'ye göre; bu unsurlara sahip olan bireylerin kendilerine ayıracakları zamanları da çoktur. Böyle kişiler dünyayı anlamak isterler. Kitlesele haberleşmeye açık

⁴² Öztekin, a.g.e., s.257.

⁴³ Hasan Duran. *Siyasal Katılmayı Etkileyen Faktörler Üzerine Bir Araştırma: Tavşanlı-Kütahya Örneği*, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/55341>, s.5. (26.03.2017)

⁴⁴ Çam, a.g.e., s.171.

⁴⁵ Öztekin,(Akt.), a.g.e., s.254.

kişilerdir. Siyasal etkinliğe inançları olan ve siyasal süreçte etkili olacak davranışlarda bulunurlar. “Eupharia” adı verilen bu durum sayesinde siyasal katılma oranı artar. Lane bu çalışmasında meslek ile siyasal katılma arasındaki ilişkiyi dört farklı başlık altında incelemektedir.⁴⁶

- a. İnsanların mesleği, insana siyasal önemi olacak yetenekleri ya da ustalıkları kazanmaları için şans verebilir.
- b. Meslek, aynı siyasi görüşlere sahip olan insanları bir araya getirerek, bunlara etkileşme olanağı yaratabilir.
- c. İnsanların meslekleri gereği, hükümetlerin takip edeceği politikalarda çıkarları bulunabilir.

Bu konuda yapılan araştırmalar incelendiğinde; grup halinde yapılan mesleklere mensup olanlar, mesleğini bireysel olarak gerçekleştirenlerden daha çok siyasetle ilgilenmektedirler.

Gelir: Ekonomi açısından durumu iyi olan insanların, diğer etkenlerden bazıları yetersiz olsa dahi, siyasal açıdan daha etkili oldukları bir gerçektir. Sadece seçimlere katılıp oy kullanmak en alt düzeyde ve etkin olmayan bir katılma türüdür. Kişilerin gelir seviyeleri yükseldikçe, daha üst seviyelerde siyasal katılım gerçekleştirmeleri mümkün olur.⁴⁷

Grup Üyeliği, Aile, Toplumsal Sınıf: Kentleşmenin artmasıyla birlikte, eğitim imkanlarının da artmasına, meslek çeşitlerinin ortaya çıkmasına, siyasal katılım konusunda önemli bir toplumsal düzenleme olarak kabul edilen örgütlerin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Örgütlenme, siyasal kaynaklardan yeteri kadar yararlanamayan insanların, birleşerek büyük bir sayıya ulaşmalarına ve bu şekilde siyasal kaynak yetersizliğini gideren düzenlemelerin yapılmasına katkı sağlayan etkili bir toplumsal yapılanmadır.⁴⁸ Örgüt üyeleri siyasi görevler üstlenme konusunda çok önemli roller oynarlar. Örgüt içerisinde kazanılan tecrübeler, kişilerin siyasallaşmasını hızlandırdığı gibi, bireylerde siyasal kararlar alma mekanizmaları içerisinde aktif görev isteklerine ve beklentilerine sahip olmaktadır. Kuramsal

⁴⁶ Selçuk Akıncı. (2014). *Siyasal Katılımın Toplumsal Dinamikleri ve Kitle İletişim Araçları*, Karadeniz teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi, (8): 305-322, http://www.ktu.edu.tr/dosyalar/sbedergisi_d52cc.pdf, s.311., (25.03.2017)

⁴⁷ Duran. a.g.m., s.5. (27.03.2017)

⁴⁸ Kalaycıoğlu. (1983). s.34.

olarak, gruplar ile partiler arasındaki bağlantıların güçlü olması, oy kullanma türünde siyasal katılımı teşvik edebilir.⁴⁹

Aile; siyasete katılmayı etkileyen toplumsal faktör olarak aileyi düşündüğümüzde ise, ailelerin yapısı siyasete katılmayı etkilemektedir. Her ne kadar ailenin yapısı da toplumun tipini belirleyen bir faktör olsa da genellikle geniş, ataerkil ailenin bireyleri çekirdek ailelerin bireyelerine göre her düzeyde siyasete daha az katılırlar ve daha az ilgi duyarlar. Çünkü bu ailelerin bireyelerinin aileden aldıkları siyasal kültürleri onların siyasete katılma eğilimlerini zayıflatmaktadır. Ayrıca geniş ataerkil ailelerin bireyleri otoriter bir aile yapısı içinde yetiştiklerinden demokratik kurallara pek rağbet etmezler.⁵⁰ Toplumsal sınıflar; siyasete katılma davranışına toplumu oluşturan sınıflar açısından baktığımızda ise, alt gelir gruplarında siyasete katılma yoğunluğu, üst gelir gruplarına göre çok daha azdır. Hele bu alt gelir grupları, kaderci ve şükürcü bir kültürle besleniyorsa, siyasete çok daha az ilgi duyarlar. Üst gelir grupları genellikle daha kültürlü ve daha eğitilmiş olduklarından, bu grupların bir de örgütlenmiş olmaları her düzeyde siyasete katılımı artıracaktır.⁵¹

Teknoloji ve Siyasal Katılma: Küreselleşme sürecinde iletişim teknolojilerinde meydana gelen önemli gelişmeler, siyasete de olumlu yansımaktadır. Teknolojinin gelişmesi ile birlikte, siyasal katılmanın yeni çeşitlerinin de ortaya çıktığı görülmektedir. Örneğin; elektronik ortamlarda oy kullanılması, internet sayesinde bazı hizmetlere daha kolay ulaşma, kamu yönetiminin internet ağları ile birbirlerine bağlanmaları ve vatandaşların istedikleri bilgilere ve hizmetlere daha rahat ulaşmayı sağlayan bazı uygulamalar; teknoloji faktörünün siyasal katılıma olan olumlu etkileri arasındadır. Aynı zamanda bilginin çok hızlı bir şekilde yayılması, bu bilgilerin çabuk tüketilmesi ve halkın bilinçlenmesi de siyasal katılmayı artırma konusunda önemli oranda etkilemektedir. Bilinçlenen insanlar ise, sadece konuşmak ve ya eleştirmekle yetinmemekte, demokrasilerde sorunların tek çözüm yeri olarak kabul edilen siyasete daha aktif bir şekilde katılmaya çalışırlar.⁵²

Sonuç olarak; gelişen teknoloji, siyasal katılmaya olumlu etkiler yapmaktadır.

⁴⁹ Duran. a.g.m., s.6. yazı karakterleri farklı

⁵⁰ Türker Alkan, Doğu Ergil. (1980). *Siyaset Psikolojisi*. Turan Kitapevi, Ankara, s.52.

⁵¹ Öztekin, a.g.e., s.254.

⁵² Özkan, a.g.e., s.75.

1.2. SEÇMEN TERCİHLERİYLE İLGİLİ TEORİK YAKLAŞIMLAR

Seçmenler oy kullandıkları zaman belli bir siyasi partiye yakınlık ya da kendi ideolojileri doğrultusunda mı oy kullanıyorlar. Yoksa ekonomi gibi (işsizlik, geçim sıkıntısı, enflasyon vs.) toplumun maddi ihtiyaçlarını etkileyen olaylarda seçmenlerin tercihini etkiliyor mu? Ya da seçmenler, klasik demokrasi kuramcılarının iddia ettiği gibi “faydacı düşünerek” rasyonel tercih mi yapıyorlar? Yoksa bazılarının iddia ettiği gibi medya ve partilerin yönlendirmelerine açık, kandırılmaya müsait seçmenler olarak mı düşünülmeliler?⁵³

Batıda seçim süreçlerinin analiz edilmesi ile ilgili çalışmalar ilk olarak 1940'lı yıllarda başlamıştır. İkinci dünya savaşından sonra ise bu çalışmalar hız kazanmıştır. Lipset'in dediği gibi; seçmen davranışlarının incelenmesi zaman içerisinde siyaset sosyolojisinin en önemli konularından biri olmuştur. Yine de seçmen tercihlerini etkileyen faktörler konusunda yapılan araştırmalar henüz bir konsensusa ulaşmamıştır. Bu alanda çalışma yapan siyaset bilimciler kullandıkları metodlar ve seçilen verilerdeki farklılıklardan dolayı birbiriyle çelişebilen sonuçlara ulaşmaktadırlar.⁵⁴

"Seçmen tercihleriyle ilgili ilk çalışmalar 1910'lu yıllarda başlamıştır. Özellikle Amerikan seçmeni üzerine yoğunlaşan ve 1940'lı yıllardan başlayarak bu güne kadar yapılan çalışmalarda ise, üç temel görüş doğrultusunda konuya yaklaşıldığı görülmektedir. Bu temel görüşleri; Lazarsfeld ve arkadaşlarının “The People Choice”, Campbell ve arkadaşlarının “The American Voter” ve Downs’un “An Economic Theory of Democracy” isimli eserleri oluşturmaktadır. Sırasıyla sosyolojik, psikolojik ve ekonomik yaklaşımlar olarak nitelendirilebilecek bu çalışmalar sonraki yıllarda birçok araştırmaya kaynaklık etmiştir.”⁵⁵

⁵³ Orhan Gökçe, vd. (2002). 3 Kasım Seçimlerinin Anatomisi: Türk Siyasetinde Süreklilik ve Değişim. Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yay., Yıl:2, Sayı:4, Konya, s:6-7

⁵⁴ Birol Akgün. "Türkiye'de Seçmen Davranışı: Partizan Tutumlar, İdeoloji ve Ekonomik Faktörlerin Oy Vermeye Etkisi. <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/selcuksbmyd/article/viewFile/5000084348/5000078444>, s.77., (28.03.2017)

⁵⁵ Kalender, a.g.e., s.50.

"Seçmen Tercihiyle ilgili Teorik Yaklaşımları" üç ana grupta toplanmakta mümkündür. Bunları; Sosyolojik, Psikolojik ve Rasyonel Tercih yaklaşımı olarak gruplandırabiliriz. Oy verme davranışını detaylı bir şekilde analiz edebilmek için bu üç yaklaşıma daha yakından bakmak gerekmektedir.

1.2.1. Sosyolojik Yaklaşım (Columbia Ekolü)

ABD'de ilk olarak 1940'larda başlayan seçmen araştırmalarının çoğunda sosyolojik metotlar kullanılmıştır. Nedeni ise; kullanılmaya en uygun ve hazır verilerin, nüfus sayımında elde edilen demografik veriler olmasıdır. Bundan dolayı coğrafi ve sosyal veriler, partilerin dayandıkları kesimleri anlamaları için kullanılmıştır. Sosyolojik yaklaşım; seçmen davranışlarının toplumdaki sosyal bölünmüşlük tarafından belirlendiği iddiasında bulunur. Seçimde verilen oylar, seçmenlerin ait olduğu sosyal kimliklerinin siyasal tercihlere yansımalarının sonucudur.⁵⁶

Sosyolojik yaklaşım; ekonomik yaklaşım ve psikolojik yaklaşımların vurguladığı bireyseliğin aksine grup temelleri konusuna yönelmektedir. Sosyolojik yaklaşımda; seçmenlerin tutum ve değer sistemleri oy verme konusunda önemli değildir. Bu yaklaşımda bireysellikten ziyade din olgusu, yaşanılan coğrafya, sosyal statü ve mensubu olunan grup gibi etkenler önem kazanmaktadır. Sosyolojik yaklaşımda temel unsur; seçmen değil, grup ve partiler olmaktadır. Sosyolojik yaklaşımın temelinde "niçin oy veriyorlar?" sorusuna cevap bulmak vardır.⁵⁷

Lazarfeld ve arkadaşlarının yapmış olduğu "Halkın Seçimi" adlı çalışma, "Sosyolojik Yaklaşım"ın temelini oluşturmaktadır. Bu çalışma, Amerika da 1940 yılında yapılan başkanlık seçimleri esnasında, Ohio ve Erie County'deki seçmenlerden alınan örneklem üzerinden yapılmıştır. Bu çalışmada survey tekniği kullanılmış ve çalışmanın amacı seçmen tercihlerinin anlaşılmasına yöneliktir.⁵⁸ Araştırmacıların temel varsayımları; oy verme kararında, seçmenlerin büyük bir mağazada alternatif olarak sunulan iki ürün arasında seçim yapmaya benzetilerek bunun kişisel bir tercih olduğu ve basının bu tercihi yönlendirmede büyük bir

⁵⁶ AKGÜN.a.g.m. (Akt.), s.77.

⁵⁷ Martin M.Harrop ve William Miller. (1987). *Election And Voters A comparative Introduction*. London: Mcmillan, s.157.

⁵⁸ Kalender, a.g.e., s.52.

etkisinin olduğu yönündedir.⁵⁹ Ancak bu araştırmacıların elde ettikleri bulgular birbirlerinden o kadar farklı çıkmıştır ki bu verilerini bir yıl süreyle bir kenara bırakmışlardır. Sonuç olarak yapılan araştırmada; varsayımlar tamamen yanlış kabul edilmiş ve seçmen tercihinde sosyolojik öğelerin çok daha ağır bastığı belirlenmiştir. Bununla birlikte seçmenlerin açık bir biçimde karar vermekten ziyade, toplumsal kümelerine ters düşme etkisiyle hareket ettikleri ortaya çıkmıştır.⁶⁰

"Halkın Tercihi"nde yazarlar; ABD'de ki Demokrat ve Cumhuriyetçi seçmenler arasında ki, sosyal ve ideolojik farklılıklar, kampanya etkisi, değişim tipleri, destekleme etkisi, son karar zamanı, kişisel etkilemenin doğası, radyo ve basının etkisi gibi konuları ele almış ve elde edilen sonuçları sunmuşlar. Yapılan araştırmada Mayıs ayı içerisinde yaklaşık 3 bin kişi ile görüşülmüştür. Haziran ve Kasım arasındaki ayların her birinde ise yaklaşık olarak 600 kişiyle panel çalışması yapılmıştır.⁶¹

Lazarsfeld ve arkadaşlarına göre; seçmenlerin sosyo - ekonomik statülerinin dereceleri ve dini bağlılıkları, politik bağlılıklarının belirlenmesinde çok önemli roller oynamaktadırlar. Sosyo-ekonomik statüleri yüksek olanlar daha çok Demokratlara değil Cumhuriyetçilere oy verme eğilimindedir. Dini bağlılık açısından Katoliklerin Demokrat partiye, Protestanların ise Cumhuriyetçi partiye yönelimleri daha fazladır. Bu farklılığı araştırmacılar iki sebebe bağlamaktadırlar.. Birincisi, dini grupların millet kökenleriyle ilgili bir durumdur. Büyük şehirlerde ki İtalyalı, İrlandalı ve Polonya kökenli katoliklerin çoğu Demokrat partiye güçlü bağlarla bağlıdır. Fakat dini bağlılıkları açısından farklılaşma, yazarlara göre sadece etnik köken ile açıklanabilecek bir durum değildir. İkinci sebep ise; Demokrat Parti liderlerinin genel olarak Katolik olmalarına bağlanmaktadır.⁶²

Lazarsfeld ve arkadaşları seçmenlerin yaş grupları açısından politik bağlılıklarını da araştırmışlar ve genç Protestanlara nazaran yaşlı Protestanların daha çok Cumhuriyetçi; genç Katoliklere oranla da yaşlı Katoliklerin daha çok Demokrat olduklarını saptamışlardır. Bunu da gençlerin kiliseden daha az etkilendikleri ve geleneklerine daha az bağlı olduklarıyla açıklamışlardır. "Halkın Tercihi" yazarları

⁵⁹ Kalender, a.g.e., (Akt.), s.52.

⁶⁰ Cenkhan Altuntaş. (2010). *Seçmen Tipolojisi. Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Anabilim Dalı, Antalya, s.18.*

⁶¹ Kalender, a.g.e.,(Akt.), s.53.

⁶² Kalender, a.g.e., (Akt.), s.53.

bir de politik eğilimler indeksi geliştirmişler ve seçmenleri politik tercihlerine göre altı sınıfa ayırmışlardır. Bunlar; güçlü Cumhuriyetçiler, ılımlı Cumhuriyetçiler, zayıf Cumhuriyetçiler, zayıf Demokratlar, ılımlı Demokratlar ve güçlü Demokratlardır.⁶³

Araştırmacılar bazı seçmenlerin kampanya başlamadan önce, bazılarının kampanya ortalarında, bazılarının ise hemen seçim öncesinde karar vermeleriyle ilgilenmişler ve son karar verme zamanını etkileyen iki ana faktör bulmuşlardır. Bunlar seçimlere ilgi ve çapraz baskılardır. Araştırma sonuçlarında, her iki parti seçmeni arasında düşük ilgiye sahip olanların genellikle geç karar verme eğiliminde oldukları bulunmuştur.⁶⁴

Yazarlar çapraz baskıyı da, oy kararını etkileyen faktörler arasındaki zıtlık ve uyumsuzluk olarak tanımlamaktadırlar. Yani çapraz baskıda, seçmenin çevresindeki bazı faktörler onu Cumhuriyetçilere doğru etkilerken, bazı faktörler Demokratlara doğru yönlendirmektedir. Araştırmada seçmenin karar zamanını etkileyen altı çapraz baskı durumu ortaya çıkarılmıştır.⁶⁵

- İlk çapraz baskı durumu, din ve sosyo-ekonomik statü derecesidir. Düşük sosyo-ekonomik derecedeki Protestanlar ve üst sosyo-ekonomik derecedeki Katolikler bu çapraz baskı altındadır.
- İkinci çapraz baskı, meslek gruplarıyla özdeşleşmede meydana gelmektedir. İşadamları düzenli olarak bir partiye, işçi sınıfı başka bir partiye taraftar olmaktadır. Bu meslek grupları, seçmenleri çapraz baskı altında bırakabilmektedir.
- 1936 seçimlerindeki oy vermeyle, 1940 seçimlerindeki oy verme arasındaki farklılık başka bir çapraz baskıyı oluşturmaktadır. 1936'da Roosevelt'e oy veren, ancak 1940'ta ise Wilkie'ye oy vermeyi düşünen bir seçmen çapraz baskı altında kalmaktadır.
- Diğer iki çapraz baskı şekli, seçmenle, ailesi ve arkadaş grubu arasında oluşmaktadır. Seçmenler ailesi veya arkadaşları ile ters düşecek bir tercihte çapraz baskıyla karşılaşabilirler.
- Son bir çapraz baskı şekli ise 1940 oy verme niyeti ile iş ve yönetime karşı tutumlar arasında oluşmaktadır. Cumhuriyetçilere oy vermeyi düşünen çoğu insan, adayların iş tecrübesi; Demokratlara oy verecekler ise adayların yönetim tecrübesi bulunmasını

⁶³ a.e., s.53.

⁶⁴ a.e., s.53.

⁶⁵ a.e., s.54.

istemektedir. Tersini düşünen bir Cumhuriyetçi veya Demokrat seçimde çapraz baskı oluşabilecektir.

Lazarsfeld ve arkadaşları araştırma sonucunda bazı genellemelere ulaşmışlardır. Bu doğrultuda, sosyolojik yaklaşımın temelini oluşturan "Halkın Tercihleri" adlı ilk araştırmadan şu sonuçlara ulaşılmıştır: ⁶⁶

- Bireyler sosyal olarak politikleşirler. Sosyal özellikler ise parti tercihlerini belirlemede çok önemlidir.
- Oy kullanma genel olarak bir grup deneyimidir. Bir arada yaşayan ve çalışan insanların aynı siyasi tercihi yapma ihtimalleri yüksektir.
- Politik eğilimler indeksi; dini bağlılık, sosyo-ekonomik statü dereceleri ve ikamet üzerine oluşmuştur.
- Oy verme konusunda ailenin çok önemli bir rolü vardır. Özellikle eşler birbirlerine yakın tercihlerde oy kullanırlar. Ebeveynlerin tercihleriyle çocuklarının tercihleri ise çok benzerdir, ancak eşler arasındaki benzerlik kadar yakın bir ilişki çok fazla bulunmamaktadır.
- Seçimlere gösterilen ilgi seçmenin karar verme süresini etkiler. Seçim ilgisi yüksek olan kişiler daha çabuk karar vermektedir.
- Seçmenler mensubu oldukları grupların siyasi tercihleri doğrultusunda oy kullanmaya eğilimli olurlar. Bu dönemde çapraz baskıların da önemi büyüktür.

Geçmişte Türkiye de yapılan seçimlerde, seçmenlerin sosyolojik yaklaşıma uyan tercihlerde buldukları görülmekte. Örneğin, önce Adalet Partisi daha sonra bu partini devamı olarak kurulan DYP, genel olarak Anadolu'nun kırsal kesimlerinde yaşayan seçmenden oy almıştır. Hatta Doğru Yol Partisi için "Köylü Partisi" tanımı bile yapılmıştır. Partinin eski Genel Başkanlarından, Başbakanlık ve Cumhurbaşkanlığı da yapan Süleyman Demirel'in "benim çiftçim!..", "benim köylüm!," diye başlayan sözleri, siyasi tarihimizde önemli bir yere sahiptir. Ayrıca sırayla kurulan Milli Nizam Partisi, Milli Selamet Partisi, Refah Partisi ve daha sonraları Fazilet Partisi ve Saadet Partisi geleneği içerisinde gelen "Milli Görüş" zihniyetinin de dindar ve muhafazakar seçmenin oylarını alması, sosyolojik yaklaşımın diğer bir örneğidir. ⁶⁷

⁶⁶ Kalender, a.g.e., (Akt.), s.55.

⁶⁷ Özkan, a.g.e., s.87-88.

1.2.2. Psikolojik Yaklaşım (Michigan Ekolü)

Seçmen davranışlarının altında yatan sebeplerden biri de bireylerin sahip olduğu ideolojidir. Genellikle sağcılık-solculuk ayrımına dayalı bu yaklaşımda, seçmenlerin kendilerini belli bir ideolojiye yakın hissettikleri ve dolayısıyla da benzer dünya görüşlerini temsil eden partilere oy verdikleri kabul edilir.⁶⁸ "Partiyle Özdeşleşme Modeli" de denilebilir. Yani seçmenin bir partiye karşı duyduğu sevgiyi ve bağlılığını da ifade eder. Seçmenin partiyle özdeşleşmesi için herhangi bir hukuki bağın olmasına gerek yoktur. Taraftarların futbol takımlarını tutmaları gibi de değerlendirilebilir.

"Columbia okuluna yönelik en sert eleştiriler Michigan ekolü tarafından yapılmıştır. Bu model ilk kez Michigan Üniversitesi'nden Converse, Miller, Campbell ve Stokes tarafından geliştirilmiş ve yazarlar, seçmen tercihi araştırmalarına yeni bir boyut kazandırmıştır. Partiyle özdeşleşme modeli; 1948, 1952 ve 1956 Başkanlık Seçimleri sırasında, görüşmelerin sonuçları doğrultusunda ortaya konulmuştur."⁶⁹ Partiyle özdeşleşme modeli bir görüşe göre, iki temel yeniliği getirmesi açısından önemlidir.⁷⁰ Bunlardan ilki; kişisel örnekler yerine temsili datayı, ahlaki vaazlar yerine davranış ile ilgili kuralları sunmasıdır. İkincisi ise sosyolojik yorumları reddetmesi ve siyasal bilimlerin izzet-i nefsinin korumasıdır.⁷¹ Parti ile özdeşleşme modelinin temel varsayımları şu şekilde sıralanmaktadır.⁷²

- Seçmenlerin çoğu, mevcut oy verme niyetinden farklı olabilen bir partiye, daha önceden var olan bir bağlılık hissederler.
- Daha önceden var olan bu bağlılık, ailedeki sosyalleşme ile oluşmaktadır.
- Seçmenlerin çoğu, hayatları boyu aynı partiye bağlı kalmaktalar.
- Ebeveyn bağlılıklarının olmaması ve ya çok zayıf olması, ailesi veya kendisinin ilk bağlılıklarının referans gruplarından farklı olması gibi nedenlerle bazı sapmaların olmasına yol açabilir.

Bu varsayımlardan çıkartılan sonuçlar ise şu şekildedir:

⁶⁸ Akgün, a.g.m., s.84.

⁶⁹ Zülfikar Damlapınar ve Şükrü Balcı. (2005). *Seçmenin Zihnindeki Aday İmajını Belirleyen Etkenler:28 Mart 2004 Yerel Seçimleri Alan Araştırması. Selçuk İletişim Dergisi, sayı 4, s.6.*

⁷⁰ Kalender, a.g.e., (Akt.), s.57.

⁷¹ Kalender, a.g.e., s.57.

⁷² Özkan, a.g.e., (Akt.), s.89.

- Seçmenlerin hepsi herhangi bir seçimde, parti bağlılıkları doğrultusunda oy verilerse, seçmenlerin çoğunun bağlı hissettiklerini belirttikleri parti seçimleri kazanacaktır.
- Bir seçimde seçmenlerin çoğu seçmenin güçlü bağlılık hissettiklerini söyledikleri parti, ortalamadan daha yüksek oy alır.

Siyasal sistemde, değişik partiler arasında kararsız kalan seçmenlerin çokluğu, bu partilere olan bağlılıkların zayıf olduğunu ifade eden seçmenlerin oranıyla dahada artacaktır.

- Bir partiye bağlılığının güçlü olduğunu söyleyen ve sürekli olarak oy kullanmayan seçmenin, gelecek seçimlerde de aynı partiye oy kullanması, partiye bağlılığının zayıf olduğunu söyleyen ve sürekli oy vermeyen seçmenden daha çok muhtemeldir.

1.2.3. Ekonomik Yaklaşım (Rasyonel Seçim Ekolü)

"Rasyonel seçim ekolü, genel olarak toplumsal grupların davranışlarından ve sosyalleşmeden çok bireylere dikkat çekmektedir. Bu açıdan bakılırsa, oylama, seçmenlerin kendi öz çıkarlarına göre parti seçimi yaptığı, rasyonel bir eylem olarak kabul edilebilir. Oy kullanma alışılmış bağlılık ve sadakatin geniş kapsamlı bir ifadesinden ziyade, bir amaca ulaşmak için kullanılan temel bir araç olarak kabul edilir. Dolayısıyla bu model oy kullanmayı, hem iktidarda ki partinin geçmişe dönük yorumu ve bu partinin gösterdiği performansın seçmenlerin tercihlerini nasıl etkilediğinin bir göstergesi hem de seçmeni mevcut siyasal seçenekler arasından bir tercih yapan tüketici olarak görmektedir."⁷³

Seçmen ve siyasi partilerin karşılıklı menfaatleri, birbirini etkiledikleri veya birbirlerinden etkilendikleri bu teoriye göre; seçmenler seçimlerde kendi hedeflerini gerçekleştirmek için en uygun gördükleri partiye oy verirler.⁷⁴ Seçmenin kendi çıkarını iyi bilmesi ile hareketle, kendi çıkarına en iyi hizmeti sunabilecek olan adayları veya partileri değerlendirmesi ve bunun sonucunda da en uygun gördüğü aday veya partilere oy kullanmalarıdır ekonomik yaklaşım.

⁷³ Metehan Temizel. (2012). *Türkiye'de Seçmen Davranışlarında Sosyo-psikolojik, Kültürel ve Dinsel Faktörlerin Rolü: Kuramsal ve Ampirik Bir Çalışma, Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Konya, s.36.*

⁷⁴ Mutlu Yıldırım. (2014). *Parti Aday Tercihlerinin Seçmen Davranışına Etkisi 2009 Yerel Seçimleri Uşak İli Örneği. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı: 17, s.16.*

Ekonomik yaklaşımda, "seçmenin hatır gönül için herhangi bir partiye oy vermesinin söz konusu olmadığı, seçmenin politik amaçları üzerin de odaklanması ve sosyal çevreyi çok dikkate almaması, seçmenlerin verecekleri oylarla ilgili daha çok politik bilgilere sahip olmak istemeleri" gibi özellikler açısından parti ile özdeşleşme modelinden ayrılmaktadır.⁷⁵ Harrop ve Miller bu iki yaklaşım arasında ki farklılıkları üç temel başlık altında toplamışlardır.⁷⁶

- Rasyonel tercih yaklaşımında, seçmenin hatır için herhangi bir parti veya adaya oy kullanması söz konusu değildir. Partiyle özdeşleşme modelinde ise, psikolojik bağlılık doğrultusunda oy kullanma önem taşımaktadır.
- İki yaklaşım arasındaki ikinci farklılık, rasyonel tercih modellerinin genellikle seçmenin politik amaçları üzerinde odaklanması, sosyal çevrenin fazlaca dikkate alınmamasıdır.
- Son farklılık ise; rasyonel tercih yaklaşımının, seçmenlerin kendi oylarıyla ilgili politik bilgilere araçsal olarak yaklaşmasıdır. İnsanların karar verebilmesi için daha çok bilgi sahibi olmaya, bu bilgileri bütüncül bir yolla, soğukkanlı değerlendirmeye ihtiyaçları vardır. Halbuki partiyle özdeşleşme modelinde bir partiye bağlılık geliştiğinden, bilgiye zıtlıkla, savunmacı bir tepkiyle yaklaşılmakta ve kısa vadeli dönem içerisinde yorumlanmaktadır.

Ekonomi kaynaklı motivasyonun oy kullanma üzerinde ki etkisi genel kabul görmek ile beraber, bu modelde fayda ve amaç tanımının maddi çıkarlar ile sınırlanması ve ekonomi dışında ki faktörlerin ve politikada önemli olan sembolik değerlerin gözardı edilmesi nedeniyle eleştirilmektedir.⁷⁷

1.2.4. Seçmen Tercihine Diğer Yaklaşımlar

Seçmen tercihinde; sosyolojik yaklaşım, psikolojik yaklaşım ve rasyonel yaklaşımlar dışında "Konuya Oy Verme" ve "İdeolojik Oy Verme" gibi yaklaşımlarda bulunmaktadır.

⁷⁵ Harrop ve Miller, a.g.e., s.145.

⁷⁶ a.e., s.s.145-146.

⁷⁷ Handan Gümüş. (2009). *Türk Seçmen Davranışı ve AKP; CHP; MHP'nin Seçmen Davranışları. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Konya, s.24.*

1.2.4.1. Konuya Oy Verme Yaklaşımı

Partilerin ya da adayların bölge ve ülke sorunlarına karşı söylem ve tutumları, seçmen tercihleri açısından önemli etkenlerdir. Özellikle gündemde yer alan bir konu veya konuların seçim kampanyası döneminde kullanılma şekilleri ve bu konular ile ilgili adayların söylemleri ve tutumları farklı siyasi birikimlere sahip olan seçmenler üzerinde etkili olmaktadır.⁷⁸ Yani seçmenler oy kullanırken gündemde yer alan konuları göz önünde bulundurarak ona göre oy kullanmaktadırlar.

"Seçmenin gündeminde ki konuları göz önünde bulundurması ve bu doğrultuda oy kullanmasının rasyonel bir davranış olduğu, ancak son dönemlerde üzerinde detaylı olarak çalışılması, konuya oy vermeyi başlı başına bir yaklaşım haline getirmiştir." "Bu yaklaşımda adayların seçim süreçlerinde ele aldığı konular, sorunlara yönelik ürettiği çözüm önerileri ve projeler önem arz etmektedir. Özellikle seçmenlerin eğitim düzeyleri yükseldikçe adayların toplumsal, ekonomik ya da yerel sorunlara yönelik söylemleri daha çok değer kazanmakta ve adayların imajının oluşmasında en önemli bölümü oluşturmaktadır"⁷⁹

Konuya oy verme üzerindeki ilk odaklanmalar 1960'lı yıllarda Amerika'da başlamıştır. Seçmenlerin eğitim seviyelerinin yüksek olması, parti ile özdeşleşmenin zayıflaması, başkanlık seçimlerinin insanlara bazı tercihler sunması ve ideolojik ifade tarzında ki bazı gelişmeler bu odaklanmayı hızlandırmıştır.⁸⁰ Bu süreç doğrultusunda konuya oy verme, siyaset bilimcilerin üzerinde önemle durduğu bir çalışma alanı haline gelmiştir.⁸¹ Butler ve Stokes, bir seçmenin konuya oy veren seçmen olarak nitelendirilebilmesi için aşağıda sayılan dört özelliğe sahip olması gerektiğini belirtmektedirler.⁸²

- Seçmen konuyla ilgili farkındalığı olan bir seçmen olmalıdır. Böyle olmaması durumunda: Örneğin, hükümet katma değer vergisine yerli ısınma yakıtlarını da ilave etmeyi planladığını duyurduğunda, seçmen bunu fark etmez ise hükümetin duyurduğu bu politika seçmenin gelecek seçimlerdeki tercihini etkilemez.

⁷⁸ Hasan Güllüoğlu. (2010). *Siyasal İletişim ve Aday İmajı. Eğitim Akademi Yayın Evi, Konya*, s.83.

⁷⁹ Hamza Çakır ve Ahmet Biçer. (2015). *Türkiye Yerel Seçimlerinde Seçmen Tercihini Etkileyen Kriterler: 30 Mart 2014 Yerel Seçimleri Kayseri Örneği. Erciyes İletişim Dergisi "akademia", Kayseri, Cilt 4, Sayı 1, s.100.*

⁸⁰ Harrop ve Miller, a.g.e., s.155.

⁸¹ Kalender, a.g.e., s.68.

⁸² Altıntaş, a.g.t., (Akt.), s.33.

- Seçmenin konu hakkında düşüncesi veya karşı tutumu olmak zorundadır. Böyle olmaması durumuna örnek verirsek: Çoğu insanın tilki avının yasaklanıp yasaklanmaması konusunda sert fikirleri vardır. Ama bu tartışma benim kafamda sorun oluşturmaktan uzak bir tartışmaysa benim oyumu etkilemeyecek bir konudur.
- Seçmen, konu üzerinde değişik partilerin değişik politikaları olduğunu algılamak zorundadır. Mesela 1960'larda çoğu seçmenin göç hakkında sert fikirleri vardı. Ancak seçmenler konu hakkında hiçbir partinin birbirinden farklı olmadığına inanıyorlardı. Bu yüzdende göç konusu seçmenlerin oyları üzerinde etkili bir faktör olmadı.
- Sonuç olarak seçmenin oy vereceği parti, konu hakkında partinin duruşu ile kendi duruşunun örtüştüğü parti olmalıdır.

Harrop ve Miller konuya oy vermeyi güç artırıcı faktörler arasında değerlendirmekte ve konuların ancak bir kısım seçmenin tercihini etkilediğini ifade etmektedirler. Bu görüşe göre konular daha çok, parti bağlılığı zayıf olan veya hiçbir partiyi tutmayan seçmenlerin tercihlerinde önemli bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır. Ayrıca gençler de, uzun süreli parti bağlılığı oluşmayacağı için konuya oy verme eğilimi daha fazladır.⁸³

1.2.4.2. İdeolojik Oy Verme

İdeoloji konusu seçim çalışmalarında önemli bir faktördür. Eğer insanlar ideolojik ilişkileri düşünürse, bu seçmen tercihinin kalitesini hem anlamamızı hem de değerlendirmemizi etkileyecektir. Ayrıca ideoloji çalışmaları seçmenlerle nasıl ortaklık kuracağımızı ve araştırma sorularında kullanılan kelimeler hakkındaki tahminlerimizi de etkileyecektir.⁸⁴

Seçmen tercihleriyle ilgilenen araştırmacıların çoğu oy kullanma davranışı bakımından ideoloji boyutunu dikkate alarak üzerinde çeşitli çalışmalar yapmışlardır. Lazarsfeld ve arkadaşları, Michigan ekibi ve bunu izleyen diğer araştırmacılar ideolojiler ile ilgilenmişler. Fakat bu çalışmaların tümü, daha çok farklı partilerin seçmenleri arasında ki ideolojik farklılıklar noktasında konuyu ele almışlardır.

⁸³ Kalender, a.g.e., s.69.

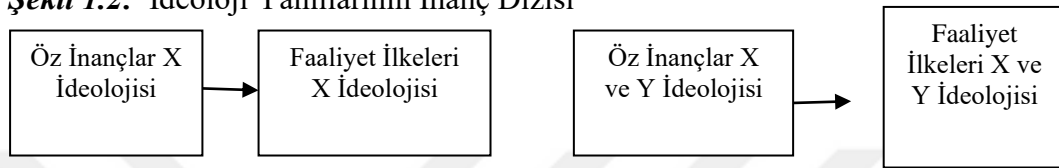
⁸⁴ Harrop ve Miller, a.g.e., s.117.

Rasyonel tercih yaklaşımını dikkate alanlarsa bilginin maliyetini azaltabilmek için seçmenin ideolojiye yanaştıklarını söylemektedirler.⁸⁵

Seçmenler güçlü bir şekilde ideolojik bağ kurdukları partiler ile aynı doğrultuda oy kullanabilmektedirler. Yani siyasal tercihler konusunda ideolojik eğilimlerin önemli bir rolü olduğu söylenebilir.⁸⁶

Scarborough üç tip seçmen üzerinde durmaktadır. Bunlar; ideoloji yanlıları, yakın ideoloji yanlıları ve az ideoloji yanlılarıdır.⁸⁷

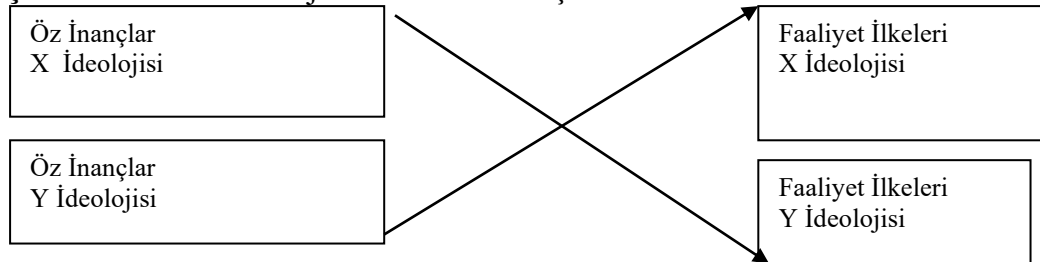
Şekil 1.2: İdeoloji Yanlılarının İnanç Dizisi

Kaynak: Scarborough'tan Akt.: Kalender, a.g.e., s. 73.

İdeoloji yanlı seçmenler Şekil 3'de görüldüğü gibi X ve Y gibi ideolojilerle uyumlu, karışık öz inançları tutan ve X ile Y faaliyet ilkelerine paralel davranan insanlardır.⁸⁸

Şekil 1.3: Yakın İdeoloji Yanlılarının İnanç Dizisi

Kaynak: Scarborough'tan Akt.: Kalender, a.g.e., s. 74.

⁸⁵ Kalender, a.g.e., s.71.

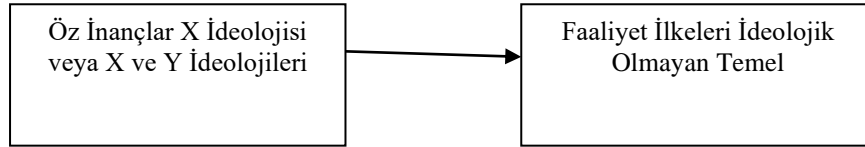
⁸⁶ Hasan Güllüpnar vd. (2013). Akademik Bakış Dergisi. Celalabat-KIRGIZİSTAN, sayı 35, s.10.

⁸⁷ Kalender, a.g.e., s.73.

⁸⁸ Kalender. (Akt.), a.g.e., s.72.

Yakın ideoloji yanlıları; Y ideolojisiyle uyumlu faaliyet ilkelerini ve X ideolojisiyle uyumlu öz inançları tutabilmektedirler (Şekil 4). Burada öz inançlarla faaliyet ilkeleri arasında bağlantı bulunması zorunlu değildir.⁸⁹

Şekil 1.4: Az İdeoloji Yanlılarının İnanç Dizisi

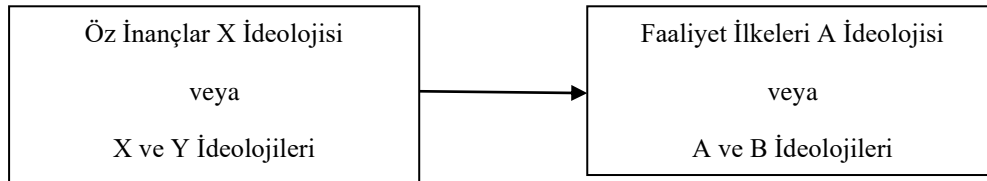
Kaynak: Scarbrough'tan Akt.: Kalender, a.g.e., s. 74.

Şekil 1.5: İdeolojik Karışıklığa Sahip Olanların İnanç Dizisi

Kaynak: Scarbrough'tan Akt.: Kalender, a.g.e., s. 74.

Şekil 1.6: İdeolojik Uyumsuzların İnanç Dizisi

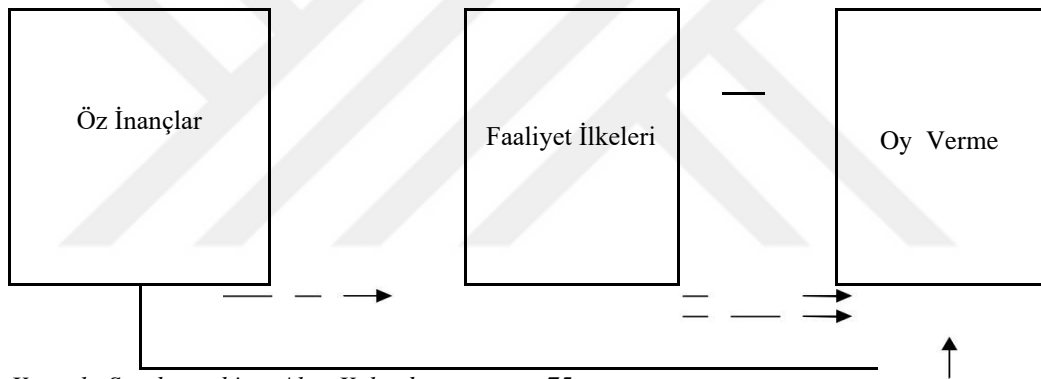
Kaynak: Scarbrough'tan Akt.: Kalender, a.g.e., s. 74.

Seçmenler arasında bir de öz inançları tutan ancak ideolojik olmayan faaliyet ilkelerini benimseyen insanlar bulunmaktadır. Bu tip seçmenler de az ideoloji yanlıları kategorisi içerisinde değerlendirilmektedir. Az ideoloji yanlılarını,

⁸⁹ Kalender, a.g.e. (Akt.), s.72.

ideolojik karışıklığa sahip olanların ve ideolojik uyumsuzlar olarak ayırmak mümkündür. İdeolojik karışıklığa sahip olanların hem öz inançlarında hem de faaliyet ilkelerinde eksiklikler bulunmaktadır (Şekil 6). İdeolojik uyumsuzlar ise X veya X ve Y ideolojilerinin öz inançlarını tutan, ancak A veya A ve B gibi zıt ideolojilerin faaliyet ilkelerini benimseyenlerdir (Şekil 7).⁹⁰ Scarbrough, ideolojik açıdan seçmenler arasında bu tür bir ayırım yaptıktan sonra oy verme modelini kurmaktadır. Scarbrough'un modeli, katılımcı, çizgisel ve basit bir modeldir. Bu modelin merkezindeki fikir, özel bir ideolojinin faaliyet ilkelerini ve öz inançlarını benimseyen seçmenin taraftar olduğu partiye oy kullanacağıdır. Model şu şekilde şematize edilebilir:⁹¹

Şekil 1.7: İdeolojik Oy Verme Modeli

Kaynak: Scarbrough'tan Akt.: Kalender, a.g.e., s. 75.

Model doğrultusunda ideoloji yanlıları, kendi doğal partilerine oy vereceklerdir. Bu seçmenlerin oy vermesi modeldeki direkt hattı izleyecektir. Yine yakın ideoloji yanlılarından kendi partilerine oy vermeleri beklenirken, az ideoloji yanlıları için faaliyet ilkeleri çok fazla önem taşımamaktadır. Bu sebeple modeldeki uzun hat, az ideoloji yanlılarının öz inançlar doğrultusunda oy verme davranışını ifade etmektedir. Az ideoloji yanlılarının ideolojik bağlılığı, bu doğrultuda daha zayıf kalmaktadır.⁹²

⁹⁰ Kalender, a.g.e., (Akt.), s.73.

⁹¹ a.e., s.75.

⁹² Kalender, a.g.e., (Akt.), s.75.

İdeolojik karışıklıkta, öz inançlar çok az olduğundan veya hiç olmadığından, bu tür seçmenler, faaliyet ilkeleri doğrultusunda oy vereceklerse dahi daha çok günlük politikalardan ve konulardan etkileneceklerdir. Bu sebeple, bu tür seçmenlerin bir partiye sürekli bağlanmaları beklenemez. İdeolojik uyumsuzluk durumunda ise, seçmen benimsediği faaliyet ilkelerine tamamen ters olan bir partiye oy verebilecektir.⁹³

⁹³ a.e., s.75.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE SEÇMEN TERCİHİNİ ETKİLEYEN

SOSYO-POLİTİK FAKTÖRLER

2.1. SEÇMENLE İLGİLİ FAKTÖRLER

Bu başlık altında seçmen tercihlerini etkileyen faktörlerden, "Seçmenle İlgili Faktörler" in alt başlıkları incelenecektir.

2.1.1. Cinsiyet Faktörü

Kadın ve erkek arasındaki toplumsal eşitsizliklerin yansımaları, siyasal alanda da açık olarak görülmektedir. "Kadının aile içindeki rolü; erkek tarafından yönetilmesi ve karar verme sürecinin dışında bırakılması onun siyasal durumunu da belirlemektedir. Yapılan araştırmalarda Türkiye'de kadınların oy verirken, kendi tercihlerinden ziyade çevresinden, özellikle de eş ve çocuklardan etkilendiği görülmüştür.⁹⁴

Bazı dönemlerde kadınların toplum içerisinde güçlü oldukları anaerkil aile modelinin benimsendiği; bazı dönemlerde ise erkeğin güçlü olduğu ataerkil modelinin benimsendiği görülmüştür. Siyaset alanında ise genelde ataerkil düşünce yapısı benimsemiştir. Sebebi ise siyasetin koruma özelliği anlayışı vardır. Yani siyasetin devleti ve toplumu koruması gerektiği anlayışının olmasıdır. Koruma ve kollama ise genelde "erkeğe özgü" kabul edildiğinden dolayı, siyasal katılımında da

⁹⁴ Özer Ozankaya. (1971). *Köyde Toplumsal Yapı ve Siyasal Kültür. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, s. 216.*

öncelik erkeklere verilmiştir. Kadınların siyasete katılımı ve toplumsal cinsiyet kavramlarının çözümlenmesi sadece Türkiye'nin değil, dünyanın her tarafında zorlu bir süreç sonucunda gerçekleşmiştir. Günümüzde dahi kadınların toplumda ki yerine dair tartışmalar, Türkiye ve bazı ülkelerin gündemini ciddi şekilde meşgul etmektedir.⁹⁵

Türkiye'de ilk olarak 1930 yılında, Mustafa Kemal Atatürk tarafından kadınlara belediye seçimlerinde oy kullanabilme fırsatı verilmiştir. Yine Mustafa Kemal Atatürk tarafından 1934'te anayasada yapılmış olan bir düzenlemeyle kadınlara seçme ve seçilme hakkı tanınmıştır. Böylece kadınlar 1935'te yapılan seçime katılmış oluyorlar. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 5. döneminde meclise 18 kadın milletvekili girmiştir.⁹⁶ Buna rağmen Türk siyasetinde geçmişte olduğu gibi, günümüzde de kadın aday sayısı erkek aday sayısından daha azdır. Kadın için daha çok ev işleri ile ilgilenme, çocuk bakma ve iyi bir eş olma gibi görevler layık görülürken; erkeklere ise kamusal ve siyasal imkanlar verilmiştir.

Türkiye'de yapılan araştırmalar, kızların siyasal davranışı konusunda genellikle olumsuz bir tablo çizdiğini göstermektedir. Öğrenciler arasındaki araştırmalar, kız öğrencilerin; iç ve dış politikayla çok ilgilenmedikleri gibi rejimler ile de çok ilgili olmadıklarını göstermiştir. Kızlar, erkeklere oranla daha az dernek üyesi oluyorlar, miting ve gösteri yürüyüşlerine daha az katılıyorlar ve siyasal partilerde daha az çalışıyorlar. Siyasi içerikleri yoğun olan gazete, kitap ve dergileri erkek öğrencilere oranla daha az okuyorlar. Kızlar, erkeklere göre daha yüksek oranlarda, siyasal toplumsal konuları aileleri ile konuşmayı tercih ediyorlar. "Siyasal konularda, erkekler kızlardan daha bilgilidir. Kızların siyasal sorular ve parti seçimi karşısındaki en karakteristik tutumları, bilmediklerini belirtmek, seçim yapmamak ve tarafsız kalmaktır. Erkek için, siyasal katılım ve ulusal sorunlar, kızlar için olduğundan çok daha önemli gözüküyor. Kızlar, erkeklerden daha az yurtsever, daha fazla dindar, karamsar, kuvvet ilişkisi yerine yakın ilişkileri tercih eden kişiler olarak belirtilmektedir."⁹⁷

⁹⁵ Akgül, a.g.t., s.41.

⁹⁶ Türkiye İstatistik Kurumu. (2012). Milletvekili Genel Seçimleri 1923-2011, TÜİK Matbaası, s.260.

⁹⁷ Ozankaya, a.g.e., s. 127.

"Kadınların siyasal tercihlerinde eşinden ve çocuklarından etkilenmeleri; ilgilenmedikleri siyasal konularda kendi fikirlerinin oluşmamasına bağlanabilir. Evli çiftler seçime katılma kararını beraber almakta hatta çoğunlukla aynı partiye oy vermektedirler. Yalnız başına seçime katılma durumunda, bu kişinin kadından çok erkek olduğu görülmektedir. Aynı partiye oy verme oranı Batı Avrupa ülkelerinde dahi %90 civarındadır. Bu durum kadının siyasal tercihinde bağımsız karar alma konusundaki sıkıntısını göstermektedir."⁹⁸

Aşağıda verilen tablo; 1950 seçimleri ile 2015 seçimleri arasındaki kadın ve erkek milletvekilleri sayılarını ve temsil oranlarını göstermektedir. Türkiye’de ki nüfus sayısı 2016’da, 2015 yılına göre 1.073.818 kişi artmıştır. Erkek nüfusu sayısı 40.043.650 kişiyken, kadın nüfusu sayısı 39.771.221 kişi olmuştur. Bu sayılara göre nüfus oranının % 50,2’si erkek, % 49,8’i ise kadınlardan oluşuyor.⁹⁹

Tablo 2.1: Seçim Yılı ve Cinsiyete Göre Milletvekili Sayısı ve Meclis’teki Temsil Oranı

Seçim Yılı	Meclisteki Milletvekili Sayısı	Toplam	Kadın Milletvekili Sayısı	Kadın Oranı %
1935	395		18	4,6
1943	435		16	3,7
1950	487		3	0,6
1957	610		8	1,3
1965	450		8	1,8
1973	450		6	1,3
1991	450		8	1,8
1999	550		22	4,2
2002	550		24	4,4
2007	550		50	9,1

Kaynak: Çiçek Tahaoğlu. (2015). Kadın Vekil Sayısı Oranları. <https://bianet.org/bianet/siyaset/168890-kadin-vekil-orani-dustu-43-ilden-sadece-erkek-vekil-cikti>, (31.05.2017).

Tablodan da görüldüğü gibi, iletişimin ve teknolojik gelişmelerin bu kadar yaygın olduğu günümüzde, siyasette yer alan kadınların temsil oranlarının bu derece düşük olması, kadın-erkek eşitliğini sağlamada hala yeteri kadar çaba sarf

⁹⁸ Deniz Baykal. (1970). *Siyasal Katılma-Bir Davranış İncelemesi*. SBF Yayınları, Ankara, s.s.65-66.

⁹⁹ TÜİK. (2012). *Milletvekili Genel Seçimleri 1923-2011*. Tük Matbaası, Ankara.

edilmediğini gösteriyor. Tabloda ki veriler; son dönemlerde meclisteki kadınların temsil oranının eski orana göre arttığını gösterse bile bu artışın AB sürecinde ki cinsiyet kotasından kaynaklandığı unutulmamalıdır. Bu açıdan bakıldığında; AB uyum sürecinin kadınların siyasi hayata katılımlarını ve mecliste temsililerini pozitif yönde etkilediğini söyleyebiliriz. Kadınların siyasette daha aktif olmalarını sağlamak için, uzun süreli eşitsizliklerin, kısa dönemli olumlu ayrımcılık uygulamaları ile düzeltilebileceği ilkesi ve uluslararası örnekler ışığında kota uygulamasına gidilmesinin katkı sunabileceği söylenebilir.

2.1.2. Yaş Faktörü

İnsanların çocukluklarından yaşlılıklarına kadar geçen zaman içerisinde, siyasi hayat ile ilgili sahip olduğu bilgi, duygu ve düşünceler ve bunların farklı yaş dönemlerinde ne gibi değişiklikler gösterdiği, seçmen tercihlerinde yaş faktörünün yaptığı etkiler konusunda ışık tutacak bilgiler sunmaktadır.

"İlkokul öncesi döneme ilişkin gözlemlerde; Amerika'da yapılan bir araştırmada; 4 yaşındaki çocukların kavramlaştırdığı bir dünyada, dört ana otorite temsilcisi olarak; anne, baba, öğretmen ve polis olarak görülmüştür.¹⁰⁰ İlkokulun 2. sınıfına gelen çocukların sadece % 27'si devlet kavramıyla ilgili açık bir görüşe sahip değildir. Yine ABD'nde, bazı çocukların, daha ilkokul üçüncü sınıfta okurken, propaganda düğmeleri takarak, adaylar ile ilgili yazılar okuyarak, adaylara yardım etmek gibi siyasi eylemlerle uğraştıkları görülüyor. Türkiye'de ise; 5. sınıfta okuyan öğrenciler üzerinde yapılan bir araştırmada; çocuklarda, siyasi liderler, siyasi partiler, haber okumak ve oy kullanma konularındaki tutumlarının çok geliştiği görülmüştür. Siyasi görüşlerinin oluşması bakımından en önemli gelişmenin 11 ile 13 yaşlar arasında gerçekleştiği görülmüştür. 15 yaşına gelindiğinde ise; artık biçimsel düşünce yeteneği yeterince gelişmiştir.¹⁰¹

Seçmenin yaşı ile siyasi tercihi arasında ilişkinin olup olmadığı genelde araştırılan konular arasındadır. Seçmenlerin yaş grupları üzerinde yapılan ampirik ve sosyolojik araştırmalar, genç kuşaklarla yaşlı kuşaklar arasında oy verme veya

¹⁰⁰Türker Alkan. (1989). *Siyasal Bilinç ve Toplumsal Değişim. Gündoğan Yayınları, Ankara, s.29.*

¹⁰¹a.e., s.s.31-32.

siyasete katılma eylemleri yönünden önemli bazı sonuçlara varmışlardır. Araştırmalar seçmenin yaşı ile siyasi tercihi arasında anlamlı ilişkilerin olduğunu göstermektedir. Bu ilişki de normaldir. Çünkü insanların yaşına göre hayat tecrübeleri, bilgileri, birikimleri, sorumlulukları hatta biyolojileri bile değişiklik göstermektedir. Bu unsurlar insanların siyasi tercihlerini ve bu tercihler doğrultusunda siyasete katılımlarını etkilemektedir.¹⁰²

Seçmen davranışı araştırmalarında yaşlıların siyasal görüşlerini gençlere göre daha az değiştirdikleri sonucu çıkarılmıştır.¹⁰³ " Gelişmekte olan ülkelerin üniversite gençlerinin siyasal tutumlarındaki yaygın radikalleşme eğilimlerine, gelişmiş ülkelerde fazla rastlanmamaktadır. Gelişmekte olan ülkelerin üniversite gençliğinde; eğitime bağlı olarak artan bilinçlenme, ülkelerinin içinde bulunduğu geri kalmışlık sorunlarının daha çabuk fark edilmesine, gelecekleri ile ilgili kötümser düşüncelere, radikal ve keskin çözümlere kolayca yönelmelerine yol açabilmektedir. Benzeri şekilde siyasal hayatın karışıklığı ve gerçekliği ile ilgili henüz fazla bir tecrübeye sahip olunmaması, iktidardaki partinin değişmesi ile birlikte sorunların tamamen çözüleceğine olan inancın gençlerde yaşlılara oranla daha fazla olmasının nedenidir." ¹⁰⁴ Buna karşılık yönetimdeki partinin değişmesiyle çok şeyin değişmediğini sık sık tecrübe eden yaşlılar, hayatı daha gerçekçi değerlendirmekte, gelecekle ilgili fazla idealist ve hayalci beklentilere kapılmamaktadırlar.

Gençler bu dönemlerde çok sorumluluk sahibi olmadıklarından dolayı; yürüyüşlere ve seçim kampanyalarına diğer yaş gruplarına oranla daha fazla katılırlar. Çünkü bunlar hem zaman hem de enerji isteyen faaliyetlerdir. Yine de toplum ortalamasına göre gençlerin siyasal hayata katılım oranları daha düşük düzeylerde kalmaktadır. Orta yaş grubundaki bireylerin gençlere oran ile çıkarlarını korumak, daha iyi ve yorumlayabilmeleri nedeni ile en fazla siyasal katılım orta yaş grubunda ortaya çıkmaktadır. "Yaşlı" yaş kategorisinde yer alan insanlarsa diğer düşük siyasal katılımcı grubu oluşturmaktadırlar. Buna sebep olarak, bu kategorideki insanların siyasal alandan bir beklentilerin kalmamış olması gösterilebilir. ¹⁰⁵

¹⁰²Hulusi Şentürk. (2008). *Seçmen Tercihlerini Etkileyen Faktörler. Okutan Yayınları, İstanbul, s.31.*

¹⁰³Alkan, a.g.e., s.94.

¹⁰⁴Turan, a.g.e., s.53.

¹⁰⁵ Nevzat Güldiken ve Mehmet Aslan. (2006). *Güncel Gelişmeler Işığında Siyasal Katılma. İskele Yayıncılık, İstanbul, s.s.47-48.*

Gençler ve yaşlılar arasında ki değişime yönelik tutumlar farklıdır. Gençler çoğunlukla değişim ve gelişim yanlısı davranışlar sergilerken, yaşlılarsa daha çok muhafazakar davranışlar sergilemektedirler.¹⁰⁶ Seçmenler hangi siyasi sistemin içinde yer alırlarsa alsınlar, yaşları ilerledikçe siyasal sisteme karşı daha güvensiz ve şüpheli olarak yaklaşır.¹⁰⁷ Deniz Baykal'ın yaş ile seçmen davranışı arasındaki ilişkiyle ilgili yaptığı araştırmada, gençlikte başlayan siyasi ilgi, 40-50 yaşlarına doğru gelince en yüksek seviyelere ulaştığını daha sonra da bu ilginin yavaş yavaş azaldığını belirtmektedir.¹⁰⁸ Orta yaş kategorisinin en fazla temsil edildiği kesim, merkez sol partiler olarak görülmektedir. Yaşlılık kategorisinin ise en az merkez sol ve aşırı milliyetçi partilerde temsil edildiği görülmektedir. Benzer bir durum, merkez sağ partiler için de geçerlidir. Merkez sağ partilerde sırayla orta yaş kategorisi, gençlik yaş kategorisi ve yaşlılık kategorisi sırasıyla yer almaktadır.¹⁰⁹

Tablo-2.2: Siyasal Katılma Davranışında Yaş Gruplarına Göre Dağılım

Yaş Grubu	Yüzde Oranı
16-20	%5
20-25	%20
25-45	%50
45-65	%20
65 ve Üzeri	%5

Kaynak: Öztekin, a.g.e., s.258.

2.1.3. Eğitim Faktörü

Eğitim; bireylerin toplum içindeki statülerini yükseltmek ve soyut düşünce yeteneklerini geliştirerek örgütsel, sosyal ve siyasal faaliyetlere katılmalarını kolaylaştırmak, siyasal ilişkilerin karmaşıklığını kavrayabilecekleri bilgiler sağlamak

¹⁰⁶ Ali Erkul. (1999). *Bazı Sosyo Ekonomik Faktörlerin Oy Verme Davranışına Etkilerinin Tespiti, Sivas İl-İlçe Merkezleri Örneği. Doğan Matbaacılık, Sivas, s.32.*

¹⁰⁷ Turan, a.g.e., s.115.

¹⁰⁸ Baykal, a.g.e., s.82.

¹⁰⁹ Güldiken ve Aslan, a.g.e., s.126.

ve bireyde yurttaşlık bilinci oluşturarak onların siyasal kararlara katılmalarının gerekliliğini vurgulamak yolu ile siyasal katılmaya olumlu yönde katkı sağlar.¹¹⁰

Eğitim; planlı ve bilinçli bir yönlendirmeye uygun olduğu için, yöneticilerin, siyasal iktidarların ve ideolojilerin hedeflerine ulaşmalarında kullandıkları önemli bir araç haline gelmiştir. "Yapılan araştırmalar eğitimin içeriğinden bağımsız bir siyasi tercih yaratmadığı, ama içeriği ile ilgili böyle bir siyasi kişiliğin oluştuğunu gösteriyor. Eğitim düzeyi yükseldikçe otoriterlik eğilimi azalmakta hoşgörü eğilimi artmaktadır. Hoşgörü aynı zamanda demokratik eğilimlerin temelini oluşturduğu için eğitim düzeyi düşük kimselerde ise demokratik eğilimlerin daha az olabileceği düşünülebilmektedir."¹¹¹ Ancak bununla ilgili yapılan bazı araştırmalar böyle bir genellemenin her zaman geçerli olmayacağını gösteriyor. Türkiye'de yapılan bir araştırmaya göre ; "eğitim seviyesi yüksek kişilerin daha az eğitilmişlere göre genel oy hakkına daha az taraftar olduğunu ortaya koymuştur. Diğer bir deyişle eğitim seviyesi yüksek kimselerde seçkin eğilimler daha çok görülmektedir."¹¹²

Eğitim, bireyin siyasal tercihini iki şekilde etkiler. Birincisi; siyasal, kültürel, duygusal ve bilişsel öğelerinin bireye aktarımını sağlayarak, bireyin siyasal tutumunu pekiştirebilir. İkinci olarak eğitim, bireyin bilgi seviyesini yükselterek siyasal olayları ve onları ortaya çıkaran sebepleri daha iyi analiz etmelerini sağlar.¹¹³ Toplumdaki bireylere ulusal ideolojiyi, değerleri ve idealleri kazandırarak onların mevcut siyasal düzene bağlı vatandaşlar olarak yetiştirilmelerine katkı sağlar.

Eğitimin ve statünün artışı yabancılaşmanın azalmasına yol açmaktadır. Yapılan araştırmalardan elde edilen sonuçlara göre eğitilmiş kişiler, siyasal konularda daha çok ilgili ve bilgili, siyasal olayları daha çok izlemekte, onları daha çok konuşmakta, resmi organların birey üzerindeki etkisinden daha çok haberdar ve kendisinin onları etkileyebileceğine inanmaktadır.¹¹⁴ Eğitim, seçmen davranışını belirleyen en güçlü sosyal değişkenlerden biridir. Eğitim, insanların siyasi hayata

¹¹⁰ Kalaycıoğlu. (1984). a.g.e., s.29.

¹¹¹ Şaban Sitebölükbaşı. (2001). Parti Seçmenlerinin Parti Yönelimlerine Etki Eden Sosyo Ekonomik Faktörler. Nobel Yayınları, Ankara, s.34.

¹¹² Ozankaya, a.g.e., s. 53.

¹¹³ Hamza Bahadır Eser. (2005). Üniversite Eğitiminin Siyasal Tutumlar Üzerindeki Etkisi, Süleyman Demirel Üniversitesi Örnek Olayı. SDÜ-SBE Dergisi, s.s.12-13

¹¹⁴ Sitebölükbaşı, a.g.e., s.36.

katılmalarını kolaylaştırıp ve siyasal hayata katılmalarının ön koşullarını hazırlar. Eğitim, insanların siyasi tercih yaparken daha bilinçli bir şekilde hareket etmeleri konusunda büyük rol oynamaktadır. Diğer çevresel faktörlerin bu tercihleri belirleme güçlerini azaltarak, siyasal içeriklerin anlaşılmasına, yorumlanmasına ve iletilmesine katkı sağlar.¹¹⁵ Eğitim, bireylerin siyasal olaylar ile ilgili bilgi edinmelerine, o bilgileri yorumlamalarına, toplumsal sorunlar ile ilgili bağlantı kurmalarına yardımcı olduğu ölçüde siyasal katılım eğilimlerini artırır.¹¹⁶

Yapılan araştırmalar okulda geçen süre ile siyasal sembollere ilişkin ön bilgi ve olumlu bakış açısı kazanımı arasında doğrusal bir ilişki olduğunu göstermiştir. Bu bağlamda okula giden ile gitmeyen bireyler arasında, uzun süre eğitim alan ile kısa süreli eğitime tabi olan bireyler arasında, kırsal alanda yaşayıp kısıtlı bir eğitim alan ile kentlerde yaşayıp yaygın bir eğitim alan bireyler arasında ülke yönetimine hâkim olan siyasal rejimin sembollerine karşı besledikleri olumlu bakış açısının düzeyi ve benimseme oranları farklı olmakta, eğitim düzeyi yükseldikçe bireylerin hâkim rejimi daha çok benimsedikleri görülmektedir.¹¹⁷

Eğitim seviyeleri düşük bireyler, soyut düşüncelerle olan düşük bağlantılarına karşılık olarak somut objeler ile daha güçlü bağlantı kurarlar. Bunun en bariz örneği; eğitim düzeyi düşük bireylerin parti liderleri nedeniyle siyasal partilere yönelişlerinin, eğitim seviyesi yüksek bireylere oranla daha fazla olmasıdır.

Sonuç olarak; eğitim seviyesinin siyasal katılımı doğru orantılı olduğunu söylemek mümkündür. Bunun sebebi ise; siyasal sosyalleşmenin daha çok eğitim kanalıyla gerçekleştirilmesidir. Sosyal itibarları yüksek olan toplumların genel olarak daha yüksek bir siyasi katılım sağladıklarını söylemek mümkündür.¹¹⁸

2.1.4. Meslek Faktörü

Meslek türlerinin seçmen tercihleri üzerindeki etkileri kolay kolay ölçülebilecek bir faktör değildir. Meslek grupları toplum içinde birbirine eklemlenmiş ve belirli bir düzenden uzaklaşmıştır. Meslek gruplarının kendi içlerinde çok sayıda alana ayrılmaları ve değişik meslek grupları ile ortak proje

¹¹⁵ Baykal, a.g.e., s.61.

¹¹⁶ Kalaycıoğlu. (1983). a.g.e., s.s.26-28.

¹¹⁷ Eser, a.g.d., s.15

¹¹⁸ Turan, a.g.e., s.79.

yürütmeleri, bu faktörün incelenmesini zorlaştırmıştır. Ancak meslek gruplarının ait olduğu bir hizmet alanının olması, seçmen tercihlerini gözleyebilmek için uygun bir alan sunmaktadır. Fakat çok geniş alanlarda çalışan insanların, ortak bir paydada toplanıp, siyasi tercihlerini gruplar şeklinde yaptıklarını söylemek mümkün değildir. Meslek çeşitlerinin siyasi katılım konusundaki önemi çok büyük olmakla beraber; cinsiyet, yaş ve eğitim gibi diğer faktörlere göre hızlı bir şekilde değişkenlik gösterebilmektedir. Bundan dolayı ölçülebilirliği güç olmaktadır. Meslek gruplarının siyasi katılıma etkisi incelenirken, gelir düzeyi ve eğitim gibi diğer faktörlerle birlikte incelenmesi önemlidir. Eğitim faktörü meslek gruplarının dolaylı ve önceki aşaması iken, gelir seviyesi ise dolaylı ve sonraki aşamasıdır.¹¹⁹

Mesleğin insanların tutumları, davranışları ve kişiliklerinde oynadığı roller dışında belli başlı mesleklerin siyasi kişiliği, düşünce ve tutumlarını nasıl etkilediğini inceleyelim.

Memurlar, eğitim seviyeleri en yüksek meslek grubu oldukları gibi, siyasete olan katılımları ve siyaset bilgisi en yüksek olan meslek grubu da yine memur kesimidir. Memurların en üst düzey amirleri siyasi iktidarlardır. Bundan dolayı da iktidarın kimde olduğu, bakan ve siyasi amirlerin kimler olduğu, özlük haklarının neler olduğunu çok yakından takip ederler. Bunların içinde özellikle hükümetin alacağı ekonomik kararların memurları yakından ilgilendirmeleri, onların siyasi faaliyetlere ilgi duymalarına ve onları takip etmeye yöneltmektedir. Maaşlarındaki artışlar ve enflasyonist politikalara bağlı azalmalar, hükümet kararlarının sabit ücretli memurların yaşam şartları üzerindeki en önemli etkidir. Memurların özlük hakları ve ücretleriyle ilgili düzenlemelerde hükümetin inisiyatif sahibi olması ölçüsünde, memurların hükümeti oluşturan parti veya partilere yaklaşma veya destekleme eğilimi artmaktadır. "Toplumsal ve siyasala faaliyetlere katılma ve örgütlenme kapasitesi bakımından öğretmenlerin diğer meslekler içerisinde ayrı bir yerleri vardır. Türkiye'de örgütlenen işçilerin yanında yer alan ilk

¹¹⁹ Abdullah Burhan Bahçe. (2006). *Politik Konjonktür Dalgaları Çerçevesinde Seçimlerin Ekonomik Göstergeler Üzerindeki Etkisi ve Türkiye Uygulaması (1980-2006)*. Yüksek Lisans Tezi, Osmangazi Üniversitesi İktisat Dalı, s.229.Akt.: Akgül, a.g.t., s.30.

meslek gruplarından birinin de öğretmenler oluşu mesleklerine bağlı olarak özellikle toplumsal konularda kazandıkları ilgi ve bilgi nedeniyledir".¹²⁰

Diğer bir meslek grubunu oluşturan işçiler de memurlar gibi sabit ücretli olmalarına karşılık birçok bakımlardan memurlardan ayrılmaktadır. Öncelikle işçilerin eğitim düzeyleri memurlara göre oldukça düşüktür. Ancak özellikle fabrikalarda çalışan işçiler ile sendika üyesi olanların birbirlerinden etkilenme ve birbirlerini eğitime yolu ile diğer birçok meslek sahibinin sahip olmadığı bilinçlenme ve örgütlenme düzeyine ulaşmaktadırlar. Birlikte çalışan işçiler yaptıkları iş gereği toplumsal hayattan soyutlanmaları durumunda birbirlerini maksimum ölçüde etkileme ve içinde buldukları şartları en iyi şekilde temsil eden bir ideolojiye topluca destek verme fırsatına daha fazla sahip olurlar." Maden İşçileri bunun önemli örneğini oluştururlar. Maden kasabalarındaki siyasal katılımın yüksek olması ve bu yerlerde tek bir partiye sağlanan yüksek destek, ortak sorunları konusunda birbirlerini bilinçlendirmenin ve bu sorunlara bulunan çözümü topluca benimsenen sonucu ortaya çıkarmaktadır".¹²¹ İşçilerin bireysel çalıştıkları yerlerde ise, eğitim seviyesinin düşük olmasının yanında etkileşim yolu ile bilinçlenme imkanının da olmaması, siyasete olan ilgi ve siyasal katılımın düşük düzeylerde kalması sonucunu doğurmaktadır.

Çiftçiler ve ev hanımları; siyasete katılım oranının çok düşük olduğu iki meslek grubudur. Çiftçi sınıfının da işçi sınıfı gibi eğitim düzeyleri düşüktür. Bununla birlikte, kitle iletişim araçlarını çok kullanmamaları, siyasi propaganda ve tartışmaların uzağında bir çevrede yaşamaları ve çalışma alanlarının da etkisi ile siyasal ortamdan uzak kalmaktadırlar. Özellikle kırsalda ve köyde yaşamlarını sürdüren çiftçilerin kullandıkları en etkili siyasi katılma yolu oy kullanmalarıdır. Ev hanımlarının durumu çiftçilere göre daha farklıdır. Gerek şehir merkezlerindeki kadınların gerekse kırsal kesimde yaşayan kadınların yüksek oranda toplumsal bilinçleri (özellikle siyasal anlamda) gelişmemiştir. Daha çok evde oturan, içe

¹²⁰ Meryem Canakay. (2004). *Seçmen Davranışlarını Etkileyen Faktörler ve Çanakkale'nin Seçim Coğrafyası. Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale 18 Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale, s.40.*

¹²¹ Baykal, a.g.e., s.51.

kapanık şekilde görüntü sergilemeleri sebebi ile siyaset sahnesinin gerektirdiklerinden uzak kalmaktadırlar.¹²²

2.1.5. Aile Faktörü

"Bütün siyasal sistemler bünyelerindeki çeşitli yapı, kurum ve ilişkilerle varlıklarını sürdürmektedirler. Bu çerçevede içerisinde; demokratik toplumlardaki siyasi partiler, çıkar grupları vb. kurum ve süreçler kadar toplumsal alt sistemin bir birimi olan aile de katılma davranışının etkileyicilerinden biri olarak kabul edilmektedir."¹²³

Bireyi etkileyen en etkili kurumların başında aile gelmektedir. Aile faktörü; tüketen ve tüketim kararlarını veren kurum olarak, mal ve hizmet pazarlamasını yaparak, seçmenlerin oy verme kararlarını etkilemekte ve siyaset pazarlamasının ilgi alanına girmektedir. Bu konu hakkında yapılmış çoğu araştırma sonucuna bakıldığında; ailenin genel anlamda pek çok sosyoekonomik olayda aile bireylerini etkilediği gibi, seçmen tercihlerinde de etkili olduğu somut veriler ile görülmektedir. Fakat aile kurumu içerisinde son yıllarda yaşanan sürekli ve hızlı değişimler, aile bireylerinin arasındaki iletişimin gün geçtikçe daha da azalmasına ve aile bireylerinin aile dışındaki faktörlerden de yoğun bir şekilde etkilenmesine neden olmaktadır. Bundan dolayı aile faktörü üzerine yapılacak olan araştırma sonuçlarının daha önce yapılan çalışma sonuçlarından farklı çıkma ihtimali çok yüksektir.¹²⁴

Eğer anne ve babalar ortak bir parti konusunda uyum içindeler ise, çocuklarının da aynı partiyi destekleme ihtimalleri daha yüksektir. Fransa'da yapılan bir araştırmaya göre; çocuklar ile ebeveynler arasında Fransa'da siyasal anlamda fikir alışverişleri az olmaktadır. Fransızların % 28'i ebeveynleriyle aynı siyasi partiyi desteklerken, Amerika Birleşik Devletlerinde bu oran %82 gibi bir seviyeye çıkmaktadır. Sonuç olarak; Amerika Birleşik Devletleri'nde siyasal partiye olan

¹²² Nilüfer Avcı. (2002). *Seçmen Davranışının Sosyo- Ekonomik Boyutları ve Mesleğin Seçmen Davranışı Üzerindeki Etkileri (Isparta Örnek Olay Araştırması)*. Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Kamu Yönetimi Anabilim Dalı. Akt.: Akgül, a.g.t., s.35.

¹²³ Birkan Uysal. (1981). *Siyasal Katılma ve Katılma Davranışı Üzerinde Ailenin Etkisi*. *TODAI Anne İdaresi Dergisi*, s.115.

¹²⁴ Kenan Aydın ve Volkan Özkan. (2004). *Ailenin Seçmen Davranışları Üzerindeki Etkisi*. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Kocaeli Üniversitesi Yayınları, Sayı: 2, Kocaeli, s.s. 147 – 148.*

bağlılık konusunda kuşaklar arası etkileşim ve istikrarın daha yüksek olduğunu söylemek mümkün olmaktadır.¹²⁵

En bilindik siyasi tercih mesajlarının başında şüphesiz ki siyasi parti isimleri gelmektedir. Anne ve babaların bireyin siyasete olan ilgilerinin gelişimlerinde yapmış oldukları etkileri inceleyen araştırmacılar, anne ve babaların tercih ettikleri parti kimliklerini çocuklarına da aktardıklarını varsayarak, anne ve babaların çocukların oy kullanma tercihleri arasında çok ciddi bir korelasyon olduğunu belirlemişler. Yani çocuklar genel olarak anne ve babaların tercih ettikleri parti kararlarına uymaktadır. Uyulan bu parti kimlikleri, bireylerin ömür boyu kendileriyle taşıdığı karakter özelliği gibidir. Fakat parti haritası sık sık değişen ülkelerde insanların ilk oy verdikleri partilere ömür boyu oy vermeleri mümkün olmamaktadır. Bu tür rejimler de durum farklıdır.¹²⁶ Batılı ülkelerde ki bazı seçmen davranış modellerinin, az gelişmiş ya da gelişmekte olan bazı ülkelerde de uygulanıp uygulanmayacağı konusunu araştıran araştırmacıların çoğu bunların uygulanmayacağı sonucuna varmışlardır. Sonuç olarak; demokrasi eksikliği, yoğun siyasi hareketlilikler, gelir dağılımı konusundaki adaletsizlikler, yapılan askeri müdahaleler ve 75 yıl gibi bir zaman diliminde yapılan 55 hükümet değişikliği gibi istikrarsızlıklar nedeni ile bizim ülkemizde de bu tür seçmen davranış modellerinin uygulanması ihtiyaçları tam olarak karşılayamayacaktır.¹²⁷

"Seçmen davranışlarının öğrenme süreci çerçevesinde kurulmuş bulunuşu da onun çocuklukta öğrenme süreci ile ilişkilendirilmesini gerektirmektedir. Konu ile ilgili çok sayıda model, çocukluk deneyimlerinin etkilerinin yaşam boyunca sürdürüldüğünü daha sonraki öğrenmeyi de belirlediğini kabul etmektedir. Bu açıdan bakıldığında; aile uyguladığı bilinçli toplumsallaşma süreciyle çocuğa toplumsal değer ve normları olduğu kadar, aile içi somut ilişkilerle de belli karar verme kalıplarını aktarmaktadır. Bundan dolayı aile hem seçme işlemlerini, hem de davranışın temelini veren bir unsur olarak sosyo – politik bir önem taşımaktadır."¹²⁸

¹²⁵ İrem Karakoç. (2000). *Türkiye’de Siyasal Parti Kimliği. Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, s.39.*

¹²⁶ Raphael Ventuera. (2001). *Family Political Socialization in Multiparty Systems. Comparative Political Studies, Vol. 34 No.6.*

¹²⁷ Yusuf Ziya Özcan. (2000). *Determinants of Political Behavior in İstanbul, Turkey. Party Politics, Vol.6. No.4, 2000, s.506.*

¹²⁸ Uysal, a.g.d., s.s.115-116.

2.1.6. Ekonomik Faktörler

Oy verme eylemi, ödüllendirme veya cezalandırma amacıyla yapılan, beğenme veya beğenmemenin bir ifadesidir. Kendi çıkarları peşinde koşanlar; ekonomik anlamda daha iyiye gittiklerinde hükümeti ödüllendirmek için oy verirler. Ekonomileri kötüye gittikleri zaman da onu cezalandırmak için karşı oy kullanırlar. "Oy verme davranışı üzerinde ekonomik faktörlerin etkisi; ülkenin o dönem içinde bulunduğu şartlar, iktidar ve muhalefetin gündeme getirdiği konular, seçmenlerin hükümetin icraatlarını algılama ve yorumlama biçimleri, önceki yıllara kıyasla ekonominin durumu gibi konular seçmenlerin kararlarını etkilemektedir. Çünkü kamuoyu araştırmalarında seçmenler ülkenin karşılaştığı en önemli sorun olarak ekonomiyle ilgili bir konuyu belirtmektedirler. Türkiye'de yapılan bir araştırmada da başbakan olmaları halinde deneklerin ilk ele alacakları konunun genel ekonomik sorunlar olduğu belirtilmiştir.¹²⁹

"Ekonomi faktörü; siyasal yaşama katılmayı daha geniş bir alana yaymaktadır. Siyasal yaşamı, gönüllü ve özerk olarak birey tarafından yapılan bir davranış biçimine dönüştürmektedir. Aynı zamanda bunu uyarılmış bir olay olmaktan çıkarmakta, katılma biçimlerini ve siyasal kararları etkileme kanallarını da çoğaltmaktadır."¹³⁰ Fakat sosyo - ekonomik gelişmeler bazı durumlarda özerk katılmayı arttırsa da mobilize katılmayı da azaltabilmektedir. Diğer bir faktör ise; seçmenlerin yeniden gruplaşmalarıdır. Böyle zamanlarda da seçime katılma oranının düşme ihtimali yüksektir. Çünkü eski partileri ile yol ayrımına giren seçmenlerin, hemen yeni bir parti ile bağ kurmaları psikolojik açıdan zordur. Yeni bir parti ile hareket etmektense, seçime katılmamayı tercih edebilmektedirler.

"Gelir faktörü" de seçmen davranışlarının oluşmasında önemli etkenlerden biri olan ekonomik faktörler çerçevesinde değerlendirilir. Yapılan bazı araştırma sonuçlarına göre; gelir düzeyi ile siyasal davranış eğilimi arasında doğru bir orantı vardır. Gelir seviyesi artan insanların siyasal katılma oranları artarken, gelir seviyeleri düşen insanların ise ilgileri azalmaktadır. Alt gelir seviyesinde yer alan kesimlerin temsillerine yönelik siyasi bir partinin bulunmaması durumunda, yasama ve yürütme organlarının üyeleriyle, tüm partilerin yöneticileri, orta ve üst gelir

¹²⁹ Nermin Abadan. (1965). *Values and Political Behavior of Turkish Youth-Milletlerarası Münasebetler Türk Yılığ*. SBF Yayınları, Ankara, s.

¹³⁰ Kalaycıoğlu. (1984). *a.g.e.*, s.222.

düzeyindekiler ile sınırlı kalmaktadır.¹³¹ Gelir seviyesindeki farklılıkların; olaylara bakış açısına, yaşayış biçimlerine ve alınan kararlara da etki ettiğini söylemek mümkündür.¹³²

Seçmenler kendi mali durumlarındaki değişikliklere olduğu kadar makroekonomik şartlardaki dalgalanmalara karşıda hassas davranabilmektedirler. Markus Gregory seçmenleri bu bakımdan ikiye ayırmaktadır.¹³³

1- Kendi ekonomik durumunu düşünenler ve bireysel çıkarına göre oy verenler (o bunlara cüzdan seçmeni demektir).

2- Toplumu düşünen ve siyasi yargıları sadece kendi durumlarına göre değil ulusun ekonomik durumuna göre oluşurlar. Toplumcu seçmenler, ulusal ekonomilerin iyileşmesi durumunda iyiye giden ekonominin rantından bireysel olarak kendilerinin yararlanıp yararlanmadıklarına bakmaksızın iktidar partisine oy verirler. Seçmenler, partinin geçmiş performansının değerlendirilmesinin iktidar adaylarının gelecek için yaptıkları vaatlerden daha çok önemli bulmaktadırlar. İktidardaki parti ve adaylar hakkındaki kararların esas olarak onların geçmişteki icraatlarına göre verildiği, muhaliflerin ise daha çok geleceğe yönelik politika vaatleriyle değerlendirildikleri görülmektedir.

Sanayileşmiş bütün ülkelerde yapılan araştırma sonuçlarına göre; "işçiler ve çiftçiler gibi alt düzey gelir sınıflarında bulunan meslek gruplarında çalışan seçmenlerin daha çok sol partilere oy verdikleri görülüyor. İşadamı, yöneticiler gibi üst gelir gruplarında bulunan insanların ise daha çok sağ partileri tercih ettikleri görülmektedir."¹³⁴ Sanayinin gelişmiş olduğu ülkelerdeki sağ partilerin genellikle mevcut düzenleri korumaya çalışan, sol partilerinse düzende daha radikal değişiklikler yapmayı öneren ve toplumun sorunlarına daha çok sahip çıkan partiler olarak bilinirler. Düşük gelirli gruplar bu durumlarını düzeltmek için sol partilere, yüksek gelirli gruplar ise ekonomik avantajlarını korumak için sağ partilere destek

¹³¹ Kışlalı, (1999). a.g.e., s.187.

¹³² Kalaycıoğlu. (1984). a.g.e., s.222.

¹³³ Canakay, a.g.t., (Akt.), s.31.

¹³⁴ Seymour Martin LIPSET. (1964). *Siyasal İnsan, Mete T.(Çev)*, 8. Baskı, *Türk Siyasal İlimler Derneği Yayınları, Ankara, S. 207.*

verirler. Sola verilen destek mevcut durumdan memnun olmamanın göstergesi olarak yorumlanabilir.

Tablo 2.3: Sol Partilerin Oy Değişkenleri

YÜKSEK SOL OYU	DÜŞÜK SOL OYU
Büyük şehirler	Küçük şehirler, taşra
Büyük fabrikalar	Küçük fabrikalar
İşsizlik oranı yüksek gruplar	İşsizlik oranı düşük gruplar
İrk yada din azınlığı grupları	İrk yada din çoğunluğu grupları
Erkekler	Kadınlar
İktisaden ileri bölgeler	İktisaden geri bölgeler
Kol işçileri	Büro işçileri
Sıra işçileri	Yetişkin işçiler
<u>Belirli Meslekler:</u> - Madenciler -Balıkçılar -Tüccar çiftçiler -Denizciler -Orman işçileri	<u>Belirli Meslekler:</u> -Hizmet sektöründe çalışanlar -Köylüler ancak kendilerine yetecek kadar üretim yapan çiftçiler

Kaynak: Sitembölükbaşı, a.g.e., S.25.

"Türkiye'de partilerin tabanlarıyla ideolojik yönelişler arasında Batı'daki partilere göre önemli farklar vardır. Bireysel olmayan etnik, dinsel ve toplumsal unsurlarında önemli rol oynadığı dikkate alınmalıdır. Dini inanç, grup bağları gibi hallerde yoksul kimselerin muhafazakarlara, zenginlerin de sosyalist partilere yöneldiği görülebilmektedir."¹³⁵

Sonuç olarak; seçmenlerin negatif ekonomik göstergelere pozitif ekonomik gelişmelerden daha çok ilgi gösterdiğini söylemek mümkündür. İktidarda bulunan partinin ekonomik sorunları çözemeyeceğini, ekonomik olarak gelişme ve rahatlatma

¹³⁵ Sitembölükbaşı, a.g.e., S.25.

sağlayamayacağını düşünen seçmenlerin, bu partilerin alternatifleri olarak gördükleri partileri iktidara taşımak istemeleri şaşırtıcı olmamalıdır.¹³⁶

2.1.7. İnanç ve Etnik Faktörler

Din ve siyaset ilişkisi her zaman dikkat çeken bir konu olmuştur. Çünkü iktidar, devlet ve egemenlik gibi kavramların meşrulaştırılmasında uzun süre boyunca din faktörü kullanılmıştır. Din siyasal hayatın bazen öznesi konumunda bazen de nesnesi konumunda olmuştur. Bu durum, yapılan sosyal araştırmaların çoğunda dinle siyasetin gerilimli bir ilişki içindeymiş gibi betimlenmesine sebep olmuştur.¹³⁷

Siyasal inanç sisteminin ilk belirtebileceğimiz ve belki de en önemli, en belirgin işlevi kitlenin otoriteyi elinde bulunduran siyasal seçkinlere içerdği inanç, değer ve tutumlar sayesinde itaati sağlamasıdır. K. Marx'ın ünlü "din toplumların afyonudur" sözü, genel anlamda ideolojiyi oluşturan dinin kitlenin itaatini sağlayan işlevine yapmış olduğu bir atıftır. Bu deyişle Marx, ideolojiyi "gerçeği saklamaya yarayan" veya bireyin bilinçlenmesine etki eden fikir bütünü anlamında kullanmaktadır. Siyasal inanç sistemi yalnızca kitleyi, onların algılamalarını çarpıtmak dolayısıyla siyasal seçkinlere itaati ve siyasal sistemin desteklenmesini sağlayan bir araç değildir. Siyasal seçkinlerle kitle arasında paylaşılan siyasal inanç sistemi dolayısıyla büyük çapta bir oydaşma (consensus) da temin edilmiş olabilir. Diğer bir deyişle, toplumu yönetmekte olan siyasal seçkinler, kitleden ayrı, kendi içine kapanık, kitleyle ancak dolaylı olarak ilişki içinde bulunan bir zümre oluşturabilirler.¹³⁸

Dinler; genel olarak içlerinden çıktıkları toplumun değerlerini yansıtır. Fakat dinler evrensellik iddiası taşımalarından dolayı var oldukları ortamlar değişse bile varlıklarını sürdürmeye devam ederler. Bu etkinin genellikle siyasi hayata tutucu yönde etki ettiği söylenir. Ama gerçek olan, dinlerin getirdiği kurallar ve inançlardan ziyade, din adına konuşanların ve din adına yorum yapanların davranışlarına göre

¹³⁶ Gülay Ercins. (2007). *Türkiye'de Sosyo-Ekonomik Faktörlere Bağlı Olarak Değişen Seçmen Davranışı*. Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 8, Sayı 2, S.25.

¹³⁷ Ferihan Polat. (2010). *Din Siyaset Seçmen*. 1. Baskı, Çizgi Kitabevi, s.14.

¹³⁸ Kalaycıoğlu. (1984). a.g.e., s.199.

değerlendiriliyor olmasıdır.¹³⁹ Dinlere mal edilen bu davranış ve yorumları ise; toplumun o anda ki şartları belirler. Bu durum da aynı ideolojiden hareket eden siyasal rejimler arasındaki farklılıklar gibi aynı dinin gereklerine uygun olarak yaşama iddiasında olan siyasal sistemler arasında da büyük farklılıkları ortaya koymaktadır.¹⁴⁰ Bunun temelindeki gerçek sebep; dinin gerçekte insanlık tarihi boyunca pek çok döneminde, tabandaki halk tabakalarının üstteki seçkin-yönetici kesimlere karşı kendilerini tanımlama ve konumlandırmasında önemli bir dayanak noktası olmasıdır. Dinlerin tarihsel görevleri olarak adlandırılabilir bu durum; olağanüstü dönemlerde dinin halk nezdinde bir ideoloji görevi görmesi, olağan durumlardaysa iktidarları meşrulaştırma görevini yerine getirmeleriyle görünür olmaktadır.¹⁴¹ Bu düşüncelerden hareket ile; din, bir ülkenin daha gelişmiş bölgelerinde bir protesto şekli olarak görev görürken, az gelişen bölgelerde ise geleneksel güç ilişkilerini pekiştirir.¹⁴² Din toplumun bir fonksiyonu olarak görev yapar. Toplumun kendi kendini sorgulaması, doğrulaması yada yadsıması fonksiyonu olarak ifade etmektedir. Din, hem bütünleştirici güçlerin en kuvvetlisidir hem de toplumsal çözülmeye neden olan ve toplumu yeni bir temelde bütünleştirmeye çalışan bir faktördür.¹⁴³

"Birden çok önemli dinin bulunduğu yada dincilerle laiklerin arasında kesin bir ayrılığın olduğu her ülkede, dini farklar şu yada bu partinin tutulmasına katkı yapmıştır.¹⁴⁴ İnsanlar dini değerlere yaşantılarında ağırlık veriyorlarsa, bu değerlere daha yakın gördükleri siyasi partilere yakınlık gösterirler".¹⁴⁵

1930'larda Türk toplumunun karakteristiklerini tanımlamaya çalışan bilim adamları, yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin laik reformlarının önemini belirtmişlerdir. 1950'lerden sonra ise İslam'ın yeniden yükselişi bu vurguyu tersine çevirmiştir. "İslam ilk olarak 1960'lı yılların ortalarına doğru siyasallaşmaya başlamıştır. Bir Alevi siyasal partisi olan Birlik Partisi kuruldu. Bu Alevi etkinliği ışığında, 1970 yılında Sunni bir siyasal parti olan Necmettin Erbakan'ın kurduğu

¹³⁹ Ahmet Taner Kışlalı. (1995). *Siyasal Çatışma ve Uzlaşma*. 3. Baskı, İmge Yayıncılık, Ankara, S.51.

¹⁴⁰ Polat, a.g.e., s.40.

¹⁴¹ a.e., s.43.

¹⁴² Ahmet N. Yücekök. (1987). *Siyasetin Toplumsal Tabanı (Siyaset Sosyolojisi)*. A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayın Evi, Ankara, s.42.

¹⁴³ Nur Vergin. (2000). *Din, Toplum ve Siyasal Sistem*. 1. Baskı, Bağlam Yay., İstanbul, s.15.

¹⁴⁴ Lıpset, a.g.e., s.206.

¹⁴⁵ Turan, a.g.e., s.83.

Milli Nizam Partisi ortaya çıkmıştır. Ülkemizde islami ideolojiye dayanan siyasal partilerin başlıcaları şunlardır: Çiftçi ve Köylü Partisi, Sosyal Adalet Partisi, Milli Kalkınma Partisi, Arıtma Koruma Partisi ve İslam Koruma Partisidir".¹⁴⁶ "Milli Selamet Partisi'nin taraftarları, ekonomik olarak en az gelişmiş illerdendir. Gelir seviyesi ortanın altında olan bölgelerden, fakat aynı zamanda büyük şehirlerin muhafazakar kenar mahallelerinden oylarını toplamıştır".¹⁴⁷ TÜSES verilerine göre (1996) şeriat düzeni isteyenlerin daha çok kırsal kesimde yaşadıkları, eğitim düzeylerinin düşük olduğu anlaşılmaktadır. Kentli erkeklerin % 63'ü, çalışan kadınların % 88'i, kentli ev kadınlarının % 64'ü, köylü erkeklerin % 50'si şeriatı istememektedir. Şeriat düzeni isteyenler köylü erkeklerde % 37, köylü kadınlarda % 30, ev kadınlarında % 20, çalışan kadınlarda % 9 oranındadır. Toplumsal tabakalar bağlamında üst tabakalara doğru şeriat istemeyenlerin oranında artış görülmektedir. Şeriat isteyenlerin daha çok esnaf-zanaatkar ve küçük çiftçiler arasında, istemeyenlerin ise beyaz yakalılar ve serbest meslek sahiplerinde yoğunlaştığı görülmektedir.

Son olarak din faktörü seçmen tercihi açısından değerlendirilecek olursa; dinin, seçmen tercihlerinin oluşmasında çok önemli bir faktör olduğunu söyleyebiliriz. Dinin, sosyal özelliklerin önemli bir boyutu olduğu gerçeği de vardır. Bundan dolayı da seçmenler, kendi sosyal özelliklerine göre liderleri ile, parti programları ile ve söylemleri ile seslenen partileri tercih edeceklerdir. Diğer partileri alternatifleri arasına dahi almayacaklardır.

Etnik faktör; genellikle toplum içindeki durumlarını sağlamaştırma amacıyla eylemlerde bulunurlar. Bu nedenle bazı partilerin oyları tamamen bölgesel niteliktedir.¹⁴⁸

TÜSES verilerine göre (1996); Alevilerin % 52'ye yakını, Kürtlerin % 21'i kendilerini solcu olarak tanımlamışlardır. Alevilerin % 86'sı şeriat düzeni istemediklerini belirtirken, Kürtlerin % 35'i şeriatıtan yana iken % 48'i karşı görüş belirtmişlerdir. Aleviler en çok CHP'ye oy vermektedirler. Kürtler ise RP ve HADEP arasında bölünmüşlerdir.

¹⁴⁶ Şerif Mardin. (1993). *Türkiye'de Din ve Siyaset, 1. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, s.s. 124-126.*

¹⁴⁷a.e., s.135.

¹⁴⁸Yüksel Gülmen. (1979). *Türk Seçmen Davranışı. İ.Ü. İktisat Fakültesi, İstanbul, s.51.*

TÜSES Ağustos 2002 araştırmasında, HADEP'in seçmenleri bakımından Kürt Partisi olduğu tespit edilmiştir. Kürtler arasında etkin olan diğer parti AKP'dir.

Esmer'in araştırmasına göre ise AKP'ye oy verenlerin dini değerlere önem verdiği, CHP'ye oy verenler için ise insan hakları, demokrasi, laiklik ön planda gelmektedir.

"Türklük ve Müslümanlık kimlikleri konusunda da parti seçmenleri arasında farklılıklar vardır. AKP'lilerin % 19'u, CHP'ye oy verenlerin % 60'ı Türk kimliğini öne çıkarmaktadır. DEHAP'a oy verenler arasında ise bu oran % 7'de kalmaktadır".¹⁴⁹

2.2. SİYASAL PARTİ VE PARTİ LİDERİ İLE İLGİLİ FAKTÖRLER

Siyasi partilerin, parti içindeki demokrasi anlayışları birbirlerinden farklı özellikler gösterebilir. Bunun temel sebebi ise; partilerin sahip oldukları seçmen kitlelerinin ideolojik kesimini oluşturan seçmenlerin tutumları ve davranışlarıdır. İdeolojik kesimlerin dışında, çıkar amacı ile oy kullanan seçmenlerin tutumları ve davranışları ise parti liderlerinin popüler yaklaşımlarıyla ilgilidir.¹⁵⁰

Siyasal parti ve parti lideri ile ilgili faktörler; parti tipi, parti ekibi, parti programı, partinin gerçekleştirdiği icraatlar, partinin verdiği vaatler, partinin politikaları, partinin ideolojisi, partinin dine bakış açısı, partinin imajı, partinin teşkilat yapısı ve seçmen ile ilişkileri gibi alt faktörlerden oluşmaktadır. Siyasal partiyle ilgili bütün faktörlerin her birisi, değişik seçmenler üzerinde etkili olabilecek ve bunun sonucunda bir kişinin o partiye oy verip vermemesini belirlemede yardımcı olacaktır.

Siyasal partiler, seçimden seçime yürüttükleri kampanyaların yanı sıra; gençlik ve kadın kuruluşları ve diğer yan kuruluşlarıyla birlikte yoğun bir siyasallaşma eğitimi yaparlar. Doktriner partilerde bu eğitim çok daha yaşamsal bir boyut kazanır. Siyasal partilerin etkili bir toplumsallaştırma rolü oynaması, toplumda önemli kültürel farklılaşmalar yoksa, ulusal bütünlüğü sağlayıcı yönde olabileceği

¹⁴⁹ Tanju Tosun. (2003). *Siyasette Yeniden Mevzilenmeler. 1 .Baskı, Buke Yayınevi, İstanbul, s.57.*

¹⁵⁰ Gökçe, A.F. (2013). *a.g.d., s.75.*

halde; siyasal kültürün parçalanmış olduğu toplumlarda, kültürel bölünmeleri daha da derinleştirip, ulusal bütünlüğü tehlikeye sokabilir.¹⁵¹ Doktriner eğilimli küçük partilerin (yasa dışı partilerde bu genellemeye katılabilir), gençlerin siyasal eğilimlerini güçlü bir şekilde etkilemeye çalışmaktadır. Ülkü ocakları, Akıncılar gibi belirli partilerin yan kuruluşları, çok küçük yaştan başlayarak, çocukları etkilemeye, kamplar ve ideolojik çalışmalarla bu etkinliklerini güçlendirmeye çalışmaktadırlar.

Türkiye’de yapılan araştırmaların çoğunda seçmen davranışını etkileyen en önemli faktörün parti lideri olduğu belirtilmiştir. Bu çalışmalardan biri 2014 yılında Ankara’da yapılan yerel seçimlerinde parti lideri faktörünün seçmeni ne derece etkilediğiyle alakalı yapılan saha çalışmasıdır. Sonuçlarına baktığımızda oy vermeyi etkileyen parti lideri faktörü, AKP’ye oy verenleri %59,5, CHP’ye oy verenleri %13,3 ve MHP’ye oy verenleri ise %13 oranında etkilemiştir.¹⁵² Parti lideri faktörünün Ak Parti’nin lehine, CHP ve MHP’nin ise aleyhinde olduğu söylenebilir. Ayrıca çıkan sonuca bakarak CHP ve MHP’nin parti liderlerinden dolayı oy kaybettiğini AKP’nin ise lider partisi olduğunu söyleyebiliriz.

Ayrıca araştırmadan çıkarılan diğer bir sonuç da seçmenlerin siyasal eğilimleriyle oy verme tercihini etkileyen faktörler karşılaştırıldığında siyasal düşünce olarak sol kesimi temsil eden seçmende partiye ve adaya bağlılık söz konusu iken lidere karşı bağlılığın zayıf olduğu görülüyor. Sağ eğilimli seçmende ise; sol seçmen kesiminin tam tersi olarak lidere olan bağlılık yüksek, partilere ve adaylara olan bağlılık seviyesi ise zayıftır.¹⁵³

2.3. ADAYLA İLGİLİ FAKTÖRLER

"Adayla İlgili Faktörler"; seçmen tercihlerinin belirlenmesi noktasında çok önemli bir etkiye sahiptir. Özellikle adayın eğitimi, kişiliği, imajı, ideolojisi, cinsiyeti, performansı, konuşma üslubu, belli durumlar karşısında sergilemiş

¹⁵¹ Ergun Özbudun. (1974). *Siyasal Partiler, Sosyal Bilimler Derneği Yayınları, Ankara, s.s. 108-109.*

¹⁵² Kemal Avcı. (2015). *2014 Ankara Yerel Seçimlerinde Parti Lideri Faktörünün Seçmenin Oy Verme Kararına Etkisi. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi, Cilt 3, Sayı 1, s. 175.*

¹⁵³ Avcı, a.g.e., s.176.

oldukları tutumları, seçim kazanma ihtimalleri gibi yönleri seçmen tercihini olumlu veya olumsuz yönde etkileyen faktörler arasında sayılabilir.¹⁵⁴

Çoğu seçmenin oy kullanma tercihleri arasında parti ve parti programları gibi kavramlar yer almaz. Hatta çoğu için bunlar soyut kavramlardır. Çoğu ülkenin seçmenleri oy kullanırken siyasal modernleşme seviyeleri ne kadar gelişmiş olursa olsun, sadece liderlerin çekici gelmelerinden dolayı tercih ettikleri görülmüştür. Örneğin; "Eisenhower ABD'de girmiş olduğu seçimlerde siyasi özellikleri yerine, seçmenlerin kendisine karşı duymuş oldukları bağlılıktan dolayı seçilmiştir. II. Dünya Savaşı sırasında ABD'nin ordu komutanı olması halka güven vermesinde etkili olmuştur. Hatta kendisinin seçmenden oy sağlayabileceğini hissettikleri için gerek Demokrat Parti, gerek Cumhuriyetçi Parti kendisine adaylık teklif etmişlerdir".

155

Oy vermede hemşerilik duygusu ön plana çıkabilmektedir. Ülkemizde adayın doğmuş olduğu ilden almış olduğu oyların diğer illere göre daha fazla olduğu gözlenmiştir. Yapılan son seçimlerde AK Parti'nin Rize'de yüksek oranlarda oy alması, CHP'nin Tunceli'den ve MHP'nin Osmaniye'den yüksek oranlarda oy almalarında, bu illerin parti genel başkanlarının memleketleri olmasını etkisi vardır.

Araştırmalara göre aday imajı artık parti imajının önüne geçen bir olgu olarak kabul edilmektedir. Zaman içerisinde parti imajının önemi azalırken, aday imajı faktörü daha etkili bir konuma gelmiştir. Yerel seçimlerle ilgili yapılan birçok araştırmada büyük bir çoğunluk seçimini yaparken partiye bakarak değil de adayı değerlendirerek oy kullanmıştır.¹⁵⁶

Zonguldak ilinde yapılan bir çalışmanın sonuçlarına göre seçmen aday tercihinde bulunurken adayın iletişim becerisine, eğitim düzeyine, vizyonuna, geçmiş ve gelecek adına düzenlediği projelerine, siyasi geçmişine, ideolojisine, yönetim ekibine, geçmişte yapmış olduğu icraatlerine ve değer yargılarına gibi birçok faktörü dikkate almaktadır. Ancak bunlar arasında eleme yaparak seçmen ilk üç sıraya

¹⁵⁴ Mehmet Can Demirtaş. (2010). *Seçmen Tercihlerinin Siyasal Pazarlama Karması Açısından Analizi: İzmir İlinde Bir Uygulama. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, s.60.*

¹⁵⁵ Turan, a.g.e., s.91.

¹⁵⁶ Göksel Göker, Adem Doğan. (2015), *Yerel Seçimlerde Aday Faktörü: Elazığ Seçmeninin Aday Profili Beklentileri Üzerine Bir Araştırma, Fırat Üniversitesi Harput Araştırmaları Dergisi, 2 (2): 46.*

adayın siyasi geçmişini, adayın projelerini, geçmişte yapmış olduğu icraatleri koymaktadır.¹⁵⁷

Buna benzer olarak Elazığ'da yerel seçimlerde aday faktörü üzerine yapılan bir araştırmanın sonuçlarını değerlendirecek olursak.¹⁵⁸

- Parti yerine adayı ön plana çıkararak seçmen sayısı %61,0 düzeyindedir. Fakat bu oran seçmenin partiyi tamamen göz ardı ettiği anlamına gelmez. Ayrıca yukarıda belirttiğimiz gibi bir adayın imajı aynı zamanda partinin de imajıyla bağdaşmaktadır.
- Seçmenler adayın mesleğini, cinsiyetini ve hangi yaş grubuna ait olduğunu da dikkate almaktadır. Adayın mühendis, avukat, bürokrat olması, genç veya orta yaşta olması ve büyük oranda erkek olması seçmeni etkileyen önemli kriterlerdir.
- Adayların ne gibi özelliklere sahip olması gerekir düşüncesi seçmenlerin farklılaşan önem düzeylerine göre değişiklik göstermektedir. Elazığ'da ise adaylarda aranan en önemli özellik dürüstlüktür. Aynı zamanda şehrin sorunlarıyla yakından ilgilenen çalışkan ve iş bitirici başkan olması önemsenen başka özelliklerdir.

2.4. PROPAGANDA VE İLETİŞİM FAKTÖRÜ

Seçmen tercihlerini etkileyen önemli konu başlıklarından biri de "Propaganda ve İletişim Faktörü" dür. Bu faktör de kendi içinde çeşitli bölümlere ayrılmaktadır.

2.4.1. Seçim Kampanyaları

Seçim; seçenler ile seçilenler arasında gerçekleşen bir tür iletişimdir. Seçmenlerin kendilerini yönetecek, proje hazırlayıp onları gerçekleştirecek siyasi parti ve adaylar arasında tercih yaparken bazı bilgilere sahip olmaları gerekir. Seçmen kararlarının oluşmasında çeşitli kaynaklardan elde edilen bilgiler değerlendirilip yorumlanır. Yorumlanan bilgiler seçim sürecinin öncesinden başlanarak seçim anına kadar elde edilen geniş bir araştırma ve bilgilendirme ağından geçerek seçmenlere ulaşmaktadır. Seçim esnasında kullanılan bilgilerin önemli bir aracıda "siyasal seçim kampanyaları"dır. İletişim faktörü, siyasal

¹⁵⁷ Erdoğan Teyyare ve Mehmet Avcı. (2016). *Yerel Seçimlerde Seçmen Davranışları: 2014 Yerel Seçimleri ve Zonguldak İli Örneği, Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 4(1):65.

¹⁵⁸ Göker ve Doğan, a.g.e., s.58.

kampanyalar aracılığı ile gerçekleştirilir ve seçmen davranışları ile adaylar arasında bir bağ oluşturmaya yarar. İletişim faktörü, adayların faaliyetleri ile seçmenlerin hayalleri ve umutları arasında bir köprü görevi görmektedir.¹⁵⁹

Seçmen tercihlerini etkileyen ve seçmenlerin belli bir parti veya adaya motive olmalarını sağlayan iletişim faktörlerinden birisi seçim kampanyalarıdır. Bu kampanyalar en çok kararsız seçmenlerin ve parti bağlılığı zayıf olan seçmenlerin karar vermelerinde etkili olmaktadır. Siyasi partilere olan bağlılığın giderek azaldığı günümüzde kitle iletişim araçlarının da yaygın bir şekilde kullanılmasıyla bu kampanyaların önemi daha da artmıştır. Seçmenlerin etkiye daha açık bir hale gelmeleri, seçim kampanyalarının başarılı olmasında önemli bir rol oynamaktadır.¹⁶⁰

Siyasal seçim kampanyalarının; "ikna etme, bilgi verme ve kamu seferberliği" gibi üç temel amacı bulunmaktadır. Bir seçim kampanyasında seçmenlere; aday ve partilerin tutumları, uygulanan ve uygulanması gereken politikalar ve gündemde yer alan konular, muhalefetteki partilerin yaptığı olumlu ve olumsuz faaliyetler vb. konular ile ilgili bilgiler verilmektedir. Karar vermeleri için seçmenlere ihtiyaç duyacakları her türlü veri sağlanmaktadır. Bilgi verme amacının yanında, seçim kampanyalarında seçmenlerin tercihleri, çeşitli ikna ve mesaj teknikleri ile her hangi bir parti ya da aday lehine yönlendirilmeye çalışılmaktadır. Ayrıca siyasal seçim kampanyaları sayesinde, seçmenlerin seçim sürecine daha aktif katılımları sağlanmaya çalışılmaktadır. Seçmenlerin adaylar ve partiler lehine tüm çalışmaların içinde yer almaları ve bunun için seferber olmaları amaçlanmaktadır.¹⁶¹

Siyasi seçim kampanyalarının fonksiyonlarını şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Siyasal seçim kampanyaları; seçmen davranışlarını değiştirmek ve seçmen tutumlarını pekiştirmekle beraber, seçmenlerin oy kullanmaya ve kampanyalara daha aktif bir şekilde katılmaya da teşvik eder.
- Kampanyalar; tüm fikirlerin tartışılmasına ve bu fikirler arasındaki farklılıkların seçmenler tarafından fark edilmesine katkı sağlar.

¹⁵⁹Ferruh Uztuğ, (1999). *Siyasal Marka: Seçim Kampanyaları ve Aday İmajı*, Mediacat Yayınları, Ankara, s.18.

¹⁶⁰Kalender, a.g.e., s.90.

¹⁶¹a.e., s.91.

- Seçim kampanyaları; siyasal sistem içerisinde uzlaşma sağlayarak, seçmenin siyasal sisteme bağlanmalarına yardımcı olmaktadır.
- Seçim kampanyaları; demokrasi kültürünün gelişmesine ve yaygınlaşmasına katkı sunmaktadır.
- Seçim kampanyaları; adaylar arasında var olan kişisel özelliklerin, farklılıkların ve üsluplarının seçmenler tarafından görülmesini sağlayarak onların kolay tercih yapmalarına yardımcı olmaktadır.
- Seçim kampanyaları; aynı zamanda bir tür eğitim görevi de görürler. Seçim sürecinde, haber kanalları ülkenin temel sorunları üzerine odaklanarak sürekli bunları gündemde tutmaya çalışırlar. Bu şekilde seçmenlerin ülke sorunlarını öğrenmelerine yardımcı olurlar.
- Kampanyalar, kendi siyasi parti ve adaylarının olumlu yönlerini vurgulayarak, siyasi rakiplerini destekleyen seçmenlerin kafasında şüphe uyandırmaktadır.

2.4.2. Kitle İletişim Araçları

1970'lere kadar siyasal toplumsallaşmada önemli bir etken olarak kabul görmeyen kitle iletişim araçları, daha sonra yapılan araştırmalara göre siyasal bilginin yerleşmesinde, siyasal davranışın şekillenmesinde önemli bir etken olarak görülmüştür. Seçmen tercihini belirlerken seçime ilişkin kampanyalardan, siyasi konulardan ve partilerin programlarından haberdar olmak istemektedirler. Bu sebeple kitle iletişim araçlarına yönelmektedirler.¹⁶²

Kitle iletişim araçlarının siyasal davranışlara olan etkisini inceleyen bazı araştırmacılar; uyarı ve tepki modeline dayanan psikolojik yaklaşım üzerine yoğunlaşmışlardır. Psikolojik yaklaşıma göre; kitle iletişim araçlarında yayınlanan mesajlar ile bazı uyarıcılar meydana gelmekte, bu tavırlar sonucunda ise tepkiler oluşmaktadır. Bu yaklaşım uygulanarak yapılan araştırma sonuçları gösteriyor ki; genellikle seçim kampanyaları sırasında kitle iletişim araçlarında yapılan yayınlar, oy verme kararları üzerinde etkili olmaktadır.¹⁶³

"Kitle iletişim araçlarının sadece seçmenlerin oy verme tercihlerinde değil hemen hemen tüm konularda etkili olduklarını söylemek mümkündür. Bu konuda

¹⁶² Göker ve Doğan, a.g.e., s.164.

¹⁶³ Özkan, a.g.e., s.55.

yapılan araştırmalardan biri olan; "The People's Choice" ve devamında ki araştırmalar ile bu görüşün etkisi zayıflamaya başlamıştır. Bu dönem 1960'lı yılların son dönemlerine kadarda devam etmiştir. Televizyon ve diğer medya organlarının bu dönemde çok yaygın bir şekilde kullanılmamasının sınırlı etkiler anlayışının gelişmesinde etkili olduğu söylenbilir. Özellikle televizyonun da yaygınlaşması ile beraber 1970'li yıllardan itibaren dolaylı ve güçlü etkiler anlayışı gelişmiştir."¹⁶⁴

Kitle iletişim araçlarının seçmen tercihlerine olan etkisinin konu edindiği çalışmaların çoğunda; televizyonun siyasi kampanyalarda ve seçim süreçlerinde en çok kullanılan kitle iletişim aracı olduğu görülmüştür. Televizyonların siyasi hayata bazı yenilikler kattığından da söz etmek mümkündür. Bu yenilikler ile birlikte liderlerin bazı davranışları değişime uğramıştır. Liderlerin etkili hitabet sanatlarının televizyon sayesinde büyük kitlelere ulaşması da siyasi partiler için önemlidir.¹⁶⁵

Seçmen tercihlerini etkileyen kitle iletişim araçları olarak sadece televizyondan bahsetmek yeterli olmayacaktır. Birbirlerine karşı hepsinin farklı etki düzeyleri olmakla beraber; gazete, radyo, afiş, broşür, dergi gibi kitle iletişim araçlarının da kampanyalarda çok önemli roller üstlendiklerini unutmamamız gerekiyor. Bir görüşe göre; her ne kadar bütün deliller seçmenlerin televizyon ve radyoyu daha güvenilir bilgi kaynakları saydıkları gösterse de, elektronik medyanın seçmen tercihini daha çok etkilediğine dair delillerinin bulunmadığını ileri sürmektedir. Bunun en önemli sebebi, televizyon yayınlarının genellikle tarafsız olmasından kaynaklanmaktadır.¹⁶⁶

"Harrop ve Miller, kitle iletişim araçlarının seçmen tercihleri üzerindeki etkilerini, zamanın ve akademik yorumların da değişmesine bağlı olarak dört ana sebep doğrultusunda değerlendirmektedirler. Aşağıda kitle iletişim araçlarının seçmen tercihleri üzerindeki etkilerinin önemi ortaya çıkmaktadır."¹⁶⁷

- Kitle iletişim araçları; parti bağlılığı zayıfladığı zamanlarda seçmenler üzerinde daha çok etkili olmaktadır. 1960'lı yıllardan beri Batı'da parti bağlılığı zayıflamaktadır.

¹⁶⁴ Kalender, a.g.e., s.124.

¹⁶⁵ Erdal Eke, (2008). *Siyasal Propaganda Araçlarının Seçmen Davranışı zerindeki Etkisi:İsparta rnek Olayı. Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İsparta, s.*

¹⁶⁶ Kalender, a.g.e., s.126.

¹⁶⁷ a.e, s.127.

- Kitle iletişim araçları; güncel ve farklı konular kapsadıkları zaman daha da önem arz ederler.
- Kitle iletişim araçları; seçmenler tarafından güvenli bulduklarında daha çok önem kazanırlar. Özellikle televizyonun görüntülü deliller ile yayın yapması ve sıklıkla kendi kanallarının siyasi konularda tarafsız olduğunu beyan etmesi, onun güvenilirliğine olan inancı arttırmaktadır.

Yukarıda belirtilen görüşlerle bu konudaki diğer araştırma sonuçları incelendiğinde; seçmenlerin başta televizyon olmak üzere kitle iletişim araçlarının büyük oranda bilgi kaynakları olarak kullanıldıkları görülmektedir. Kısa sürelerde kitle iletişim araçları seçmen tercihlerinde çok etkili olmasa bile, uzun vadede farkına varmadan seçmen kararlarının belirlenmesinde çok önemli olduğu sonucuna ulaşılabilir.¹⁶⁸

2.4.3. Kamuoyu Araştırmaları

Kamuoyu araştırmalarının yapılış amacı, seçimden önce seçmen eğilimlerinin, kanaat ve tutumlarının belirlenmesidir. Seçim dönemlerinde yapılan bu araştırmalar konusunda çeşitli tartışmalar yapılmaktadır. Yapılan tartışmalar neticesinde şu sorulara cevap aranmaktadır: "Anketler, sandık sonuçlarını etkiliyor mu? Seçimleri kimlerin veya hangi partilerin kazanacağına ilişkin yapılan kamuoyu araştırmaları, seçmenlerin oy verme tercihlerini etkiliyor mu? Kamuoyu araştırmalarının; inandırıcılığı, tutarlılığı ve saygınlığı hangi düzeydedir? Kamuoyu araştırmaları; seçimleri kimin veya hangi partinin kazanacağını ve bunların oy oranlarını seçimlerden önce ne derecede saptayabiliyor?"¹⁶⁹

Partiler, adaylar, liderler ve medya, yapılan kamuoyu araştırmalarının seçmen tercihlerine çok ciddi etkileri olduğuna inanmaktadırlar. Bundan dolayı da seçimlerde, hem medya kuruluşları hem de siyasi partiler, değişik anket şirketlerine kamuoyu araştırmaları yaptırtmaktadırlar. Bu şekilde seçmenlerin nabzını tutmaya çalışmaktadırlar. Kamuoyu araştırmaları ile ilgili seçim sonrasında şöyle bir tablo ortaya çıkmaktadır: Seçimi kazanan parti ve adaylar yapılan kamuoyu araştırmalarının faydalı ve gerekli olduğunu, kaybedenler ise kamuoyu

¹⁶⁸ Eke, a.g.t.,s.85.

¹⁶⁹ Özkan, a.g.e., s.185.

araştırmalarının gerçeği yansıtmadığını ve bu araştırmaların gereksiz olduğunu iddia ederler. Üzerinde birleşilen ortak görüş ise, kamuoyu araştırmalarının seçmenlerin tercihlerini etkilediği yönündedir.¹⁷⁰

Yapılan kamuoyu araştırmaları, hem seçmenler için hem de siyasi partiler ve adayları için çok önemlidir. Adaylar ve partiler, seçim kampanyalarında izleyecekleri çeşitli stratejilerin ve taktiklerin temel verilerini, genellikle kamuoyu araştırmaları sonucunda elde edilen verilerden elde etmektedir. Bunun sonucunda da seçmenleri etkileyecek mesajları iletmektedirler. "Seçmenlerin hangi siyasal tutumlara sahip olduklarını, liderler ve adaylara bakış açılarının ne olduğunu, mesajlara açıklık ve kapalılık derecelerinin ne olduğunu, hangi kitle iletişim araçlarına yoğunlukla maruz kaldıklarının ölçülmesi, çeşitli gündem konuları hakkındaki tavırlarının ne olduğu gibi konular genellikle yapılan kamuoyu araştırmaları sayesinde olmaktadır."¹⁷¹ Bu gibi sebeplerden dolayı siyasal sistem içerisinde özellikle siyasal partiler tarafından kamuoyu araştırmalarından büyük ölçüde yararlanılmaktadır. Ülkemizde de kamuoyu araştırmalarından gün geçtikçe daha çok faydalanılmaktadır.

Yapılan kamuoyu araştırma sonuçlarının yayınlanması, seçmenlerin tutum ve tercihleri üzerinde doğrudan veya dolaylı olarak etkisi çoktur. Bu etkilerin bazıları şu şekildedir. "Zayıf destek etkisi (mağduriyet), gözde olana yönelme, küçük partilerin varlığını fark etme ve oy verme etkisi, kamçılanma etkisi, oyu geride görünen partilerin seçmenlerinin sandığa gitme oranlarını arttırma etkisi, barajı geçme sınırında olan partilerin desteklenme veya desteklenmeme etkisi..."¹⁷²

Kamuoyu araştırma sonuçlarının seçmen üzerinde olan etkileri arasında; "zayıf olana destek" ve "gözde olana yönelme" gibi etkiler ön plana çıkmaktadır. "Zayıf olana destek" etkisi; kararsız seçmenlerin bir kısmı yapılan kamuoyu araştırma sonuçlarında muhalifi oldukları partinin karşısında zayıf olan partileri destekleyerek, muhalifi oldukları parti karşısında güçlenmelerini sağlamaya çalışırlar. (7 Haziran seçimlerinde HDP 'nin aldığı oyların bir kısmı bu şekilde verildi). Gözde olana yönelme etkisiyse; yapılan kamuoyu araştırmalarında önde

¹⁷⁰ Arsev Bektaş, (1996). *Kamuoyu, İletişim ve Demokrasi*, 4. Baskı, Bağlam Yayınları, İstanbul, s.151.

¹⁷¹ Eke, a.g.t.,s.76.

¹⁷² Şengül Özerkan, Yasemin İnceoğlu, (1997). *İletişimde Etkileme Süreci*, Pan Yayıncılık, İstanbul, s.33.

görünen partinin veya adayın desteklenmesidir. (Genelde iktidar partilerinin desteklenmesine yarayan bir etki türüdür).¹⁷³

Cumhurbaşkanlığı seçimi sürecinde kamuoyu araştırmalarının açıkladığı sonuçların seçmen üzerinde herhangi bir etkisi olup olmadığına dair yapılan araştırmada sonuç olarak halkın %37'si kamuoyu araştırma şirketlerinin seçimle ilgili açıkladığı sonuçların kararlarında etkili olduğunu düşünüyor. %52'si ise araştırma şirketi sonuçlarından etkilenmediğini dile getiriyor. Erdoğan'ın açık farkla kazanacağını açıklayan kamuoyu araştırma sonuçlarının seçmeni karar aşamasında etkiledi mi etkilemedi mi sorusuna, halkın %19'u etkilediğini söylerken, %74'ü ise etkilenmediğini söylüyor. Bu sonuçların ardından kamuoyu araştırmalarından seçmenin fazla etkilenmediğini söyleyebiliriz. Fakat hangi partiye oy atacağına karar veremeyen seçmenlerin de kamuoyu araştırmalarında üstün gelen partiyi destekleyip seçimin kaderini değiştirebileceğini göz ardı etmemek gerekir.

2.4.4. Yüz yüze Oy Toplama (Canvassing)

Propaganda ve iletişim faktörlerinden olan yüz yüze iletişimde bulunmanın etkisi ikna açısından büyük öneme sahiptir. "Yüz yüze iletişim doğrudan kişiler arasındaki ilişki ile ilgili verilere dayanmaktadır. Durum ne kadar bireyselleşir ise etkililik de o oranda artacaktır. Araya farklı bir araç girmediğinden dolayı yüz yüze iletişim insanlara daha samimi gelmektedir. Adaylar kapı kapı gezerek; sokaklarda, kahvelerde, parklarda insanlarla sohbet ederek, çarşıda insanlarla el sıkışarak, seçmenlerin evlerine giderek kendilerinden destek istenmekte ve bu yönde yüz yüze daha etkili çalışmalar yapılmaktadır".¹⁷⁴

Canvassing yöntemi; 19. yüzyılda seçmenleri genellikle rüşvet veya tehditle ya da her ikisini kullanarak bir adaya ya da partiye taraf toplamak için kişisel etkilemenin yolu olarak uygulanmaya başlamıştır. Kitle iletişim araçlarının doğuşu ve yaygınlaşmasıyla fonksiyonu etkilemeden, var olan taraftarlığı harekete geçirmeye dönüşmüştür. İngiltere'de 1951 ile 1974 arasında önemi azalmasına rağmen, 1983 yılında üç partinin bu yöntemi yoğun olarak kullanmasıyla canvassing tekrar canlanmıştır. Başarılı bir yüz yüze görüşmenin gerçekleşebilmesi için; seçim

¹⁷³ Erol Mutlu, (1994). *İletişim Sözlüğü*, Ark Yayınları, Ankara, s.79.

¹⁷⁴ Hıfzı Topuz. (1991). *Siyasal Reklamcılık*. Cem Yayınevi, İstanbul, s.192.

karargahlarında bulunan seçmen listelerinden, telefon rehberleri, su veya elektrik abone listelerinden faydalanılarak rastgele adresler belirlenmelidir. Sonra bu yöntemi uygulayacak görevlilerin bu adreslere gönderilmesi ve objektif bir şekilde çalışmaları sağlanmalıdır.¹⁷⁵

Yüz yüze oy toplama yönteminin seçmen tercihleri üzerindeki etkileri şu şekildedir: Gerek adaylar tarafından, gerek ise gönüllü çalışanlar tarafından kapı kapı gezilerek ya da telefon ile arayarak yapılan yüz yüze oy toplama yöntemidir. Bu yöntem genel seçimlerden ziyade yerel seçimlerde, hem seçmen katılımını hem de seçmen tercihlerini etkilemek için kullanılan bir yöntemdir. Bütün partiler veya adayların bu yönteme başvurmaları ise bu yöntemin etkisinin azalmasına neden olmaktadır.¹⁷⁶

Ülkemizde yapılan seçimlerde de siyasi parti adaylarının kendi bölgelerinde yüz yüze oy toplama (convessing) tekniğini yoğun olarak kullandıklarını söylemek mümkündür. Yerel seçimler ve milletvekili seçimleri sürecinde adaylar ve partiler, aday oldukları bölgelerde sokakta insanlarla yüz yüze konuşarak, seçmenlere projelerini anlatarak, vaatlerini söyleyerek oy isterler.¹⁷⁷

2.4.5. İkna Edici Mesaj Stratejileri

Seçmen tercihlerinde "Propaganda ve İletişim" faktörlerinin etkili olmasında; "İkna Edici Mesaj Stratejileri" nin çok büyük rolü vardır. İkna edici mesajlar etkinin gücünü arttırarak, seçmenlerin her hangi bir adaya ya da siyasi partiye yönlendirilmelerini sağlamaktadırlar. İkna edici mesajlar, bir partiye bağlı olan seçmenlerin bağlılıklarını pekiştirirken, kararsız seçmenlerin ikna edilip kendi partilerine yönlendirilmeleri konusunda da önemli etkiler yapar.¹⁷⁸

Siyasal kampanyalarda iki kavram ön plana çıkmaktadır: "Kampanya Stratejileri" ve "Kampanya Taktikleri". Kampanya stratejileri; seçim kampanyasının ayrıntılarını içermektedir. Bunlar arasında; kampanya organizasyon ve yönetimiyle ilgili kararlar, kaynak aktarımı, muhalefetin zayıf görünen noktalarının seçimi, önem

¹⁷⁵ Kalender, a.g.e., s.112.

¹⁷⁶ Eke, a.g.t., (Akt.), s.77.

¹⁷⁷ a.e., s.77.

¹⁷⁸ Kalender, a.g.e., s.128.

verilecek konular, adayların ayıracağı süreler gibi konuları kapsamaktadır. Kampanya taktikleri ise; basın toplantısında sorulabilme ihtimali olan soruların cevapları, muhalefet ile olan tartışmalar, toplantılar ya da kokteyller gibi çeşitli etkinlikleri ve konuşmalar esnasında kullanılması gereken sembolleri içerir.¹⁷⁹

İkna edici mesaj stratejilerini uygularken, hedef ve etki boyutlarını ortaya koymak önemlidir. İlk olarak hedef ve çıkar türlerinin ne olacağı belirlenmelidir. Hedef çıkar türleri belirlendikten sonra ikna çalışmaları başlanmalıdır. Hedeflerin türleri genelde bilgi verme, ikna etme ve davranış değişimini sağlamaktır. Çıkar türleri ise düzenlenen kampanyaların genelde kimlere daha fazla yarar sağlayacağını ifade etmektedir.¹⁸⁰

Seçmenlerin ikna edilmesindeki birinci amaç; seçmenlerin oy vermeleri için harekete geçirilmeleri olmaktadır. Ancak insanlar ikna olmadan harekete geçmezler. Harekete geçmeleri için öncelikle ikna edilmeleri gerekir. Seçmenler oy verecekleri parti ve adaylar hakkında her türlü bilgiye sahip olduktan sonra oy kullanmalılar. Bu bilgiler sonucunda seçmenler, oy verecekleri partiler ve adaylar ile diğer parti ve adayları kıyaslayacaklar. Bu kıyaslama sonucunda da alternatifler arasında karar vereceklerdir. İkna edici mesajları bu karar verme konusunda çok büyük rol oynamaktadır. Eğer bu mesajlar doğru bir şekilde, uygun zamanda hedef seçmene iletilirse, seçmenlerin oy kullanmaları için harekete geçirilmeleri ve ikna edilmeleri daha kolay olur.

İkna edici mesaj stratejileri; "mesaj temelli" ve "tutum temelli" olmak üzere iki ayrı yaklaşımla ele alınmaktadır. İkna stratejileri ya mesaj yoluyla tutumları doğrudan etkilemeyi amaçlamakta ya da birtakım stratejiler aracılığıyla davranış oluşturarak dolaylı bir şekilde tutumları etkilemeye çalışmaktadır. Mesaj temelli ve tutum temelli stratejiler arasındaki fark şöyledir. Tutum temelli stratejilerde bilgiler ya ilk kaynaktan alınır ya da alıcıların kendi tecrübeleri sonucunda oluşur. Mesaj temelli stratejilerde ise; mesaj ve kaynağın özellikleri ön plana çıkar. Öncelikle tutumların etkilenmesi hedeflenir. Tutumların etkilenmesinden sonra da davranışlarda değişiklik olması amaçlanır.¹⁸¹

¹⁷⁹ Kalender, a.g.e., (Akt.), s.128.

¹⁸⁰ Özkan, a.g.e.,(Akt.), s.137.

¹⁸¹Kalender, a.g.e., s.130.

İkna stratejilerini; "rasyonel" ve "duygusal" olarak değerlendiren yaklaşımlar da mevcuttur. "Kişilerin rasyonel eğilimlerine seslenen mesajların mı, yoksa duygusal ihtiyaçlarına seslenen mesajların mı daha ikna edici olduğu bir tartışma konusudur. Rasyonel eğilimlere seslenen mesajların daha ikna edici olduğunu belirtenler, "insanların rasyonel argümanlar yerine duygusal argümanlarla karşılaştıklarında, iyi hazırlanmış mesajlara daha çok tepki göstereceklerini" savunmaktadırlar. Duygusal ihtiyaçlara seslenmek gerektiği fikrini savunanlar ise; insanların duygusal olduğunun kabul edilmesini isteyerek, duygu yüklü mesajların daha çok ikna edici olduğunu belirtmektedirler.¹⁸²

İkna çalışmasında aslında her iki yaklaşımın bir arada kullanılması; gerektiğinde akla, gerektiğinde de duygulara seslenerek mesajların iletilmesi başarılı sonuçlar alınmasında önemli rol oynayacaktır.

İkna edici mesajlarda en çok kullanılan teknikler şunlardır. "Korku çekiciliği, kapıyı aralama tekniği ve mesaj tekrarı"¹⁸³

Korku çekiciliği; bu teknik daha çok duygusal öğelere hitap eder. Fakat kullanım durumuna göre rasyonel yönler de içerebilen tutum temelli bir ikna tekniğidir. Bu teknikle insanlar korkutularak bir şeye ikna edilmeye çalışılır. Beklenen davranışın gerçekleşmemesi halinde ortaya çıkabilecek ve karşılaşılabilecek zararlar sıralanır. Özellikle seçim dönemlerinde seçmenlerin iknasında korku çekiciliği tekniği sıklıkla kullanılmakta, rakip partinin seçimi kazanması halinde ülkenin felakete sürükleneceği mesajı verilmeye çalışılmaktadır.

Kapıyı aralama tekniği; bu teknikte öncelikle küçük bir isteğin yerine getirilmesi istenir. İnsanlar küçük isteklere razı edildikten sonra daha büyük isteklerin yerine getirilmesi istenir. Bu şekilde alıcılarda yavaş yavaş bir özdeşleşme süreci oluşturulmaya çalışılarak, gittikçe daha büyük istekler yerine getirilmeye çalışılır. Örneğin, siyasal alanda sevmediği bir siyasal partinin toplantısına katılmaya ikna edilen bir kişinin, toplantıya katılmayan birine göre o partiye oy verme ihtimali daha yüksektir. Bu tekniğin temeli davranışa dayanmaktadır. İnsanlar belli bir davranışı gerçekleştirdikleri zaman, bu yönde olumlu tutumlar kazanırlar. Bu tutumlar sonucunda ise tekrar aynı davranışta bulunacaklardır.

¹⁸² Kalender, a.g.e. (Akt.), s.131.

¹⁸³ Kalender, a.g.e., s.132.

Mesaj tekrarı tekniği; ikna stratejisinin başarılı olması için, mesajın sürekli tekrar edilmesi esası savunulur. Yapılan tekrarlar sayesinde mesajların insanlar tarafından daha iyi anlaşılmaları sağlanır. Bu tekrarlar sayesinde mesajların hafızada daha iyi yer almaları sağlanır. Mesajların sık sık tekrar edilmesi algılamayı da kolaylaştırır ve mesajın seçilmesine de yardımcı olur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SEÇİM SİSTEMLERİ VE 1945-2007 YILLARI ARASI TÜRKİYE'DE GENEL SEÇİM SONUÇLARI

3.1. SEÇİM SİSTEMİ

Seçim sistemleri; temsili demokrasilerde iktidara giden yolun rotası demektir. Seçim sistemleri birbirlerini geniş ölçüde kapsarlar. Fakat bazı konularda birbirlerinden ayrılan çeşitli tanımları da bulunmaktadır. Yapılan bir tanıma göre *seçim sistemleri*; seçmen oylarının temsilcilerin sandalyelerine çevrilme mekanizmasıdır.¹⁸⁴ Seçim sistemi denilince, seçimle ilgili tüm kavramlar akla gelir. Örneğin; oy verme usulleri, adaylara ilişkin kurallar, seçme ve seçilme yeterliliği, seçimlerin yönetim ve denetimi gibi.¹⁸⁵ Genel anlamda tanımlayacak olursak, seçim sistemi; halkın siyasal yetkisini (vereceği oylarla) vereceği temsilcilerinin belirlenmesi için gereken kuralları gösteren usul olarak tanımlanabilir.

3.1.1. Seçim Sistemi Türleri:

Günümüzde dünya ölçeğinde milletvekili genel seçimlerinde çok değişik sistemler uygulanmaktadır. Bu sistemleri üç farklı bölümde toplamak mümkündür.¹⁸⁶

¹⁸⁴ Müge Yüce. *Seçim Sistemleri, Türkiye'deki Uygulamaları ve Ortaya Çıkan İktidar Yapıları*. (Akt.). <http://bakanlikreferandumu.siyasaliletisim.org/wp-content/uploads/2008/10/SECIMSISTEMLERIVEORTAYACIKANIKTIDARYAPILARIMUGEYUCE.pdf>. s.1.

¹⁸⁵ a.e., (Akt). s.1.

¹⁸⁶ TÜSİAD. (2001). *Seçim Sistemi ve Siyasi Partiler araştırması*. TÜSİAD Yayınları, İstanbul, s.199.

- 1-Çoğunluk Esasına Dayanan Seçim Sistemleri.
- 2-Nispi Temsil Esasına Dayanan Seçim Sistemleri.
- 3-Karma Seçim Sistemleri.

3.1.1.1. Çoğunluk Esasına Dayanan Seçim Sistemleri

Bu sistem; bir seçim bölgesi içerisinde yapılan seçimde en fazla oyu alan adayın seçilmesi sistemidir. Çoğunluk esasına dayanan seçim sisteminin uygulanmasında farklı yöntemler vardır. Tek turlu çoğunluk sistemi ve iki turlu çoğunluk sistemi olmak üzere iki farklı gruba ayrılmaktadır. Tek turlu çoğunluk sistemi de kendi arasında; "Dar Bölge Seçim Sistemi, Liste Usulü Seçim Sistemi ve Alternatif Oy Sistemleri" olmak üzere üç gruba ayrılır.¹⁸⁷

Tablo 3.1: Çoğunluk Esasına Dayalı Seçim Sistemi Türleri

Tek Turlu Çoğunluk Sistemi	İki Turlu Çoğunluk Sistemi
Tek Turlu Dar Bölge Seçim Sistemi	
Liste Usulü (Blok Oy) Seçim Sistemi	
Alternatif Oy Sistemi	

Kaynak: Yüce. a.g.m., s.2.

Tek turlu dar bölge çoğunluk sistemi: Bu sistemde; ülkenin her seçim bölgesinde tek bir aday çıkarılır ve ülke küçük seçim bölgelerine ayrılır. Çoğunluk esası gereği, her bölgede en fazla oyu alan adaylar milletvekili seçilirler.

Liste usulü seçim sistemi: Her seçim bölgesinde birden fazla milletvekili seçilebilir. Parti veya aday esaslı blok oy şeklinde farklı iki oylama yapılabilir. Aday esaslı oylama yönteminde; seçmen partiye değil adaya oy verir. Verilen oylar

¹⁸⁷ Yüce. a.g.m., s.2.

sonucunda da en çok oyu alanlar milletvekili seçilirler. Parti esaslı oylama yönteminde ise; seçmen partiye oy verir. En fazla oyu alan partiler, o seçim bölgesindeki bütün milletvekillerini kazanırlar.

Alternatif oy sistemi: "Her seçim bölgesinde sadece bir adayın seçileceği sistemdir. Seçmenler, seçime katılan bütün adayları sıralayarak oylama yaparlar. Kullanılan oyların yarısından bir fazlasını alan aday milletvekili seçilir.

İki turlu çoğunluk sistemi: Her seçim bölgesinde sadece bir aday milletvekili seçilmektedir. İlk turda %50 çoğunluk aranır. Adayların hiçbiri %50 çoğunluğu bulamazlarsa, ikinci tur seçimi yapılır. Bu turda ise seçilmek için en fazla oyu almak yeterli olacaktır. İki turlu çoğunluk sistemi, seçmenlerin sadece ilk tercihlerini değil, diğer tercihlerini değerlendirmesi açısından da önemlidir."¹⁸⁸

Çoğunluk Esasına Dayanan Seçim Sisteminin Avantajları:

- Genel olarak ülkedeki büyük partilere yarar ve bu partilerin seçilmesini sağlar. Bu şekilde yönetimde istikrar ilkesinin sağlanmasına yardımcı olur.
- Özellikle dar bölge seçim sisteminde, seçmenlerin adaylar ile daha çok iletişim kurmasına olanak sağlayarak, seçmenlerin doğru tercih yapmasına olanak sağlar.
- Muhalefetin güçlenmesine olanak tanır.

Çoğunluk Esasına Dayanan Seçim Sisteminin Dezavantajları:

- Sadece büyük partilerin meclise girmelerini sağlayıp küçük partilerin meclise girmelerini engellediği için, temsilde adalet ilkesi zarar görür.
- Çoğunluğa ulaşamayan partiler oy oranları ne olursa olsun mecliste temsil edilemezler. Böyle olunca da boşa giden oy sayısı çok fazla olmuş olur.
- Oy oranlarının yüksek olmasına rağmen, partisinin mecliste temsil edilmediğini gören seçmenlerin sisteme karşı güvenleri sarsılır.¹⁸⁹

¹⁸⁸ Özkan. a.g.e., s.110.

¹⁸⁹ Yüce. a.g.m., s.3.

3.1.1.2. Nispi Temsil Esasına Dayanan Seçim Sistemleri:

"Nispi temsil esaslı seçim sistemi, "liste usulü nispi temsil sistemi, karma üyeli nispi temsil ve aktarılabılır tek oy" olmak üzere üç ayrı şekilde uygulanmaktadır."¹⁹⁰

Liste usulü nispi temsil sistemi; bu sistemde seçmen partiye oy verir. Adaylar partilerinin almış oldukları oy oranına göre seçilirler. Ülke birden fazla milletvekili çıkaran seçim bölgelerine ayrılır. Bu sistemde genellikle partilerin aldıkları oylar ile kazanmış oldukları milletvekilleri sayısı arasında adil bir dağılım gözlenir. Düşük oy alan partilerin de Meclis'e girme imkanları olur. Bu sistemde genellikle koalisyon hükümeti oluşur. Bu sistemin en olumsuz yönlerinden biri, partilerin bölünmesine zemin hazırlayabilir olmasıdır. Türkiye'de uygulanan seçim sistemi; "yüksek barajlı liste usulü nispi temsil sistemi" dir.¹⁹¹

Karma üyeli nispi temsil sisteminde; Bu sistemde iki farklı oy kullanma yöntemiyle seçimler yapılır. Birincisi dar bölgelerden çoğunluk esasına göre yapılan seçim, ikincisi ise ülke genelinde yapılan nispi temsil esasına göre olan seçimdir. Seçmenler hem dar bölge adayları için hem de ülke genelindeki partiler için oy kullanırlar. Bu sistemin amacı; dar bölgelerde uygulanan çoğunluk sisteminin ortaya çıkardığı dengesiz dağılımı düzeltmektir. Seçim sonucunu ülke genelinde partilerin aldıkları oy oranları belirlemektedir.¹⁹²

Aktarılabılır tek oy seçim sistemi; Bu sistem, seçim sistemlerinin en karmaşık sistemidir. Uzun zamandır İrlanda'nın kullandığı bir sistemdir. Seçmenler adayları tercih sıralarına göre sıralarlar. Belirlenen seçilme kotasını aşan adaylar seçimi kazanmış kabul edilirler. Seçilme kotasından daha çok oy alan adayların fazla oyları diğer adaylar arasında dağıtılır. Bu işlemler seçmenlerin diğer tercihleri de belirlenene kadar tekrarlanır.¹⁹³

¹⁹⁰ TÜSİAD. (2001).a.g.e., s.202.

¹⁹¹ Özkan. a.g.e., s.110.

¹⁹² Özkan. a.g.e., s.111.

¹⁹³ a..e., s.111.

Nispi Temsil Esasına Dayanan Sistemin Avantajları

- Seçmenlerin kullandığı oyların çoğunun değerlendirilmesi sağlanarak, "temsilde adalet ilkesi" gerçekleştirilmeye sağlanır.
- Toplumda yer alan farklı görüşlerin ve siyasi eğilimlerin mecliste temsil edilmelerini sağlar.
- Çoğunluk sistemine oranla boşa giden oy sayısı daha azdır.
- Düşük oy alan partilerin de mecliste temsil edilmesine olanak sağlayarak, farklı dinamiklere güç kazandırır.

Nispi Temsil Esasına Dayanan Sistemin Dezavantajları

- Tek parti iktidarının olması zorlaşır.
- Koalisyon hükümetlerinin kurulmasıyla beraber yönetimde istikrarsızlık meydana gelebilir.
- Tek parti iktidarının olması zor olduğu için; "Yönetimde İstikrar" ilkesi sağlanamayabilir.
- Milletvekilleri ile seçmenler arasındaki bağın zayıflamasına sebep olur. Bu da seçmenlerin sağlıklı karar vermelerini etkiler.

3.1.1.3. Karma Seçim Sistemleri

"Karma Seçim Sistemleri" nin üretilmesi ve kullanılmasının çok farklı amaçları vardır. Bu sistem genellikle iki ana sistemin eksiklerini gidermek amacı ile uygulanır.¹⁹⁴ Bu sistemde iki farklı uçta yer alan çoğunluk esaslı ve nispi temsil esaslı sistemlerin bazı özellikleri alınarak, ülkenin yapısına uygun şekilde değişebilen bir seçim sistemi meydana getirilir. Seçilen toplam milletvekili sayılarının kaç tanesinin çoğunluk esasına göre, kaç tanesinin ise nispi temsil sistemine göre seçilecekleri her ülkede farklılıklar göstermektedir.¹⁹⁵ "Karma sistemlerin üretilmesinde kullanılan teknikler; seçim çevrelerinin yeniden düzenlenmesi için söz konusu çevrelerin ya daraltılmasını ya genişletilmesini ya da genel olarak ülke düzeyinde seçim barajlarının konulmasına yönelik kullanılır."¹⁹⁶

¹⁹⁴ Yüce. a.g.m.,(Akt.). s.5.

¹⁹⁵ Özkan. a.g.e., s.111.

¹⁹⁶ Yüce. a.g.m.,(Akt.). s.5.

Maurice Duverger'ye göre seçim sistemlerinin değerlendirilmesi şu şekilde yapılmaktadır;

- 1) "Nispi Temsil Sistemi"; bağımsız ve katı partilerin çok sayıda olduğu seçim sistemine götürme eğilimi gösterir.
- 2) "İki Dereceli Çoğunluk Sistemi"; birbirine bağımlı ve esnek olan partilerin çok olduğu seçim sistemine götürme eğilimi gösterir.
- 3) "Tek Dereceli Çoğunluk Sistemi" ise; ikili partilerin olduğu seçim sistemine götürme eğilimi gösterir.¹⁹⁷

Tablo 3.2: Türkiye’de uygulanan seçim sistemleri

Seçim Sistemleri	Seçim Dönemleri
a. Çoğunluk Esasına Dayalı Seçim Sistemi	
Liste Usulü Çoğunluk	1946,1950,1954,1957 Milletvekili 1961 Cumhuriyet Senatosu Seçimleri
b. Nispi Temsil Esasına Dayalı Seçim Sistemi	
Çevre Barajlı d’Hont	1961 Milletvekili / 1964 Cumhuriyet Senatosu Seçimleri
Milli Bakiye	1965 Milletvekili / 1966 Cumhuriyet Senatosu Seçimleri
Barajsız d’Hont	1969, 1973, 1977 Milletvekili Seçimleri 1968,1973,1975,1977,1979 Cumhuriyet Senatosu Seçimleri
Çifte Barajlı d’Hont	1983 Milletvekili Seçimleri
Çifte Barajlı d’Hont + Kontenjan	1987,1991 Milletvekili Seçimleri
Ülke Barajlı d’Hont	1995,1999, 2002, 2007 Milletvekili Seçimleri

Kaynak: Erol Tuncer, 2006,s;169, Türkiye’de Seçim Uygulamaları/Sorunları

¹⁹⁷ a.e., (Akt). s.5.

3.2. 1945-2007 ARASI TÜRKİYE'DE GENEL SEÇİMLER

1946 yılında Türk siyasal hayatında önemli bir değişim yaşanmıştır. Siyasal sistem ilk kez kendini halkın katılımına açmış ve Demokrat Parti'nin kurulması ile birlikte resmen çok partili hayata geçmiştir. Cumhuriyet tarihine baktığımızda 1946 genel seçimlerine kadar da serbest seçimlerin yapıldığını görüyoruz ancak yapılan seçimlerde halkın çok fazla seçme hakkının bulunmadığını ve bu seçimlerin halihazırdaki tek partinin (Cumhuriyet Halk Fırkası) iktidarının devamlılığını sağlamasının bir nevi meşruluk aracı olduğunu söyleyebiliriz.

Çok partili hayata geçişin ardında yatan en büyük gerekçe “bütünsel kalkınma” anlayışı olarak gösterilebilir. Bütün alanlarda Avrupa'yı yakalayabilmek için Avrupa'daki siyasi çoğulculuk anlayışının Türkiye'de de bulunması gerekiyordu. Ayrıca Sovyet tehdidi altındaki Türkiye'nin batıya sığınmasının daha kolay olabilmesi için de Batı'nın siyasal değerlerinin paylaşılması gerekiyordu.¹⁹⁸ Tabii İkinci Dünya Savaşı sonunda Almaya ve İtalya gibi faşist iktidarların yıkılması da tüm dünyada demokrasi rüzgarlarının esmesine sebep olmuş ve Türkiye'de bu havadan etkilenmiştir.¹⁹⁹ Ancak şunu da belirtmek gerekir ki; Türkiye'deki siyasal demokrasi anlayışı Avrupa'dakinden çok farklı gelişmiştir. Avrupa'da siyasal demokrasi genel olarak sosyalist hatta komünist partileri de içeren bir sistem iken, Türkiye'de sola kapalı bir sistem olarak kabul edilmiştir. Bu dönemde yalnızca sosyalist ve komünist partilere rahat hareket etme alanı verilmemekle kalmadı, keskin ve abartılı bir komünizm düşmanlığı da benimsenerek, bu düşüncelere karşı bir yasaklama ve cezalandırma yöntemi de geliştirildi.²⁰⁰ Bu tavrın benimsenmesinde Sovyet Rusya'nın saldırgan ve yayılcı tutumları da etkili olmuş ve Türkiye NATO'ya girerek Amerika'dan yana olan tarafını seçmiştir. Bu tavır çalışmamızın ilerleyen bölümlerinde de değinileceği gibi sol partilerin seçim başarısızlıkları ve sol görüşlerin toplumumuzca benimsenmemesinin de nedenlerinden biridir.

Çok partili hayata geçişin ilk sinyallerini İsmet İnönü 19 Mayıs 1945'te bayram dolayısıyla yaptığı bir konuşmasında vermiş ve bu konuşma daha sonra

¹⁹⁸ Fatma Gamze Çakmak. (2015). *Çok Partili Siyasal Hayatta Seçmen Tercihlerinin Sosyo-Kültürel Tabanı ve Sol Partiler. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, s.29.*

¹⁹⁹ a.e., s.29.

²⁰⁰ a.e., s.29..

TBMM'ye "Dörtlü Takrir" adıyla anılan önerenin sunulmasının da gerekçelerinden birisi olmuştur. Bu önergede; hükümetin üzerinde daha etkili olabilecek bir meclis denetimini, bireysel özgürlükler ile siyasi karşıtlık özgürlüğü gibi demokratikleşme yolunda atılabilecek adımlar önerenin konusunu oluşturuyordu. Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuat Köprülü ve Refik Koraltan'ın imzalarını taşıyan bu önerenin CHP'nin meclis grubu tarafından reddedilmesi ve "toprak reformu" yasası tartışılırken ortaya çıkan görüş ayrılıklarıyla birlikte CHP içerisindeki hoşnutsuzluklar iyice baş göstermiş ve yeni bir karşıt partinin kurulması kaçınılmaz olmuştur. Bizzat cumhurbaşkanı İsmet İnönü de karşıt bir partinin kurulmasını desteklemiş ve 7 Ocak 1946'da DP resmen kurulmuştur.²⁰¹

3.2.1. 1946 Seçimleri

1946 seçimleri çok partili dönemin ilk seçimleridir. Çok partili dönem Cumhuriyet Halk Partisinden ayrılan bir grup milletvekilinin yeni bir parti (Türkiye Kalkınma Partisi) kurmalarıyla başlamış, bu partiden sonra Demokrat Parti kurulmuş ve böylece ülkede, 1923 yılından bu yana devam eden sadece Cumhuriyet Halk Partisinin faaliyet gösterdiği bir siyasal ortam, bu gelişmelerle, birden çok partiye sahne olmaya başlamıştır. Bu gelişmeler sonucunda muhalefetin büyük baskısı sonucu normal seçim döneminden bir yıl önce, bir erken genel seçim kararı alınmış, çok partili siyasal yaşamın bu ilk seçimleri tek dereceli, gizli oy-açık sayım, esasına dayalı bir seçim yasasıyla yapılmıştır. Hayli tartışmalı geçen ve yolsuzluk, oy hırsızlığı, baskı olaylarıyla ya da iddialarıyla dolu olan bu seçimlerden henüz yeni kurulmuş olan muhalefet, meclise hiç de küçümsenmeyecek sayıda milletvekili sokmayı başardı.²⁰²

1946 seçimlerinde uygulanan seçim sistemi; "Liste Usulü Basit Çoğunluk" sistemidir. Seçmenler bu seçimde parti yerine, adaya oy vermiştir. 1946 da yapılan seçim sonuçlarına göre; 465 milletvekilinden 397'sini Cumhuriyet Halk Partisi, 61 tanesini Demokrat Parti ve 7'sini de bağımsız adaylar kazanmıştır.

²⁰¹ a.e., s.30.

²⁰² Öztekin, a.g.e., (Akt.). s.431-432.

Tablo 3.3: 21 Temmuz 1946 Milletvekili Genel Seçimi Sonuçları

Meclisteki Partiler	Milletvekili Sayıları	Oy Oranları
CHP	397	%85,4
DP	61	%13,1
BAĞIMSIZ	7	%1,5
TOPLAM	465	%100

Kaynak: TBMM Ad defteri, Dönem: VIII, TBMM Basımevi, 1950

3.2.2.1950 Seçimleri

"1950 sonrası siyasal örgütlenmelerdeki farklılıklar ile öncülüğünü işçi ve işveren temsilcilerinin yaptığı sivil toplum örgütleri, her ne kadar siyasal parti ve iktidarlarının gölgesinde kalmış olsa dahi, sivil toplumun tekrar canlanması ve gelişmesi konusunda sivil anlayışı / örgütlenmeyi bir sonraki döneme aktaran umut verici gelişmeler olmuştur."²⁰³

14 Mayıs 1950 yılında yapılan seçim sonuçlarına göre DP iktidara gelerek, Türk siyasi hayatında yeni bir dönemin başlangıcına imzasını atmıştır. Türkiye'nin siyasi tarihindeki en önemli devrimlerinden biri, 1950 seçimleriyle gerçekleşti.

Demokrat Parti, genç cumhuriyetin devrimci kadrosunu oluşturan devletçi-seçkincilerin çabalarıyla yaratıldığından hiç kuşku yoktur. Aslında bu eylem onlar için büyük bir özveri anlamını taşıyordu.

Demokrat Partinin kuruluşu, devletçi-seçkinciler tarafından yapılan devrimlerden biri olarak görülür. Aslında Demokrat Partinin kurucuları da Cumhuriyet Halk Partisinin eski üyeleri olarak bir zamanlar devletçi-seçkinci cephe içinde yer almışlardı.²⁰⁴

²⁰³ Ali Fuat Gökçe. 1980 Sonrası Türkiye'de Modernleşme, Toplumsal ve Siyasal Sonuçları, <http://www.alifuatgokce.com/makale.php> . (21.12.2018).

²⁰⁴ Öztekin, a.g.e., (Akt.). s.432.

"1950 seçimleri; seçimlere yargı denetiminin getirildiği ve gizli oy, açık sayım ilkesinin uygulandığı yeni bir yasa ile gerçekleştirilmiştir. Aday esaslı blok oy sisteminin uygulandığı 1950 seçimlerinde, seçmenler oylarını boş bir kağıda istediği adayların isimlerini yazarak kullanabildikleri gibi, basılı oy pusulalarındaki adaylar üzerinde de istedikleri değişikliği yapma hakkına sahiplerdi. Aynı seçimde seçmenlerin birden çok partinin adayına oy vermesi ve karma bir liste oluşturabilmeleri imkanı sağlanmıştır. Seçim sonucunda ise; Demokrat Parti 416, Cumhuriyet Halk Partisi 69, Millet Partisi 1 ve bağımsızlarsa 1 milletvekili çıkarmıştır."²⁰⁵

Tablo 3.4: 14 Mayıs 1950 Milletvekili Genel Seçimi Sonuçları

Seçmen Sayısı		8.905.743				
Oy Kullanan Seçmen Sayısı		7.953.055				
Seçime Katılma Oranı		%89.3				
Geçerli Oy Sayısı		(*)				
Partiler	Aldığı oy Sayısı	Oy Oranı %	Çıkarılan Milletvekili Sayısı	Meclisteki Sandalye Oranı %	Aşkın / Eksik Temsil (+/-)	Mv. Başına Oy Sayısı
CHP (1)	3.176.561	39.4	69	14.2	-25.2	46.037
DP (1)	4.241.393	52.7	415	85.2	+32.5	10.220
MP (1)	250.414	3.1	1	0,2	-2,9	250.414
Bağımsızlar	383.282	4,8	2	0,4	-4,4	191.641
Toplam	8.051.650	100,0	487	100,0	+ / - 0.0	16.533

Kaynak: DİE Yayınları ve TBMM Defterleri

²⁰⁵ İnönü Vakfı. (1983). *İlk Gerçek Seçimle Demokrat Parti İktidara Geldi*. Ankara, <http://www.ismetinonu.org.tr/index.php/takvim-2016/120-mayis/3315-tarihte-bugun-14-mayis>. (21.04.2018).

3.2.3.1954 Seçimleri:

Demokrat Partinin ve Türk siyasi tarihinin en büyük seçim zaferi olan 2 Mayıs 1954 genel seçimlerinde DP, iktidar partisi olarak sandalye sayısını arttırarak adeta TBMM'deki muhalefetin sesini ve soluğunu kesmiştir.²⁰⁶

Bu dönemde kanunî bir zorunluluk olmamasına rağmen seçimlere % 88.63 gibi oldukça yüksek bir oranda katılımın olması halkın demokratik yaşama alışması şeklinde yorumlanmıştır. Seçimlerde Türkiye genelinde % 58.42 oy alan DP, milletvekili sayısını 504'e çıkartırken, %35.11 oy alan CHP ise sadece 31 milletvekili çıkartmıştır. CMP ise % 5.28 oy alarak sadece 2 milletvekili çıkarabilmiştir.²⁰⁷ CHP oylarını bir önceki seçime göre %5 düşürürken, mevcut milletvekili sayısının yarısını bile elinde tutamamıştır. Ayrıca oyların bölgesel dağılımına bakıldığında, CHP üç ilde (Malatya, Sinop ve Konya), CMP ise sadece bir ilde (Kırşehir) çoğunluğu sağlamış, geriye kalan diğer illerin hepsinde seçimi DP önde götürmüştür.

Seçim sonuçlarını başta Menderes olmak üzere tüm DP'li yöneticiler hükümetin başarısı olarak görmüş ve bu durum DP'nin muhalefete yönelik antidemokratik uygulamaları konusunda halkın DP'yi haklı olarak gördüğü şeklinde değerlendirilmiştir. Tabi bu yanlış algılama ve değerlendirme muazzam seçim zaferine farkında olunmadan gölge düşürmüş, ilerleyen yıllarda demokrasi açısından olumsuz yönde bir dönüşüme yol açmıştır.²⁰⁸

Seçimlerin üzerinden 48 saat geçmeden Malatya'ya bağlı olan Adıyaman, çıkartılan 6418 sayılı yasa ile bu ilden ayrılarak müstakil il yapılmıştır. Böylece hem CHP'nin kalelerinden biri olan Malatya ili cezalandırılmış hem de DP'ye 1954 seçimlerinde destek veren Adıyaman ödüllendirilmiştir.²⁰⁹ Ayrıca Bölükbaşı'nın memleketi olan Kırşehir, DP'ye değil de CMP'ye verdiği destekten dolayı 30 Haziran'da çıkartılan başka bir yasa ile ilçe yapılarak, Nevşehir'e bağlanmıştır.²¹⁰

²⁰⁶ Mete Tunçay. (2000). *Siyasal Tarih (1959-1960)*. Cem Yayınevi, İstanbul, s.172.

²⁰⁷ Hüseyin Şeyhanhoğlu. (2011). *Türk Siyasal Muhafazakârlığının Kurumsallaşması ve Demokrat Parti*. Kadim Yayınları, Ankara, s.213.

²⁰⁸ Tunçay, a.g.e., s.176.

²⁰⁹ İdris Tetik. (2015). *Demokrat Parti'nin 1950-1960 Arasında Uyguladığı Siyasal Politikaların Türk Demokrasisine Yansımaları*. (Akt.). Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap tarihi Estitüsü, İzmir, s.107.

²¹⁰ a.e., s.107.

Bu yasalara hem kamuoyunda hem de mecliste oldukça sert tepkiler yükselmiş; iktidar, kararını ekonomik ve coğrafi gerekçelerle izah etmeye çalışmışsa da aslında bu illerdeki seçmenlere gözdağı vermek istemiştir. Nitekim bu karara tepki gösteren Kırşehir milletvekili ve CMP Genel Başkanı Osman Bölükbaşı'na kınama, Osman Ali Şiroğlu'na ise meclis toplantılarına katılmama cezası verilmiştir.

Seçimlerin ardından DP iktidarı, muhalefetin seçimin hemen arkasından ısrarla talep ettiği seçim sisteminin değiştirilmesine ve nispi temsil sistemine geçilmesine yönelik isteklerini hiç dikkate almamış; buna karşılık kendi istekleri doğrultusunda 5545 sayılı seçim kanununun, bazı maddelerini değiştiren ve bazı maddelerini de yürürlükten kaldıran kanunu, 30 Haziran 1954'te, 6428 sayılı kanunla kabul etmiştir.²¹¹

Tablo 3.5: 2 Mayıs 1954 Milletvekili Genel Seçimi Sonuçları

Toplam Seçmen Sayısı		10.262.060	
Kullanılan Oy Sayısı		9.095.619	
Seçime Katılma Oranı		%88	
Geçerli Olan Oy Sayısı		*	
Partiler	Oy Sayısı	Oy Oranı	Milletvekili Sayısı
DP	5,151,550	%58,42	504
CHP	3,161,694	%35,11	31
CMP	434.083	%5,28	5
Bağımsız	57,010	%1,19	--
Toplam	8,804,337	%100	540

Kaynak: DİE Yayınları ve TBMM Defterleri

²¹¹ Seçim Kanununda yapılan değişikliklerden bazıları özetle şöyledir: Bir seçim bölgesinden, bir siyasi partinin aday listesine giren adayların, başka bir siyasi partinin listesine girmesi ya da başka bir yerden bağımsız aday olması imkânı ortadan kaldırılmıştır. Bir partiye başvuruda bulunup da o partinin listesinde herhangi bir nedenle yer alamayan adayın, başka bir partiden aday olması ya da bağımsız olarak adaylığını koyabilmesi mümkün değildir. Ayrıca devlet memurlarının aday olabilmeleri için, seçimden altı ay önce görevlerinden istifa etme zorunluluğu bulunmaktadır. Bunların yanında siyasi partilerin ortak liste ile seçimlerde aday göstermeleri de yapılan değişikliklerle engellenmiştir. Radyodan muhalefetin yararlanmasını sağlayan 47. ve 48. maddeler seçim kanunundan çıkarılmıştır.

3.2.4.1957 Seçimleri

Türkiye erken genel seçim ile 27 Ekim 1957'de tanıştı. Seçim yasasında yapılan bazı yeni düzenlemeler ile birlikte Türkiye'de erken genel seçimin yolu açıldı ve daha sonra bu seçimler Türkiye'de sıklıkla karşımıza çıkmaya başladı. Yeni çıkan seçim yasası ile birlikte, siyasi partilere teşkilatlarının olduğu tüm seçim çevrelerinde seçime katılma zorunluluğu ve seçilecek milletvekilleri sayısı kadar aday gösterme mecburiyeti getirilmiştir. Bu yasaya uymayan siyasi partilerin; tüm ülkede seçime girmiş olduğu bölgelerdeki hakları ellerinden alınmış sayılacaktır. Bu yasayla beraber, herhangi bir siyasi partide adaylık başvurusu yapan bir kişi, kendisine adaylık verilmemiş olsa bile farklı bir partiden aynı seçim için adaylık başvurusu yapamaz.

DP'nin katıldığı son seçim 27 Ekim 1957 günü yapılan seçimlerdir. DP, bu seçimde ilk kez oy kaybetmiştir. Aldığı oy oranı % 50'nin altında kalsa da (%47.3), uygulanan seçim sisteminden dolayı (çoğunluk sistemi) 424 milletvekiliyle yine tek parti olarak iktidara gelmeyi başarmıştır.²¹² Bununla birlikte oy kaybı DP iktidarını panikletmiş, DP'nin 1950'den beri sarıldığı milli irade anlayışını "zaafa" uğratmıştı. Seçimlerde CHP de % 41.12 oy oranıyla 178 milletvekili çıkartarak, oylarını önceki seçime oranla % 5 oranında artırmayı başarmış ve TBMM'deki milletvekili sayısını yaklaşık altı katına çıkarmıştı. Seçime giren CMP % 7.08 oy oranı ile 4 milletvekili, HP de %3.84 oy oranı ile 4 milletvekili çıkarmıştır.²¹³ 1957 seçiminin en önemli sonucu, CHP'nin yine muhalefet partisi kalmasına rağmen, geçmiş dönemlere göre TBMM'de daha güçlü bir konuma gelmiş olması ve DP'nin kurulduğu günden bu yana girdiği seçimlerde ilk defa oylarının düşmesidir. CHP'nin eski seçmen kitlesini oluşturan ordu, bu seçimde de özellikle CHP'nin arkasında durmuştur. Ordu ile birlikte üniversiteler ve basın da eklenerek iktidar tarafından mağdur edilen CHP'ye ciddi destek olmuşlardır. DP ise; arkasındaki halka güvenerek, CHP'ye karşı daha sert bir politika izlemiştir. Her iki partinin de birbirlerine karşı sert tavırlar sergiledikleri bu dönemde; DP, CHP'nin iktidarı seçim yolu ile teslim etmek istemediğini ve bundan dolayı sürekli kargaşa çıkardığını ifade etmiştir. bir zihniyet olarak ifade ederken, CHP ise; DP'nin cahil halkı kandırdığını

²¹² Şeyhanlıoğlu, a.g.e., s.217

²¹³ Türkiye İstatistik Kurumu, Türkiye'de Seçim İstatistikleri, http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=12&KITAP_ID=152 (22.04.2018)

iddia etmiştir. Bu bakış açıları her iki partinin de birbirine karşı hoşgörüsüz davranmalarına ve siyasetin gittikçe sertleşmesine neden olmuştur.²¹⁴

Tablo 3.6: 27 Ekim 1957 Milletvekili Genel Seçimi Sonuçları

Seçim Sistemi	Meclisteki Partiler	Milletvekili Sayıları	Temsil Oranları	Oy Oranları
1957 Liste Usulü Basit Çoğunluk	DP	424	%69,5	%47,9
	CHP	178	%29,2	%41,0
	CMP	4	%0,7	%7,1
	HP	4	%0,7	%3,9
	BAĞIMSIZ	0	%0,0	%0,1
	TOPLAM	610	%100	%100

Kaynak: DİE Yayınları ve TBMM Defterleri

3.2.5. 1961 Seçimleri

TBMM'nin yasama görevine 27 Mayıs 1960 tarihinde yapılan askeri müdahale ile son verilmiştir. Meclisin görevini Milli Birlik Komitesi (MBK) üstlenmiştir. 17 Haziran 1960'ta çoğu sivillerden oluşan yeni bir hükümet kurulmuştur. 1960'ta rejimin kesintiye uğramasından yaklaşık bir sene sonra Türk siyasetinde yeni bir dönem başlamıştır. Bir yıla yakın süren askeri yönetimden sonra 1961 yılında siyasi çalışmalar tekrar başlamıştır. Ama geçmiş on seneye damga vuran DP'nin tüm siyasi faaliyetlerine son verilmiş, yöneticileri siyasi yasaklı ilan edilmişlerdir. Demokrat Partinin bu şekilde siyasetten uzaklaştırılması ile beraber, 1961 de yapılacak olan "Nispi Temsil Seçim Sistemi" ile beraber; Türkiye'de parti sisteminde 1960'lı yılların yarısından sonra parçalanma başlamıştır.²¹⁵

1961'de yapılan yeni anayasaya göre TBMM iki meclisten oluşmaktadır. Birincisi millet meclisidir ikincisi ise cumhuriyet senatosudur. 1961 Anayasası kabul edildikten sonra seçim sistemi de değiştirilmiştir. Çevre barajlı nispi temsil (d

²¹⁴ Tetik, a.g.t., s.117.

²¹⁵ Temizel, a.g.t.,(Akt.).s.80.

'Hondt) sistemi kullanılmıştır. Yine bu anayasa ile milletvekili sayısı 450'e çıkartılmış, seçmen yaşı 30'dan 21'e düşürülmüş ve milletvekilliği süresi 4 yıl olarak belirlenmiştir.²¹⁶

1961 seçimlerinde; Adalet Partisi (AP)'nin sahneye çıkışını görüyoruz. AP'nin DP geleneğinin bir devamı olduğunu söyleyebiliriz.1961 askeri müdahalesinin ardından kurulan Milli Birlik Komitesi'nin uygulamaları CHP ile özdeşleştirildiği için seçmen CHP'yi cezalandırmış ve tercihini haksızlığa uğradığını düşündükleri DP'nin devamı olarak gördükleri AP'den yana kullanmıştır.²¹⁷

9 Temmuz 1961 tarihinde yürürlüğe giren yeni anayasayla birlikte aynı yıl içinde (15 Ekim 1961) Türkiye'de yeni bir seçimde yapılmıştır. 1961 seçimlerine; Cumhuriyet Halk Partisi, Adalet Partisi, Yeni Türkiye Partisi, ve Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi katılmıştır. Yapılan seçim sonucunda; CHP %36.7 oy oranı ile 173 milletvekili, AP %34.8 oy oranı ile 158 milletvekili, CKMP %14 oy oranı ile 54 milletvekili ve YTP ise %13.7 oy oranı ile 65 milletvekili kazanmıştır. Senato seçim sonuçları ise şu şekildedir: AP 71, CHP 36, YTP 27 ve CKMP ise 16 senatör kazanmıştır.

²¹⁶ Uğur Cem Dalgıç. (2006).*Türkiye'de Seçmen Davranışlarını Etkileyen sosyo-Ekonomik Faktörler. (Akt.). Yüksek lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Kütahya, s.25.*

²¹⁷ Çakmak, a.g.t., (Akt.). s.34.

Tablo 3.7: 15 Ekim 1961 Milletvekili Genel Seçimi Sonuçları

Toplam Seçmen Sayısı		2,925,395	
Kullanılan Oy Sayısı		10,522,716	
Seçime Katılma Oranı		% 81	
Geçerli Olan Oy Sayısı		10,138,035	
Partiler	Oy Sayısı	Oy Oranı	Milletvekili Sayısı
CHP	3,724,752	%36,7	173
AP	3,527,435	%34,8	158 (157)
CMKP	1,415,390	% 14,0	54
YTP	1,391,934	% 13,7	65
Bağımsız	81,732	%0,8	0
Toplam	10,141,243	% 100	450

Kaynak: DİE Yayınları/YSK Bildirisi: 17 Ekim 1961 tarih ve 10960 sayılı Resmi Gazete

1961 Seçimleri ile diğer seçimler arasında bazı farklılıklar vardır. Örneğin partilerin almış olduğu oy sayıları ile milletvekilleri sayısı arasındaki farklar azalmıştır. Bu da kullanılan yeni seçim sisteminin (Nispi Temsil Esasına Dayalı Çevre Barajlı d'Hont) sonucudur. 1961 seçimlerinin getirdiği bir yenilik ise "Koalisyon Hükümeti"dir. Meclise daha çok partinin girmesi ile hiçbir parti tek başına iktidar olacak sayıda milletvekilini çıkartamamıştır. Bu şekilde Türkiye "Koalisyon Hükümeti" ile tanışmıştır²¹⁸

3.2.6.1965 Seçimleri

İnönü'nün Kıbrıs sorunu nedeniyle artık Batı'nın gözünden düşmesi, Genel kurmay Başkanı Cevdet Sunay'ın AP'ine hükümet kurma şansının verilmesinden yana olması, Adalet Partisinin büyük kongresinde AP genel başkanı seçilen Süleyman Demirel'in ise muhalefeti hızla örgütlemeyi başarması, üçüncü İnönü

²¹⁸ Yüce. a.g.m., s.9.

Hükümeti'nin sonu olmuştur. Bütçesinin mecliste reddedilmesi üzerine İnönü, 12 Şubat 1965'te son kez Başbakanlıktan istifa etmiştir. Yeni hükümet, AP listesinden bağımsız olarak seçilen senatör Suat Hayri Ürgüplü tarafından kurulmuş bir koalisyon hükümetiydi.²¹⁹

TBMM, meclisin yenilenmesi için 10 Ekim 1965'te genel seçimlerin yapılmasına karar verir. Yapılan seçimlerde yine Nisbi temsil sistemi uygulanmış ancak artan oylar için İsmet İnönü Hükümeti'nin meclise kabul ettirdiği "Milli Bakiye" yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntem temsilde adaleti sağlayan yöntem olarak gösterilebilir. Bu yöntemde göre seçim çevrelerinde kullanılan geçerli oylar o seçim çevresinde çıkarılacak temsilci sayısına bölündükten sonra parti listelerinin ve bağımsızların aldığı oylara bölünerek seçilen temsilcilikler bulunur. Daha sonra kalan belirlenmemiş temsilcilikler ve artan oylar bir potada toplanır. Ülke çapında biriken oylar, belirlenmemiş temsilci sayısına bölünmesi işleminden sonra, elde edilen sayı siyasi partilerin artan oylarına ikinci kez bölünerek dağıtım işleri tamamlanmış olur.²²⁰

Milli bakiye sistemi ile yapılan 1965 yılı seçimlerinde oyların % 52,9'unu alan AP 240 milletvekili kazanarak % 53,3'lük bir temsil oranı elde etmiştir. Baraj uygulaması olmadığından oy oranı ile alınan temsil oranı birbirine yakın çıkmıştır. Cumhuriyet Halk Partisi, % 28.7 oy alarak 134 milletvekili çıkartmıştır. Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi, % 2,2 oy alarak 11 milletvekili çıkartmış ve % 2,4'lük bir temsil oranı kazanmıştır. Millet Partisi, % 6,3'lük oy oranı ile 31 milletvekili çıkartmış, Türkiye İşçi Partisi, % 3'lük bir oy oranı ile 14 milletvekili çıkartmıştır. Yeni Türkiye Partisi de % 3,7'lik oy oranı alarak 19 milletvekili kazanmıştır.²²¹

²¹⁹ Öztekin, a.g.e., s.438.

²²⁰ Dalgıç, a.g.t., s.27.

²²¹ a.e., s.26-27.

Tablo 3.8: 10 Ekim 1965 Milletvekili Genel Seçim Sonuçları

Meclisteki Partiler	Milletvekili Sayısı	Oy Oranı	Temsil Oranı
AP	240	% 52,9	%53,3
CHP	134	% 28,7	%29,8
MP	31	% 6,3	%6,9
YTP	19	% 3,7	%4,2
TİP	14	% 3,0	%3,1
CKMP	11	% 2,2	%2,4
BAĞIMSIZ	1	% 3,2	%0,2
TOPLAM	450	% 100	% 100

Kaynak: DİE Yayınları/YSK Bildirisi: 19 Ekim 1965 tarih ve 12319 sayılı Resmi Gazete

3.2.7. 1969 Seçimleri

1965-1968 arasındaki döneme bakıldığında, elde edilen genel izlenim, Türkiye'de çok partili düzenin ilk kez gerçek bir çoğulculuk içinde işlemeye başladığıdır. Ancak Türkiye'nin ekonomik ve siyasal yapısı, bu çoğulculuğun hızla köruklediği bin bir türlü istemi karşılayabilecek gelişmişlikte değildi. Dolayısıyla iki seçenektan birinin seçilmesi gerekmektedir. Ya bu istemleri olabildiğince karşılamak üzere yapılar, sürekli bir evrime tabi tutulacak, yani durmadan genişleyen, bir demokratikleşme ve siyasi liberalleşme süreci izlenecekti; ya da yapılar daha da geriye götürülüp, istemlerin susturulması yoluna gidilecekti. Türkiye'de yönetimde söz sahibi olanlar ikinci yolu yeğlemişler, bu da çok partili düzenin ikinci kez kesintiye uğramasıyla sonuçlanmıştır.

Öztekin'e göre; "1968 Yılı Türkiye'de çok partili sistemin çığırından çıktığı yıldır. Bu bozulma sürecinin başlıca üç nedeni vardır. Birinci neden; sol kesim içinde yer alan bir iç parçalanmanın ve bu parçalanmanın sistem dışına taşmasıdır. İkinci neden; sağ kesimin içinde oluşan bir kümeleşme ve karşı saldırıya geçme sürecinin görülmesidir. Üçüncüsü ise; doğrudan yöneticilerin tutumundan kaynaklanan,

hükümetin sol kesimleri bastırmak için kullandığı saldırgan tutum, devletin sivil topluma saygı göstermesi esasına dayanan çoğulculuğun sonunu hızlandırmıştır. "²²²

12 Ekim 1969 tarihinde yapılacak seçimlere doğru Türkiye'de seçim sistemi yine değiştirilmiştir. Bu seçimler öncesi DP'nin devamı olarak kurulan AP, "Milli Bakiye Sistemi"ni yürürlükte kaldırmıştır. Bunun yerine 1961 seçimlerinde de uygulanan bölge barajlı d'Hondt sistemi getirilmiştir. AYM serbestlik ilkesinin zedelendiği gerekçesi ile baraj uygulamasının iptaline ve seçimlerin barajsız d'Hondt sistemi ile yapılmasına karar vermiştir. Bu seçimde AP % 46,5 oy alarak 256 milletvekili çıkarıp birinci parti olmuştur. CHP ise %27,3 oy oranıyla 143 milletvekili, CGP %6,6 oy oranıyla 15 milletvekili, TBP %2,8 oy oranı ile 8 milletvekili, YTP %2,2 oy oranıyla 6 milletvekili, MP %3,2 oy ile 6 milletvekili, TİP %2,8 oy ile 2 milletvekili, MHP %3,0 ile 1 milletvekili ve bağımsızlar da %5,6 ile 13 milletvekilli kazandılar.

Tablo 3.9: 12 Ekim 1969 Milletvekili Genel Seçimi Sonuçları

Seçim Sistemi	Partiler	Milletvekili Sayıları	Oy Oranları	Temsil Oranları
1969 Barajsız D'hondt Sistemi	AP	256	%46,5	%56,9
	CHP	143	%27,3	%31,8
	CGP	15	%6,6	%3,3
	TBP	8	%2,8	%1,8
	MP	6	%3,2	%1,3
	YTP	6	%2,2	%1,3
	TİP	2	%2,8	%0,4
	MHP	1	%3,0	%0,2
	BAĞIMSIZ	13	%5,6	%2,9
	TOPLAM	450	%100,0	%100,0

Kaynak: DİE Yayınları/YSK Bildirisi: 20 Ekim 1969 tarih ve 13331 sayılı Resmi Gazete

3.2.8. 1973 Seçimleri

12 Mart 1971'de Genel Kurmay Başkanı Memduh Tağmaç ve Türk Silahlı Kuvvetleri'nin diğer komutanları, Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay ve Meclis Başkanı'na bir muhtıra vererek, sivil hükümetin ülkeyi, "anarşi, kardeş kavgası,

²²² Öztekin, a.g.e., s.440.

sosyal ve ekonomik huzursuzluklar içine sürüklemek ve "anayasanın öngördüğü reformları tahakkuk ettirmemiş" olmakla suçlayarak, eğer hükümet acilen tedbirleri almazsa silahlı kuvvetlerin "kanunların kendisine vermiş olduğu Türkiye Cumhuriyeti'ni korumak ve kollamak görevini yerine getirerek, idareyi doğrudan doğruya üzerine alacağını" belirtti.²²³ Bunun üzerine Süleyman Demirel'in başbakanlığındaki AP Hükümeti istifa etti ve 26 Mart'ta eski CHP üyesi Nihat Erim'in başkanlığında bir teknokratlar hükümeti kuruldu. Kendisinden yeni bir hükümet kurması istenen Erim'in 1. Hükümet'i kısa zamanda yıkıldı ve II. Hükümet'i kurmak için kendisine tekrar görev verildi. Bu kabinede de ancak 11 Aralık 1971'den 17 Nisan 1972'ye kadar sürebildi.²²⁴

1973 Yılında yapılan seçimlerde de Barajsız D'Hondt sistemi uygulanmış bu sefer oylar biraz daha parçalanmıştır. Adalet partisi, oyların % 29,8'ini alarak 450 milletvekilinin 149'unu alarak mecliste % 33,1 oranında temsil oranı elde etti. Cumhuriyet Halk Partisi, oyların % 33'ünü alarak 185 milletvekili çıkartmış ve mecliste % 41,1'lik bir temsil oranı elde etmiştir. Bu dönemde Milli Selamet Partisi oyların % 11,8'ini alarak meclise 48 milletvekili ile girmiş ve % 10,7'lik bir temsil oranı elde etmiştir. Demokrat parti oyların % 11,9'unu almış ve 45 milletvekili çıkartmış ve mecliste % 10'luk bir temsil oranı elde etmiştir.²²⁵

Tablo 3.10: 14 Ekim 1973 Milletvekili Genel Seçimi Sonuçları

Seçim Sistemi	Meclisteki Partiler	Kazandıkları Milletvekili Sayısı	Oy Oranı %	Temsil Oranı %
1973 Barajsız D'hondt Sistemi	CHP	185	33,3	41,1
	AP	149	29,8	33,1
	MSP	48	11,8	10,7
	DP	45	11,9	10,0
	CGP	13	5,3	2,9
	MHP	3	3,4	0,7
	TBP	1	1,1	0,2
	MP	0	0,6	0,0
	BAĞIMSIZ	6	2,8	1,3
	TOPLAM	450	100,0	100,0

Kaynak: DİE Yayınları/YSK Bildirisi:31 Ekim 1973 tarih ve 14698 sayılı Resmi Gazete

²²³ Öztekin, a.g.e., s.s.440.

²²⁴ Öztekin, a.g.e., s.s. 441.

²²⁵ Dalgıç, a.g.t., s.28.

3.2.9. 1977 Seçimleri

Kıbrıs müdahalesinin kendisine sağladığı halk desteğinden umutlanan Ecevit, iç çatışmalardan kurtulamayan koalisyonu dağıtarak tek başına iktidar olmayı denemek için 18 Eylül'de istifa etti. Böylece Aralığa kadar sürecek ve sonunda Demirel'in dört sağ partiden (AP, MHP, MSP, CGP) oluşan koalisyonu oluşturması ile sonuçlanan hükümet krizi başlamış oldu. Bu yeni koalisyonun bir süre sonra "Milliyetçi Cephe" (MC) diye adlandırılması, tarihte bu adın çağrıştırdıkları ile hükümetin icraatı ve izlediği politika da dikkate alınacak olursa, hiç de rastlantı değildir.

Bu dönemin en belirgin özelliği, hükümet bürokrasisinin aşırı sağın kadroları tarafından tamamen doldurulması idi. Binlerce yeni iş yaratıldı ki, değişiklikler sadece üst kademelerle sınırlı olmayıp, hatta polisi ve güvenlik kuvvetlerini de kapsıyordu. Bu uygulamaların etkileri çok kalıcı ve derin oldu.

Hükümet bürokrasisi siyasi kavgaların içine çekildikçe, bir zamanların "istikrarlı" ve "tarafsız" devlet aygıtı, 1970'ler sonuna damgasını vuran mutabakat yokluğu tarafından darmadağın edildi. Siyasi terör, MC döneminde iyice artarak siyasi cinayet kurbanları 1975'de 35 iken, 1976'da 108'e, 1977'de 319'a yükseldi. Nihayet kamuoyunda artan hoşnutsuzluk kendini 5 Haziran 1977 seçimlerinde gösterdi.²²⁶

5 Haziran 1977 tarihinde yapılan seçimler zamanından yaklaşık 5 ay önce yapılmıştır seçime katılım oranı % 72,40'tir. 1960 Anayasal döneminin ilk ve son erken seçimidir. (1980 İhtilali sonrası seçim sistemi ve diğer hususlar 1982 Anayasası ile karara bağlanmıştır.) Dönem Türkiye için karanlık bir dönemdir, bu dönemde Türkiye'de sosyal, ekonomik, bürokratik ve siyasal alanda bozulmalar ve kaos ortamı seçimleri etkilemiştir.

1977 Yılında da barajsız D'Hondt sistemi kullanılmıştır. CHP oyların % 41,3'ünü alarak 450 milletvekilinin 213'ünü alarak mecliste % 47,3'lük bir temsil oranı elde etmiştir. Adalet Partisi, oyların % 36,9'unu alarak 189 milletvekili çıkararak mecliste % 42'lik bir temsil oranı elde etmiştir. Dönemde Milli Selamet Partisi % 8,5'lik oy oranı ile mecliste 24 milletvekili ile % 5,3'lük bir temsil oranı

²²⁶ Öztekin, a.g.e., s.s.441-442.

elde etmiştir. Milliyetçi Hareket Partisi, oyların % 6,4'ünü alarak 16 milletvekili çıkartmış ve mecliste % 3,6'lık bir temsil oranı elde etmiştir.²²⁷

Tablo 3.11: 5 Haziran 1977 Milletvekili Genel Seçimi Sonuçları

Seçim Sistemi	Meclisteki Partiler	Milletvekili Sayısı	Temsil Oranı	Oy Oranı
1977 Barajsız D'hondt Sistemi	CHP	213	% 47,3	% 41,3
	AP	189	% 42,0	% 36,9
	MSP	24	% 5,3	% 8,5
	MHP	16	% 3,6	% 6,4
	CGP	3	% 0,7	% 1,9
	DP	1	%0,2	% 1,9
	TBP	0	% 0,0	% 0,4
	TİP	0	% 0,0	% 0,2
	BAĞIMSIZ	4	% 0,9	% 2,5
	TOPLAM	450	% 100,0	% 100,0

Kaynak: DİE Yayınları/YSK Bildirisi: 19 Haziran 1977 tarih ve 15971 sayılı Resmi Gazete

3.2.10.1983 Seçimleri:

"Türkiye'de 1980 sonrası siyasal alanda, hem siyasi aktörleriyle hem de siyaset yapma anlayışıyla yaşanan değişim ve dönüşüm temsiliyet ve yönetebilirlik kriziyle karşı karşıya kalmıştır. 1980'lerden başlayarak bugüne gelen siyasal alan krizi kendini farklı şekillerde göstermektedir.

Bunlardan birincisi, merkez sağ ve merkez sol partilerin parçalanmaları ve toplumsal desteklerini kaybetmeleri sonucu onların yerlerine merkez-dışı partilerin ya da ideolojilerin yer almasıdır.

İkincisi, siyasi aktörlerin toplumdan kopuk bir vaziyette kendi aralarında oynanan bir oyun olarak görmeleri ve toplumsal sorunlara çözüm bulmanın ötesinde kendileri ve partileri için ekonomik rant ve siyasi güç elde etme amacı güden dolayısıyla adeta yönetilemeyen demokrasi anlayışının ortaya çıkmasıdır.

Üçüncü siyasal alan krizi ise siyasal partilerin toplum içinde ciddi bir güven kaybına uğramasıdır. Toplum nazarında siyasetin siyasi rant, rüşvet,

²²⁷ Dalgıç, a.g.t., s.29.

yolsuzluk, hukuk-dışı uygulamalarla dolu olduğu düşüncesi siyasal partilere karşı güvensizliği artırmıştır."²²⁸

Türkiye’de 1975'ten sonra yaşanan ekonomik ve siyasi krizler beraberinde şiddeti ve terörizmi de ciddi şekilde artırmıştır. Bunun sonucunda doğal olarak Türk parti sistemi, İlimli Çok Parti sisteminden Aşırı Çok Parti sistemine doğru taşınmıştır.²²⁹ Parçalanmış ve kutuplaşmış parti sistemleri demokratik sistem için tehlikeli olmaya başlamış ve meydan okumuştur Siyasal çeşitliliğin aşırı uçlarında yer alan güçler, sistem karşıtı şiddete yönelmişlerdir. 1970’li yılların sonuna doğru yaklaştıkça bu durum yaşanan krizlerin gittikçe büyümesine neden olmuştur. Cumhuriyet Halk Partisi ve Adalet Partisi’nin bu gruplara karşı işbirliği yapmaması ve diğer temel konularda da anlaşma sağlayamaması, krizin Türkiye’de rejimin işleyişini tehdit edecek boyutlara gelmesine yol açmıştır. Cumhuriyet Halk Partisi ve Adalet Partisi’nin bu süreçte izlediği politikalar, Türk toplumunda aşırı bir kutuplaşmaya, çoğu kurumun işlenemez hale gelmesine, siyasal şiddet ve terör eylemlerinin hızla yayılmasına, ordunun daha önce de yaptığı gibi 1980’de yönetime yeniden el koymasına ve tüm siyasal ve parlamenter faaliyetlere son vermesine neden olmuştur.²³⁰

12 Eylül 1980 harekatı sonucunda Danışma Meclisi kurulmuş ve yeni bir anayasa hazırlanmıştır. 7 Kasım 1982 tarihinde halkoylamasına sunulan bu Anayasa, %91,4 "Evet" oyu ile halk tarafından kabul görmüştür. “Türkiye Cumhuriyeti Anayasası olarak 09.11.1982 tarih ve 17863 mükerrer sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir." 1982 Anayasası serbest, tek dereceli, eşit, gizli, genel oy, açık sayım ve denetim altında beş yılda bir yapılmasını hükme bağlamıştır. Anayasa daha önce kullanılan barajsız d’Hondt seçim sistemini kaldırmış ve bunun yerine % 10 barajlı seçim çevresi uygulanmıştır. Seçmen yaşı 20’e indirilmiştir.²³¹

12 Eylül rejiminin biçimlendirdiği 1982 Anayasası ve diğer temel yasalar ile kurulan modelin amacı; gerçek bir siyasi parti çoğulculuğu yerine iki partili bir yapı oluşturmaktı. Bu iki partiden biri siyasal yelpazenin merkez sağında, diğeri ise merkez solunda yer alacaktır. Biri kendi sağındaki unsurları, öbürü kendi solundaki

²²⁸ Ali Fuat Gökçe. 1980 Sonrası Türkiye’de Modernleşme, Toplumsal ve Siyasal Sonuçları, <http://www.alifuatgokce.com/makale.php> . (22.12.2018).

²²⁹ Temizel, a.g.t.,(Akt.).s.83.

²³⁰ a.e., s.84.

²³¹ Dalgıç, a.g.t., s.31.

unsurları yasal sınırlar çerçevesinde kendi içinde eritecekti. Bu yaklaşımın temel amacı siyasal yaşamda olan "istikrar" gerekliliği idi.²³²

"Mayıs 1983'te kuruluşlarına izin verilen siyasal partilerin 6 Kasım 1983'te yapılacak seçimlere katılabilmeleri için, kurucularının MGK (Milli Güvenlik Konseyi) tarafından onaylanması gerekiyordu. Gerek parti üyesi gerekse bağımsız adayların seçime girip giremeyecekleri konusunda da MGK'nin verdiği kararlar kesindi. Sonuçta seçimlere yalnızca, MGK'nın veto engelini aşabilen Milliyetçi Demokrasi Partisi (MDP), ve Halkçı Parti (HP) katılabildi.²³³

"10 Haziran 1983'te yapılan genel seçim yasası uyarınca, seçimde "Çifte Barajlı Nispi Temsil Sistemi" uygulanmıştır. Birinci baraj ülke genelindeki baraj sistemidir. Bu sisteme göre seçime giren siyasi partiler milletvekili kazanabilmek için ülke genelinde kullanılan geçerli oyların minimum % 10'unu almak zorundadır. Ülke barajı ile parlamentoya küçük partilerin girmesi engellenirken; ayrıca istikrarlı çoğunluk hükümetlerinin kurulması da hedeflenmiştir. İkinci baraj ise; seçim çevresi (il) barajıdır. Bu baraj sistemine göre; % 10'luk ülke barajını geçen partiler seçim bölgesinde milletvekili kazanabilmek için, o seçim bölgesindeki geçerli oyların toplamının, yine o çevreden çıkacak milletvekili sayısına bölünmesi ile elde edilecek sayının üzerinde oy alması gerekir. Sonuç olarak seçim çevresi barajları, illerden çıkacak milletvekili sayısına göre %14'3 ile % 50 arasında değişmiştir".²³⁴

Oy kullanmanın yasayla zorunlu kılındığı seçimlere katılma oranı % 92,7 düzeyinde gerçekleşti ve geçersiz oy oranı diğer seçimlere göre daha az ölçüde gerçekleşmiştir. Seçime katılan üç partide % 10'luk ülke barajını aşmayı başardı. MDP ve HP bazı illerde seçim bölgesi barajını aşamadıkları için milletvekili çıkaramadılar. Seçimlerin galibi olan ANAP oyların %45,1'i ile toplam 400 milletvekillinin 212'sini kazandı. Fakat temsil edilme oranı % 53 olmuştur. HP %30,5 oy alarak 117 milletvekili, MDP ise %23,3 oy alarak 71 milletvekili kazandı. Seçmenlerin % 1,1'i bağımsız adaylara oy verdiler. Fakat bağımsız adayların hiçbiri seçilmeye yetecek kadar oy alamadı.²³⁵

²³² Bahar Üste. (1999). *Türkiye'de Seçim Sistemi Arayışları, Bir alternatif Model. Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, İzmir, s.223.*

²³³ a.e., s.224.

²³⁴ Canakay, a.g.t.,(Akt.).s.69.

²³⁵ a.e., s.70.

Tablo 3.12: 6 Kasım 1983 Milletvekili Genel Seçimi Sonuçları

Seçim Sistemi	Partiler	Milletvekili Sayıları	Oy Oranları	Temsil Oranları
1983 Çifte Barajlı D'hondt Sistemi	ANAP	212	%45,1	%53,0
	HP	117	%30,5	%29,3
	MDP	71	%23,3	%17,8
	BAĞIMSIZ	0	%1,1	%0,0
	TOPLAM	400	%100	%100,0

Kaynak: DİE Yayınları/YSK Bildirisi:14 Kasım 1983 tarih ve Mükerrer:18221 say.Resmi Gazete

3.2.11. 1987 Seçimleri

Kuruluş sürecinden itibaren Anavatan Partisi, askeri darbeden oldukça fazla faydalanmıştır. Bu faydalanmanın en büyük nedeni ise; 1980 darbesinden sonra deneyimli siyasi partilerin ve liderlerinin yasaklı hale gelmesidir. Fakat 1980'li yılların ortasından itibaren, bu deneyimli ve siyasi hayatımıza damga vuran siyasi parti ve isimler siyaset sahnesine geri dönmeye başlamışlardır. Bunların siyasete geri dönmesiyle beraber ANAP gittikçe güç kaybetmeye başlamıştır. Buna rağmen 1987 yılında yapılan seçimlerde ANAP hem meclis çoğunluğu hem de yerel seçimlerde başarılı olmuştur. ANAP'ın bu durumu Demokrat Parti'nin 1950'lerde ve Adalet Partisi'nin 1965–1971 arası dönemlerine benzetilmektedir. Söz konusu bu üç dönemde de bir merkez sağ parti ardı ardına seçimleri kazanmış ve tek başına iktidar olmuştur.²³⁶

1986 ve 1987 yıllarında Anayasa'da ve milletvekilliği seçim yasalarında önemli değişiklikler yapılmıştır. Anayasa değişikliğiyle 400 olan milletvekili sayısı 450'ye çıkartılmıştır. Seçme yaşı 21'den 20'ye düşürülmüştür. Seçim çevreleri yeniden düzenlenmiş ve milletvekili sayısı altıdan çok olan iller için seçim bölgesi barajları korunmuştur. Altı milletvekili çıkaracak seçim bölgelerinde ise baraj hesaplanırken, "bölme işleminin bir eksiği ile yapılacağı" kuralı benimsenerek en yüksek çevre barajı % 20'ye düşürülmüştür. Buna göre milletvekili sayıları iki olan

²³⁶ Temizel, a.g.t.,(Akt.).s.86.

seçim bölgelerinde %50, üç milletvekili çıkaracak seçim bölgelerinde % 33,3, dört milletvekili çıkaracak seçim bölgelerinde ise %20 seçim çevresi barajı uygulanmıştır.²³⁷

"Bir başka önemli yenilik ise kontenjan milletvekilliği uygulamasıdır. Buna göre milletvekili sayıları altı ya da daha fazla olan illerin, 4,5 ve 6 milletvekili çıkaracak seçim bölgelerinde partiler birer kontenjan adayı göstereceklerdir. Bu seçim bölgelerinde geçerli olan oyların en çoğunu alan parti, seçim bölgesi barajını aşmış olmadığına bakılmaksızın, kontenjan milletvekilliğini kazanacaktır. Kalan milletvekili sayıları ise; "Nispi Temsil D'Hondt" usulüne göre dağıtılacaktır. Böylece "Nispi Temsil" esasına çoğunluk sistemi eklenmiş oluyordu. Çünkü kontenjan adayı gösterilen seçim bölgelerinde bir milletvekili çoğunluk sistemiyle seçiliyordu".²³⁸

1987 Yılında yapılan "Çifte Barajlı D'Hondt Sistemi" ve kontenjan uygulaması yöntemi kullanılmıştır. Anavatan Partisi %36,3 oy alarak, 450 milletvekilinden 292 tanesini alarak mecliste % 64,9'luk bir temsil oranı kazanmıştır. Sosyal Demokrat Halk Partisi, % 24,8'i alarak 99 milletvekili çıkartmış ve mecliste % 22'lik bir temsil oranı elde etmiştir. Doğru Yol Partisi, oyların % 19,1'ini alarak 59 milletvekili çıkartmış ve % 13,1'lik bir temsil oranı elde etmiştir. Demokratik Sol Parti bu dönemde % 8,5'lik bir oy oranı elde etmiş ancak kullanılan yöntemden dolayı mecliste temsil edilememiştir.²³⁹ 1983 ve 1987 seçimleri nde ülkemizde katılım oranı en fazla olarak yaşanmıştır. Özellikle Marmara ve Ege Bölgesi illerinde katılım genel olarak %95'in üzerinde olmuştur. Katılımın en az olduğu illerde bile % 70'in üzerindedir. Katılım oranı Doğu Anadolu illerine doğru ilerledikçe azalmaktadır.

²³⁷ Canakay, a.g.t.,(Akt.).s.71.

²³⁸ Canakay, a.g.t.,(Akt.).s.72.

²³⁹ Dalgıç, a.g.t., s.32.

Tablo 3.13: 29 Kasım 1987 Milletvekili Genel Seçimi Sonuçları

Seçim Sistemi	Meclisteki Partiler	Milletvekili Sayıları	Oy Oranı	Temsil Oranı
1987 Çifte Barajlı D'hondt Sistemi ve Kontenjan Uygulaması	ANAP	292	%36,3	%64,9
	SHP	99	%24,8	%22,0
	DYP	59	%19,1	%13,1
	DSP	0	%8,5	%0,0
	RP	0	%7,2	%0,0
	MÇP	0	%2,9	%0,0
	IDP	0	%0,8	%0,0
	BAĞIMSIZ	0	%0,4	%0,0
	TOPLAM	450	%100	%100

Kaynak: DİE Yayınları/YSK Bildirisi:9 Aralık 1987 tarih ve 19659 sayılı Resmi Gazete

3.2.12. 1991 Seçimleri

20 Ekim 1991 tarihinde yapılan seçimler vaktinden 13 ay erkene alınarak gerçekleştirilmiştir. 1987 seçimleri ile aynı uygulama ile yapılan 1991 seçimlerinden önce birtakım değişiklikler yapıldığından bu seçimde daha demokratik davranıldığı söylenebilir.²⁴⁰ Buna göre %10'luk ülke barajı korunurken, seçim bölgeleri barajları bir kez daha değiştirilmiştir. 2,3 ve 4 dört milletvekili çıkararak seçim bölgelerindeki baraj % 25 olacaktır. 5 ve 6 milletvekili çıkararak seçim bölgelerinde ise; % 20 olmuştur. 1987 seçimlerinde getirilen kontenjan milletvekili uygulaması ile tercihli oy yöntemi korunmuştur. 1991 seçimlerinde uygulanan tercihli oy sistemi, seçmenlerin oy verdikleri partinin aday listesinde yalnızca bir aday lehine tercih oyu kullanabilmelerine izin vermiştir. Bir aday için kullanılan tercih oylarının hesaba katılabilmesi için ise; 1987' deki uygulamadan farklı olarak tercih oylarının, adayın temsil ettiği partinin o seçim çevresinden aldığı oyların en az % 15'ini bulması yeterli olacaktır. Bu oranı aşan sayıda tercih oyu alan adaylar, tercih oylarının sayısına göre parti listesinin başına yükselmiş sayılıyorlardı. Bu yöntem 1991 seçimlerinde

²⁴⁰ a.e., .s.32.

değişik partilerin listelerinde yer alan toplam 52 adayın ön sıralara yükselerek milletvekili seçilebilmesini sağlamıştır.²⁴¹

"Seçimlere bir yanda Sosyal Demokrat Halk Partisi (SHP) ile Halkın Emek Partisi (HEP), diğer yandan da Refah Partisi (RP) ile Milliyetçi Çalışma Partisi (MÇP) ve Islahatçı Demokrasi Partisi (IDP) "ittifak" halinde katılmışlardır. Bu ittifaklar, HEP'li adaylarının partilerinden istifa ederek SHP listelerinden, MÇP ve IDP'li adayların ise RP listelerinden seçime katılmaları yoluyla uygulanmıştır."²⁴²

"ANAP'ın erken seçime karar vermesi ile 1991 seçimlerine gidilmiştir. Seçim sonuçlarında sağ partilere kayan oy toplamı daha önceki seçimlere göre oldukça fazladır. ANAP oylarında azalma görülürken, RP ve DYP oylarında artış gözlenmektedir. Seçime altı parti katılırken, bunların beş tanesi % 10 barajını aşarak meclise milletvekili gönderebilmiştir."²⁴³

1991 Yılında yapılan seçimlerde de, "Çifte Barajlı D'Hondt Sistemi" ve kontenjan uygulaması yöntemi kullanılmıştır. Doğru Yol Partisi oyların % 27'sini alarak 450 milletvekilinin 178'ini elde etmiş ve mecliste % 39,6'lık bir temsil oranı elde etmiştir. Anavatan Partisi, oyların % 24'ünü alarak 115 milletvekili ile % 25,6'lık bir temsil oranı elde etmiştir. Bu dönemde Sosyal Demokrat Halk Partisi % 20,8'lik bir oy oranı ile 88 milletvekili çıkartmış ve mecliste % 19,6'lık bir temsil oranı elde etmiştir. Bu dönemde Demokratik Sol Parti, oyların % 10,8'ini almış ve 7 milletvekili ile mecliste % 1,6'lık bir temsil oranı elde etmiştir. Refah Partisi, bu dönemde oyların % 16,9'unu almış, 62 milletvekili çıkararak mecliste % 13,8'lik temsil oranı elde etmiştir.²⁴⁴ Seçim sonucu DYP ile SHP (Sosyal Demokrat Halk Partisi) koalisyon hükümeti kurmuşlardır.

²⁴¹ Canakay, a.g.t.,s.73.

²⁴² Canakay, a.g.t.,(Akt.).s.73.

²⁴³ Üste, a.g.e., s.244.

²⁴⁴ Dalgıç, a.g.t., s.33.

Tablo 3.14: 20 Ekim 1991 Milletvekili Genel Seçimi Sonuçları

Seçim Sistemi	Meclisteki Partiler	Milletvekili Sayıları	Oy Oranları	Temsil Oranları
1991 Çifte Barajlı D'hondt Sistemi Ve Kontenjan Uygulaması	DYP	178	%27,0	%39,6
	ANAP	115	%24,0	%25,6
	SHP	88	%20,8	%19,6
	RP	62	%16,9	%13,8
	DSP	7	%10,8	%1,6
	SP	0	%0,4	%0,0
	BAĞIMSIZ	0	%0,1	%0,0
	TOPLAM	450	%100	%100

Kaynak: DİE Yayınları/YSK Bildirisi: 17 Kasım 1991 tarih ve 21054 sayılı Resmi Gazete

3.2.13. 1995 Seçimleri

1995 Seçimleri için yapılan Anayasa değişikliği ile, 4125, 4135 ve 4138 sayılı yasalar ile getirilen düzenlemeler şu şekildedir.²⁴⁵

- Yurt dışında bulunan vatandaşların gümrük kapılarında oy kullanmalarına olanak verilmiştir.
- Seçmen yaşı 18'e indirilmiştir.
- Ceza ve infaz kurumlarında bulunan tutuklulara oy kullanma hakkı verilmiş.
- Seçim kanunlarının temsilde adalet, yönetimde istikrar ilkelerini benimsemesi biçiminde düzenlenmesi esası getirilmiştir.
- Milletvekili sayısı 450'den 550'ye çıkarılmıştır.
- Milletvekili sayısı 18'e kadar olan iller için bir seçim bölgesi, milletvekili sayısı 19-35 arasında olan iller için iki seçim bölgesi, milletvekili sayısı 36'dan daha fazla olan iller için ise üç seçim bölgesi oluşturulmuştur.

²⁴⁵T.C. Başbakanlık Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü. (2015). Türkiye'de Milletvekili Seçimleri. BBYEGM Yayınları, Ankara, s.69.

- Ülke barajı %10 olarak kalırken, seçim bölge barajları ise kaldırılmıştır.
- "Kontenjan Adayı ve Tercihli Oy" uygulaması kaldırılmıştır.
- Kamuoyu araştırmalarının yayınlanması, siyasi aday ve partilerin hediye dağıtımları yasaklanmıştır.

1995 Yılında yapılan seçimlerde, ülke barajlı D'Hondt sistemi uygulanmış ve % 10'un altında oy alan partiler mecliste temsil edilememiştir. Dönemde, Refah Partisi oyların % 21,4'ünü alarak 550 milletvekilinin 158'ini alarak mecliste %28,7'lik temsil oranı elde etmiştir. Doğru Yol Partisi oyların % 19,2'sini alarak 550 milletvekilinin 135'ini alarak mecliste % 24,5'lik temsil oranı elde etmiştir. Anavatan Partisi oyların % 19,7'sini alarak 550 milletvekilinin 132'ünü alarak mecliste % 24'lük temsil oranı elde etmiştir. Demokratik Sol Parti oyların % 14,6'sını alarak 550 milletvekilinin 76'sını alarak mecliste % 13,8'lik temsil oranı elde etmiştir. Cumhuriyet Halk Partisi oyların % 10,7'sini alarak 550 milletvekilinin 49'ünü alarak mecliste % 8,9'luk temsil oranı elde etmiştir. % 10'luk ülke barajının altında kalarak mecliste temsil edilemeyen partiler; MHP, HADEP, Yeni Demokrasi Hareketi, Millet Partisi, İşçi Partisi ve Yeni Parti temsil edilemeyen partilerdir.²⁴⁶

RP'nin 1994 ve 1995 seçimlerindeki başarısının nedenleri arasında teknolojinin imkanlarını kullanması belirtilebilir. Özellikle Doğu Anadolu ve İç Anadolu ile Çatalca- Kocaeli Bölümünde birinci olarak çıktığı iller bulunmaktadır. ANAP ise Doğu ve Orta Karadeniz kıyıları ile Mardin, Mersin, Ankara, Kırşehir'de birinci olarak çıkmıştır. CHP sadece Hatay ve Tunceli'de birinci çıkarken, DSP oyları özellikle Trakya'da, Uşak, Eskişehir, Bartın, Zonguldak ve Adana illerinde birinci olmuştur. HADEP oyları Iğdır, Van, Hakkari, Diyarbakır ve Batman'da en yoğun olmuştur. 1995 seçimleri oylardaki parçalanmanın en fazla yaşandığı seçim dönemi olmuştur. Tunceli daha önceki seçimlerin aksine en fazla parçalanmanın yaşandığı il özelliği kazanmıştır. Ülkenin kıyı illerinde parçalanma en fazla yaşanmıştır. Seçimlere katılım oranı Ege ve Güney Marmara illerinde daha fazla iken, ülkenin genelinde % 80'in üzerindedir. En az Tunceli, Kars, Ardahan illeridir.²⁴⁷

1995 Seçimleri sonrasında göreve başlayan 20. Parlamento, 28 Şubat 1997 de yapılan darbe girişiminin yol açtığı siyasi süreçten dolayı siyasi hayatımızın en kısa ömürlü parlamentosu olmuştur. Bu hükümetin başbakanı RP Genel Başkanı

²⁴⁶ Dalgıç, a.g.t., s.34.

²⁴⁷ Canakay, a.g.t., s.77.

Necmettin Erbakan, ortağı ise Dışişleri Bakanı olan DYP Genel Başkanı Tansu Çiller'dir. 31 Temmuz 1998 tarihinde erken genel seçim kararı alındı. "Seçim ve Siyasal Partiler Yasaları'nda ise bazı yeni düzenlemeler yapılmıştır. 4381 sayılı yasa siyasi partiler ile ilgili iki değişiklik getirmiştir. Birinci değişiklik; Siyasal Partiler Yasası'nın 37. maddesine ilişkin yapılan değişikliktir. Yapılan yeni düzenleme ile siyasi partiler, ön seçim yaptıkları seçim bölgelerinde, toplamda TBMM üye sayısının % 5'ini (28) geçmemek üzere, merkez adayı gösterebilirler. Yasadaki diğer bir değişiklik ise, 18 Nisan 1999 tarihine kadar siyasi partilerin tüzüklerinde yapacakları değişiklikler ile ilgili yetkinin partinin merkez yetkili karar organlarına verilmesiyle ilgilidir."²⁴⁸

Tablo 3.15: 24 Aralık 1995 Milletvekili Genel Seçimi Sonuçları

Seçimler	Meclisteki Partiler	Milletvekili Sayısı	Oy Oranları	Temsil Oranları
1995 Barajlı D'hondt Sistemi	RP	158	% 21,4	% 28,7
	DYP	135	% 19,2	% 24,5
	ANAP	132	% 19,7	% 24,0
	DSP	76	% 14,6	% 13,8
	CHP	49	% 10,7	% 8,9
	MHP	0	% 8,2	% 0,0
	HDP	0	% 4,2	% 0,0
	YDH	0	% 0,5	% 0,0
	MP	0	% 0,5	% 0,0
	YDP	0	% 0,3	% 0,0
	İP	0	% 0,2	% 0,0
	YP	0	% 0,1	% 0,0
	BAĞIMSIZ	0	% 0,5	% 0,0
	TOPLAM	550	% 100	% 100

Kaynak:

Yüce. a.g.m., s.34.

3.2.14.1999 Seçimleri

18 Nisan 1999 tarihinde yapılan milletvekilliği seçimleri, Mahalli İdareler Seçimleri ile birleştirilmiştir. Bundan dolayı da sonuçlanması uzun sürmüştür. 1999 seçimleri ile 1995 seçimlerinin sistem ve yöntem açısından hiçbir farkı yoktur. 1999

²⁴⁸T.C. Başbakanlık Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü, a.g.e., s.71.

Seçimleri de, 1995'teki seçimler gibi % 10 ülke barajlı "D'Hondt Usulü Nispi Temsil Sistemi"ne göre yapılmıştır.²⁴⁹ 1999'da yapılan seçim ile bir kez daha erken genel seçime gidilmiştir. Seçimlere katılım oranı % 87,1 olurken, seçime katılan parti sayısı ise 20 parti gibi rekor bir düzeye ulaşmıştır. Seçim yasasında hiçbir yeniden düzenleme yapılmaksızın gidilen bu seçimlerden, oylarında büyük artış gerçekleştiren DSP ve MHP galip çıktı; FP, ANAP, DYP ve CHP önemli oy kayıplarına uğradılar. Ülke barajını aşamayan CHP Meclis dışında kaldı.

Demokratik Sol Parti oyların % 22,19'unu alarak 550 milletvekilinin 136'sini alarak mecliste % 24,7'lik temsil oranı elde etmiştir. Milliyetçi Hareket Partisi oyların % 17,98'i ile 550 milletvekilinin 129'unu alarak mecliste % 23,5'lik temsil oranı elde etmiştir. Fazilet Partisi oyların % 15,41'i ile 550 milletvekilinin 111'ini alarak mecliste % 20,2'lik temsil oranı elde etmiştir. Anavatan Partisi oyların % 13,22'si ile 550 milletvekilinin 86'ini alarak mecliste % 15,6'lık temsil oranı elde etmiştir. Doğru Yol Partisi oyların % 12,01'i ile 550 milletvekilinin 85'ini alarak mecliste % 15,5'lik temsil oranı elde etmiştir. CHP, % 8,71'lik oy oranına, HDP, % 4,75'lik, BBP %1,46'lık oy almalarına rağmen barajın altında kaldıklarından dolayı milletvekili çıkartamamışlardır. Dönemde oyların sadece binde 87'sini alan bağımsız milletvekilleri 3 milletvekili ile mecliste yer bulmuşlardır.²⁵⁰

Oylardaki parçalanma bu seçim döneminde de genel olarak % 80'in üzerindedir. Trakya, Hakkari, Diyarbakır, Rize en az parçalanmanın görüldüğü alanlardır. Seçimlere 595'in üzerinde katılımın olduğu Burdur ve Gaziantep illerine karşılık, en az katılım Bingöl'de yaşanmıştır. Marmara ve Ege illerinde % 85'in üzerinde katılıma karşılık, İç Anadolu, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'ya doğru gidildikçe katılım oranı % 70'lerde kalmıştır.²⁵¹

²⁴⁹ T.C. Başbakanlık Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü, a.g.e., s.71.

²⁵⁰ Dalgıç, a.g.t., (akt.). s.35-36.

²⁵¹ Canakay, a.g.t.,s.78.

Tablo 3.16: 18 Nisan 1999 Milletvekili Genel Seçimi Sonuçları

Seçim Sistemi	Meclisteki Partiler	Milletvekili Sayıları	Oy Oranları	Temsil Oranları
1999 Ülke Barajlı D'hondt Sistemi	DSP	136	%22,19	%24,7
	MHP	129	%17,98	%23,5
	FP	111	%15,41	%20,2
	ANAP	86	%13,22	%15,6
	DYP	85	%12,01	%15,5
	CHP	0	%8,71	%0,0
	HADEP	0	%4,75	%0,0
	BBP	0	%1,46	%0,0
	BAĞIMSIZ	3	%0,87	%0,5
	ÖDP	0	%0,80	%0,0
	DTP	0	%0,58	%0,0
	CDP	0	%0,41	%0,0
	DP	0	%0,30	%0,0
	BP	0	%0,25	%0,0
	MP	0	%0,25	%0,0
	İP	0	%0,18	%0,0
	EMEP	0	%0,17	%0,0
	YDP	0	%0,14	%0,0
	DEPAR	0	%0,12	%0,0
	SİP	0	%0,12	%0,0
DBP	0	%0,08	%0,0	
TOPLAM		550	%100	%100

Kaynak: DİE Yayınları/YSK Bildirisi:27 Nisan 1999 tarih ve Mükerrer 23678 say. R.G.

3.2.15. 2002 Seçimleri

Türkiye, Şubat 2001 tarihinde yaşanan ekonomik kriz ile birlikte sadece ekonomide değil, sosyal ve siyasal alanlarda da ciddi sıkıntılar yaşamıştır. Ülkeyi bu sıkıntılardan çıkartacağı söylenen IMF programları da işe yaramamıştır. Mali dengeler alt/üst olmuş ve bu ekonomik krizden en ağır darbeyi alan ise şüphesiz ki yine halk olmuştur. Koalisyon hükümeti (DSP/MHP/ANAP), yaşanan bu ekonomik krizden kurtulmanın çaresi olarak o dönemde "Dünya Bankası Başkan Yardımcısı"

olarak çalışan Kemal Derviş'i Türkiye'ye getirerek ekonomiden sorumlu bakan olarak atamışlardır.²⁵²

"15 günde 15 yasa" sloganıyla yola çıkan Kemal Derviş, kısa sürede IMF'nin istediği yasaların çoğunu meclise kabul ettirmiştir. Kısa sürede çok sayıda özerk kurul kurulmuştur (Kamu ihale kurulu, elektrik piyasası düzenleme kurulu, şeker kurulu, tütün mamülleri ve alkollü içecekler piyasası düzenleme kurulu gibi.) Bu düzenlemeler yapılırken, kamuoyundan yoğun bir şekilde ekonomik programın sosyal yönünün ihmal edildiği eleştirileri yükselmeye başladı.²⁵³

3 Kasım 2002 de yapılan seçimler böyle bir atmosferin içinde yapılmıştır. Kasım 2000 ve Şubat 2001 ekonomik krizlerinden mağdur olan geniş halk yığınlarının, krizlerden sorumlu tuttuğu partilere seçimde oylarıyla tepki göstermeleri bekleniyordu. Nitekim 3 Kasım seçim sonuçlarını değerlendiren siyaset bilimciler ve uzmanların ortak yorumu da, halkın tepkisinin sandığa yansıdığı şeklindedir. Koalisyon hükümetini oluşturan DSP, MHP ve ANAP'ın barajın altında kalarak meclise girememelerinin altında yatan sebepte koalisyon hükümetine duyulan büyük tepkinin sonucudur. Krizlerin sorumlusu olarak görülen bu partiler, halkın gözünde güven kaybına uğramışlar ve halkın yaşanan bu sorunların bu partiler tarafından çözülebileceğine olan inancı kalmamıştır. Bu yargının yanlış olmadığı 3 Kasım seçimleriyle tescillenmiştir.²⁵⁴

Yaşanan ekonomik kriz ve sosyal bunalımlardan sorumlu tutulan koalisyon ortağı partiler başta olmak üzere, mecliste yer alan tüm siyasi partiler 3 Kasım seçimlerinde baraj altında bırakılarak cezalandırılmıştır. Koalisyon hükümetinin başında yer alan ve önceki seçimde %22 oy oranıyla birinci parti olan Demokratik Sol Parti bu seçimde %1 civarında oy alarak en büyük darbeyi almıştır.

3 Kasım 2002 yılında yapılan seçimlerde de ülke barajlı D'Hondt sistemi kullanılmıştır. Bu seçimler sadece iki politik partinin ülke barajını geçmesi ile sonuçlanmıştır. Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP'nin kurucu üyeleri kapatılan Fazilet Partisinin yenilikçi kanadının kadrolarıdır) oyların % 34,3'ü ile 550

²⁵² Özkan, a.g.e., (Akt.). s.193.

²⁵³ a.e., s.194.

²⁵⁴ Sami Selçuk. (2002). "Bu Ötekilerin İktidarındır". <http://www.radikal.com.tr/yorum/bu-otekilerin-iktidaridir-650642/>, (22.05.2018).

milletvekilinin 363'ünü alarak mecliste % 66'lık temsil oranı elde etmiştir. Cumhuriyet Halk Partisi oyların % 17,4'ünü alarak 550 milletvekilinden 178 tanesini alarak mecliste % 32,4'lük temsil oranı elde etmiştir. Bu dönemde bağımsız adaylar toplam oyların % 1'ini almış ve 9 milletvekili çıkartarak, mecliste % 1,6'lık bir temsil oranı elde etmişlerdir. GP (Genç Parti), DYP, ANAP, DEHAP (Demokratik Halk Partisi), DSP, SP (Saadet Partisi; Kapatılan Fazilet Partisi yerine kurulan siyasi partidir, Fazilet Partisi de kapatılan Refah Partisinin devamı niteliğindeki partidir) gibi partiler baraj altında bırakılmıştır.²⁵⁵

Tablo 3.17: 3 Kasım 2002 Milletvekili Genel Seçim Sonuçları

Seçim Sistemi	Meclisteki Partiler	Milletvekili Sayıları	Oy Oranları	Temsil Oranları
2002 Ülke Barajlı D'hondt Sistemi	AKP	363	%34,3	%66,0
	CHP	178	%19,4	%32,4
	DYP	0	%9,48	%0,0
	MHP	0	%8,20	%0,0
	GP	0	%7,24	%0,0
	DHP	0	%6,02	%0,0
	ANAP	0	%5,01	%0,0
	SP	0	%2,40	%0,0
	DSP	0	%1,21	%0,0
	YTP	0	%1,15	%0,0
	BBP	0	%1,00	%0,0
	YP	0	%0,93	%0,0
	İP	0	%0,50	%0,0
	BTP	0	%0,40	%0,0
	ÖDP	0	%0,33	%0,0
	LDP	0	%0,28	%0,0
	MP	0	%0,21	%0,0
	TKP	0	%0,17	%0,0
	BAĞIMSIZ	9	%1,0	%1,6
TOPLAM	550	%100	%100	

Kaynak: 9 Kasım 2002 günlü ve 833 sayılı YSK Kararı (10 Kasım 2002 günlü ve 24932 sayılı Resmi Gazete

3.2.16.2007 Seçimleri:

22 Temmuz 2007'de yapılan milletvekilliği genel seçimlerinin "kendine özgü" çok fazla şartları vardır. Her şeyden önce yaşanan 367 krizinden dolayı mevcut

²⁵⁵Dalgıç, a.g.t., s.37.

İktidar partisi Cumhurbaşkanını seçememiştir. TBMM'de başlayan gerginlik kısa süre sonra toplumun farklı kesimlerine yansımıştır. AKP'nin Cumhurbaşkanı adayı olarak gösterdiği Abdullah Gül üzerinde uzlaşma sağlanamaması, bu gerginliklerin devletin en yüksek makamı üzerinden yapılmasına neden olmuştur.

Cumhurbaşkanlığı seçimi esnasında yaşanan "salt çoğunluk" tartışmaları ve AYM'nin vermiş olduğu "367 şart" kararından sonra AKP erken genel seçimi kararı almıştır. Seçim tarihi olarakta 22 Temmuz 2007 belirlenmiştir. Süreç AKP'nin düşündüğü şekilde işlemiş olsa, Cumhurbaşkanlığına istedikleri adayı getirebilecek ve seçimi de normal zamanında yani sonbaharda yapacaklardı. Ama süreç iktidar partisinin planladığı gibi gitmedi. Muhalefetin Cumhurbaşkanı seçimlerinin yeni meclis tarafından seçilmesi önerisini reddeden iktidar partisi, mevcut meclisin Cumhurbaşkanını seçmesi yönündeki ısrarını sürdürdü. İktidar ve muhalefet arasında yaşanan bu gerginlikler, toplumda biriken gerginliğin de artmasına ve bu enerjinin birden bire ortaya çıkmasına neden olmuştur.

İstanbul, Ankara ve İzmir gibi şehirlerde muhalefetin de destek verdiği çeşitli mitingler yapılmaya başlanmıştır. Muhalefetin bu mitinglere destek vermesi ve bu mitingler esnasında verilen mesajlar, toplumun gözle görünür bir kamplaşmaya doğru gittiğini göstermiştir. Yapılan bu mitinglere "Cumhuriyet Mitingleri" isminin verilmesi ise bu kutuplaşmayı hızlandıran bir faktör olmuştur.

"Türkiye, 22 Temmuz seçimlerine böyle bir dönemden geçerek girdi. Bu sürecin "normal" bir süreç olduğu söylenemez. Hatta seçim kararı almış bir parlamentonun anayasa değişikliği paketi hazırlaması da mevcut sürecin normal olmadığının göstergesi olarak yorumlanabilir."²⁵⁶

22 Temmuz 2007'de yapılan erken genel seçimlerinde de "Ülke Barajlı D'Hondt Sistemi" kullanılmıştır. Katılım oranı % 84,16 olurken 3 parti (AKP-CHP-MHP) barajı aşmıştır. AKP aldığı %46.5'lik oy oranı ve 341 milletvekili ile oylarını daha da arttırarak yine birinci parti olmuştur. CHP bu seçimlerde %20.7'lik oy oranı olarak 112 milletvekili çıkarmış ve ikinci parti olmuştur. MHP ise %14.2'lik oy oranı ile barajı aşarak, Mecliste 70 milletvekili ile temsil hakkını kazanmıştır. Baraj sorunu yaşayan Demokratik Toplum Partisi (DTP) seçime bağımsız adaylarla girdi. 26 kişi

²⁵⁶ Özkan, a.g.e., s.228.

bağımsız milletvekili seçilerek TBMM'ye girmeye hak kazandı. Bağımsız milletvekillerinin 20 tanesi DTP'ye katılarak bu partinin Meclis'te grup kurmasını sağlamıştır. Muhsin Yazıcıoğlu BBP'ne, Ufuk Uras ise ÖDP'ye katılarak bu partilerinde Meclis'te temsil edilmeleri sağlanmıştır. CHP çatısı altında seçime giren DSP'li vekillerde bu partiden ayrılarak, DSP'nin de Meclis'te temsilini sağlamışlardır.

Tablo 3.18: 22 Temmuz 2007 Genel Seçim Sonuçları

Seçim Sistemi	Meclisteki Partiler	Milletvekili Sayıları	Oy Oranları	Temsil Oranları
2007 Ülke Barajlı D'hondt Sistemi	AKP	341	%46,58	%66,0
	CHP	112	%20,88	%32,4
	MHP	71	%14,22	%0,0
	DP	-	%5,42	%0,0
	GP	-	%3,04	%0,0
	SP	-	%2,34	%0,0
	BTP	-	%0,52	%0,0
	HYP	-	%0,52	%0,0
	İP	-	%0,37	%0,0
	ATP	-	%0,29	%0,0
	TKP	-	%0,23	%0,0
	ÖDP	-	%0,15	%0,0
	LDP	-	%0,10	%0,0
	EMEP	-	%0,08	%0,0
	BAĞIMSIZ	26	%5,24	%1,6
TOPLAM	550	%100	%100	

Kaynak: T.C. Başbakanlık Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü, a.g.e., s.74.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Demokratik sistemlerin vazgeçilmez bir unsuru olarak seçim, siyaset bilimi literatüründe yönetilenlerin kendilerini yönetecek olanları belirlediği eylem olarak geçmektedir. Seçme hakkının gelişmesiyle beraber seçmen davranışları ve kararlarının siyasal gelişmelerdeki rolü artmıştır. Seçmen kararları üzerinde etkili olan siyasal kültür; seçmenlerin siyasal duruş ve tavırları ile birlikte tüm siyasi davranışlarını şekillendiren, onların siyasal olarak sahip olduğu değerler, semboller ve inançlar bütünü olarak tanımlanabilir. Türkiye'deki seçmen davranışlarında etkili olan sosyo-politik faktörlerin incelendiği bu çalışmada; öncelikle kavram olarak seçmen davranışı, daha sonra seçmen davranışlarının genel özellikleri ve seçmen davranışlarının açıklandığı kuramsal modeller ayrıntılı olarak incelenmiştir. Kavramsal olarak bir çerçeve oluşturabilmek için geniş bir literatür taraması yapılmıştır. Yapılan literatür taraması sonucunda, seçmen davranışlarını ortaya koymaya çalışan çok sayıda modelin olduğu, bu modellerin sadece sosyo-politik faktörler açısından değil, iktisat teorisi kökenlerinin de olduğu görülmüştür.

Yapılan araştırmalar sonucunda vatandaşların siyasal hayata veya yönetime karşı güçlü bir eğilim içinde oldukları görülmüştür. Seçmen, siyasal sorunlar hakkında iyi bilgiye sahip olan uyanık bir varlıktır. Çünkü seçmen, siyasal ve sosyal sorunların neler olduklarını bilmesi gereken bir kişidir. Seçmen oy kullanırken rastgele, bilinçsiz ve duygusal olarak kullanmamaktadır. Bilakis seçmen sağduyudan hareket ederek siyasal tercihte bulunmaktadır. Ayrıca günümüzde seçmenlerin, siyasal hayatla ilgili sorunlar hakkında bilgi sahibi oldukları veya sağduyularına göre oy verdikleri de seçim sonuçları ele alındığında görülebilmektedir. Fakat seçmen oyunu her vakit siyasal iktidara bir katılma aracı şeklinde düşünmeyebilir. Seçmen, oyunu düşünerek verebileceği gibi düşünmeden de vermiş olabilir. Seçmenlerin aynı partiye oy vermeleri onların aynı meseleden dolayı bu partiye oy verdikleri anlamına

gelmez. Her seçmen farklı nedenlerle aynı partiye oy vermiş olabilir. Çünkü seçmen davranışlarını bir çok faktör etkilemektedir. Siyasal katılmayı etkileyen en önemli faktörler, seçmenin fiziksel, kişisel ve hatta değer yargılarına kadar uzanan kişisel özellikleridir. Fakat bireyin kişisel özellikleri yanında yaşadığı çevrenin de incelenmesi gereklidir. Toplum içerisindeki sınıf farkı, eğitim, cinsiyet, yaş, meslek ve gelir düzeyi gibi faktörlerin yanında siyasal rejimler, seçmenlerin kararsız olması gibi faktörler de seçmen davranışında etkili olabilmektedir. Teknolojinin gelişmesiyle beraber iletişim çağı haline gelen 21. yüzyılda sosyal medya araçları da bireylerin siyasal olaylara dahil olmasında önemli rol oynamaktadır. Türkiye nüfusunun yaklaşık %50'sini oluşturan kadınların ise siyasete katılımının çok az olduğu görülmüştür.

Seçmenler için oy verme eylemi sosyal bir sorumluluk gereği olarak algılanmaktadır. Bunun sosyal bir sorumluluk olduğunu düşünenlerin oranı hayli yüksektir. Kriz dönemleri dışında ve marjinal tutumların haricinde seçimlere olan katılımlar genelde yüksek olmaktadır. Seçmenler seslerini duyurabilmelerinin yegane yolu olarak, 4-5 yılda bir bile olsa sandığa giderek oy kullanmak olarak gördüklerinden, oy verme faaliyetini önemsemektedirler. Oy kullanmanın seçmen açısından maddi bir külfetinin olmaması ve sosyal çevrenin birbirine yakınlaşması açısından da etkisi olduğundan seçmenler oy verme eğiliminde bulunurlar. Rasyonel hareket etmeseler de oy verme yönünde bir tavır içinde olacaklardır.

Günümüzde, özellikle demokratik sistemlerde seçmen davranışlarının yöneliminde makro ekonomik performansın seçmen davranışlarını etkileyen önemli bir faktör olarak öne çıktığı görülmektedir. Hükümetlerin ekonomik performanslarının seçmen tercihleri üzerindeki etkisi, kriz dönemlerinde daha çok etkili olmaktadır. Bunun en büyük örneğini, 3 Kasım 2002'de gerçekleştirilen milletvekilliği seçimlerinde yaşadığı görülmektedir. Bu seçimden önce yaşanan ekonomik kriz (Cumhuriyet tarihinin en önemli ekonomik krizi olarak nitelendiriliyor), o dönemde koalisyon (DSP-MHP-ANAP) hükümetini oluşturan partilerin hepsinin % 10 barajının altında kalmasına neden oldu. Milletin eski partiler ile aralarına mesafe koymaya çalışmaları, henüz yeni kurulan yeni bir partinin tek başına iktidar olmasına sebep olmuştur. Önceki seçimde % 22 oy alarak birinci parti olan üçlü koalisyonun başındaki partinin (DSP), bu seçimlerde % 1'ler düzeyine kadar gerilemiş olması söz konusu iddianın haklılığını göstermektedir. Fakat bu tek başına ekonomik faktörlerin

seçmen davranışını etkileyeceği anlamına gelmemektedir. Özellikle bu çalışmada da incelendiği gibi 2007 genel seçimlerinde ekonomik koşullardan çok ülkenin siyasi ortamı seçmen davranışlarını etkileyerek ekonomik oy verme yönteminin tek başına geçerli olmadığını ortaya koymuştur.

Yapılan araştırmalarda seçmenler için oy vermenin birinci önceliği; “ülkelerinin ya da bölgelerinin daha iyi yönetilmesini sağlamaktır”. Bunu ise; “ideolojilerine hizmet etme” faktörü izlemektedir. Bu sonuçlar toplumun çoğu kesimi tarafından siyasal olayların takip edildiğini ve kendi dünya görüşlerine hizmet etmek için siyasal davranış sergilemeye çalıştıklarını göstermektedir. Günümüzde Türkiye’de yaşayıp, hayatta kalmak isteyen siyasi partiler; halkın ilgilerine, ihtiyaçlarına ve sorunlarına duyarlı olmak zorundadırlar. Anti - demokratik gelenekçi söylem ve uygulamalardan vazgeçerek, sürekli artan ekonomik ve kültürel sorunlarına çözüm üretmek zorundadırlar. Başka bir deyişle, halkın gündemi yerine başkalarının gündemini takip eden, siyaset alanında "biz ve ötekiler" ayrımını kaybederek "kemiksizleşen", siyasi uzlaşma adına kendi doğrularının ardında durma cesaretini gösteremeyen partiler cezalandırılmaya ve yok olmaya mahkumdurlar. Siyasette önemli olan temsilcisi olunan siyasi çizgiyi sürekli olarak güncellemek; bu güncellemeyi yaparken de, hem kendi tabanının beklentilerini hem de halkın isteklerini ve beklentilerini göz ardı etmemek gerekir. Unutulmamalıdır ki demokrasilerde esas önemli olan, halkın istekleri ve duyarlılıklarıdır. Halktan oy alarak halka rağmen siyaset yapmak, partiyi hiçbir zaman başarıya götürmeyecektir.

Söz konusu çalışma bize göstermektedir ki; gelir, eğitim, din gibi standart demografik veriler ve ideolojik kimlikler siyasal kültürün ve davranışların belirlenmesinde yeterince açıklayıcı olmayabilir. Seçmenler ve içinde buldukları toplum hangi dine, etnik ve mezhepsel çoğunluğa sahip olursa olsun, seçmenlerin davranışları birbirinden farklı olabilir. Bu durumda siyasal kültür kavramı seçmen davranışlarının incelenmesinde elverişsiz bir analiz aracı olabilmektedir. Bu sebeple çalışmada seçmen davranışları, sosyo-ekonomik ve politik faktörler ile birlikte medyanın da dahil edilmesiyle, çok boyutlu bir şekilde incelenmiştir. Seçmen davranışlarını etkileyen unsurların hepsinin birlikte değerlendirilmesi gerektiği hiçbirinin daha farklı bir değişim yaratmadığı, sadece meslek grupları içerisinde hukukçulardan oluşan meslek grubunun siyasete katılımının daha fazla olduğu, bununada aday olarak gerçekleştiği sonucuna varılmıştır.

KAYNAKLAR

- Abadan, N. (1965). Values and Political Behavior of Turkish Youth- Milletlerarası Münasebetler Türk Yıllığı. SBF Yayınları, Ankara,
- Akgül, F. İ. (2013). Türkiyede Seçmen Davranışları: Politik Sosyo- Ekonomik Boyutlarıyla Etkileyen Faktörler. Yüksek Lisans Tezi, Gediz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, s.5.
- Akgün, B. "Türkiye'de Seçmen Davranışı: Partizan Tutumlar, İdeoloji ve Ekonomik Faktörlerin Oy Vermeye Etkisi.
<http://dergipark.ulakbim.gov.tr/selcuksbmyd/article/viewFile/5000084348/5000078444>, s.77., (28.03.2017)
- Akıncı, S. (2014). Siyasal Katılım Düzeyleri Üzerine Bir İnceleme, KTÜ Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 7, s.37.
- Akıncı. (2014). Siyasal Katılımın Toplumsal Dinamikleri ve Kitle İletişim Araçları, Karadeniz teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi, (8):305-322,
http://www.ktu.edu.tr/dosyalar/sbedergisi_d52cc.pdf,s.311., (25.03.2017)
- Alkan, T. Ergil, D. (1980). Siyaset Psikolojisi. Turan Kitabevi, Ankara, s.52
- Alkan, T. (1989). Siyasal Bilinç ve Toplumsal Değişim. Gündoğan Yayınları, Ankara, s.29.
- Almond G. and Verba S. (1989). The Civic Culture Political Attitudes and Democracy in Five Nations, United States of America. Sage Publications, p.375,. Akt.: Akgül, a.g.t., s.9.
- Altıntaş., C. (2010). Seçmen Tipolojisi. Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Anabilim Dalı , Antalya, s.18.
- Avcı, K. (2015). 2014 Ankara Yerel Seçimlerinde Parti Lideri Faktörünün Seçmenin Oy Verme Kararına Etkisi. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi, Cilt 3, Sayı 1, s. 175.
- Avşar, N. (2002). Seçmen Davranışının Sosyo- Ekonomik Boyutları ve Mesleğin Seçmen Davranışı Üzerindeki Etkileri (Isparta Örnek Olay Araştırması). Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Kamu yönetimi Anabilim Dalı.
- Aydın, K., Özkan, V. (2004). Ailenin Seçmen Davranışları Üzerindeki Etkisi. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Kocaeli Üniversitesi Yayınları, Sayı: 2, Kocaeli,s.s. 147 – 148.
- Bahçe, A. B. (2006). Politik Konjonktür Dalgalanmaları Çerçevesinde Seçimlerin Ekonomik Göstergeler Üzerindeki Etkisi ve Türkiye Uygulaması (1980-2006). Yüksek Lisans Tezi, Osmangazi Üniversitesi İktisat Anabilim Dalı, s.229.

- Barnes, S., ve Kaase, M. (1979). Political Action: Mass Participation in Five Western Democracies. (Der.), Sage Publications, California, p. 66.
- Baykal, D. (1970). Siyasal Katılma-Bir Davranış İncelemesi. SBF Yayınları, Ankara, s.s.65- 66.
- Bektaş, A. (1996). Kamuoyu, İletişim ve Demokrasi, 4. Baskı, Bağlam Yayınları, İstanbul, s.151.
- Budge, I. ve Farlie, D. (1997). Voting And Party Competition. John Wiley, London.
- Burgoon, M. ve Bettinghaus, E. (1980), Persuasive Message Strategies, Sage Publications, Beverly Hills, California, s.141.
- Canakay, M. (2004). Seçmen Davranışlarını Etkileyen Faktörler ve Çanakkale'nin Seçim Coğrafyası. Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale 18 Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale, s.40.
- Çağlar, E. (2015). Türkler Neden Birbirine Güvenmez?, [tp://www.tepav.org.tr/tr/blog/s/5273/Turkler+neden+birbirine+guvenmez_+](http://www.tepav.org.tr/tr/blog/s/5273/Turkler+neden+birbirine+guvenmez_+), (10.07.2015)
- Çakır, H. ve Biçer, A. (2015). Türkiye Yerel Seçimlerinde Seçmen Tercihini Etkileyen Kriterler: 30 Mart 2014 Yerel Seçimleri Kayseri Örneği. Erciyes İletişim Dergisi "akademia", Kayseri, Cilt 4, Sayı 1, s.100
- Çakmak, F. G. (2015). Çok Partili Siyasal Hayatta Seçmen Tercihlerinin Sosyo-Kültürel Tabanı ve Sol Partiler. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, s.29.
- Çam, E. (1999). Siyaset Bilimine Giriş. 6. Baskı, Der Yayınlar, İstanbul, s.21.
- Çelik, F. ve Yahşi, F. (2016). Modern Demokratik Toplum Tasavvurunun Oluşmasında, "Siyasal Kültür" ve "Demokrasi Kültürü" Olgusunun Yeri: International Journal of Academic Value Studies, 4: s.48. http://www.javstudies.com/Makaleler/524936504_5.%20F%C4%B0KRET%20%C3%87EL%C4%B0K.pdf. (19.03.2017)
- Çukurçayır, M. A. (2000). Siyasal Katılma Ve Yerel Demokrasi. Yargı Yayın Evi, Ankara, s.83.
- Damlapınar, Z. ve Balcı, Ş. (2005). Seçmenin Zihnindeki Aday İmajını Belirleyen Etkenler:28 Mart 2004 Yerel Seçimleri Alan Araştırması. Selçuk İletişim Dergisi, sayı 4, s.6.
- Dalgıç, U. C. (2006).Türkiye'de Seçmen Davranışlarını Etkileyen sosyo- Ekonomik Faktörler. (Akt.). Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı,Kütahya, s.25.
- Demirtaş, M. C. (2010). Seçmen Tercihlerinin Siyasal Pazarlama Karması Açısından Analizi: İzmir İlinde Bir Uygulama. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, s.60.
- Denver, D. (1994). Elections And Voting Behaviour in Britain. Harvester Wheatsheaf, Great Britain, Butler.
- Daver, B. (1972). Siyaset Bilimine Giriş. 3.Baskı, Sevinç Yayın Evi, Ankara, s.172.
- Duran, H. Siyasal Katılmayı Etkileyen Faktörler Üzerine Bir Araştırma: Tavşanlı-Kütahya Örneği, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/55341>, s.5. (26.03.2017)

- Eke, E. (2008). Siyasal Propaganda Araçlarının Seçmen Üzerindeki Etkileri: Isparta Örnek Olayı, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, s.9.
- Ercins, G. (2007). Türkiye'de Sosyo-Ekonomik Faktörlere Bağlı Olarak Değişen Seçmen Davranışı. Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 8, Sayı 2, s.25.
- Erkul, A. (1999). Bazı Sosyo Ekonomik Faktörlerin Oy Verme Davranışına Etkilerinin Tespiti, Sivas İl-İlçe Merkezleri Örneği. Doğan Matbaacılık, Sivas, s.32.
- Eser, H. B. (2005). Üniversite Eğitiminin Siyasal Tutumlar Üzerindeki Etkisi, Süleyman Demirel Üniversitesi Örnek Olayı. SDÜ-SBE Dergisi, s.s.12-13
- Gökçe, A. F., (2011). Türkiye Büyük Millet Meclisi'ndeki Siyasal Seçkinlerin Sosyal yapılarının İncelenmesi: 23. Dönem Milletvekilleri. Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü dergisi,4(7):66.
<http://www.alifuatgokce.com/makale.php>. 15.12.2018)
- Gökçe, A. F.. (2013). Siyasi Partilerde Parti İçi Demokrasi ve Disiplin Algısı: Türkiye. Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi, 5 (9): s.75.
<http://www.alifuatgokce.com/makale.php>. (18.12.2018)
- Gökçe, A. F., 1980 Sonrası Türkiye'de Modernleşme, Toplumsal ve Siyasal Sonuçları, <http://www.alifuatgokce.com/makale.php> . (21.12.2018).
- Gökçe, O. vd. (2002). 3 Kasım Seçimlerinin Anatomisi:Türk Siyasetinde Süreklilik ve Değişim. Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yay., Yıl:2, Sayı:4, Konya, s:6-7
- Gökçe, O. vd. (2009). "Voter Behavior: Who Elects Who and Why?", International Conference on Social Sciences, ICSS, Public Economics, Public Management&Public Policy, (Ed. Asım Balcı, Fatih Savaşan, Özlem Kıvrak), Volume 3, 10-11, September, İzmir, Turkey, ss. 85-100.
- Göker, G., ve Doğan, A. (2015), Yerel Seçimlerde Aday Faktörü: Elazığ Seçmenin Aday Profili Beklentileri Üzerine Bir Araştırma, Fırat Üniversitesi Harput Araştırmaları Dergisi, 2 (2): 46.
- Gümüş, H. (2009). Türk Seçmen Davranışı ve AKP; CHP; MHP'nin Seçmen Davranışları. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Konya, s.24
- Güldiken, N., ve Aslan, M. (2006). Güncel Gelişmeler Işığında Siyasal Katılma. İskele Yayıncılık, İstanbul, s.s.47-48.
- Güllüpınar, H. (2010). Siyasal İletişim ve Aday İmajı. Eğitim Akademi Yayın Evi, Konya, s.83.
- Güllüpınar, H. vd. (2013). Akademik Bakış Dergisi. Celalabat-KIRGIZİSTAN, sayı 35, s.10.
- Gülmen, Y. (1979). Türk Seçmen Davranışı. İ.Ü. İktisat Fakültesi, İstanbul, s.51.
- Harrop, M. M. ve Miller, W. (1987). ElectionAndVoters A comparative Introduction. London: Mcmillan, s.157.
- İnönü Vakfı. (1983). İlk Gerçek Seçimle Demokrat Parti İktidara Geldi. Ankara, <http://www.ismetinonu.org.tr/index.php/takvim-2016/120-mayis/3315-tarihte-bugun-14-mayis>. (21.04.2018).

- Kalaycıoğlu, E. (1983). Karşılaştırmalı Siyasal Katılma Siyasal Eylemin Kökenleri Üzerine Bir İnceleme, İstanbul Üniversitesi SBF Yayınları, İstanbul, s.21.
- Kalaycıoğlu, E. (1984). Çağdaş Siyasal Bilim. 14. Baskı, Beta Yayın Evi, İstanbul, s.199.
- Kapusızoğlu, M. (2011). Ekonomik Kriz, 2002 Seçimleri ve Seçmen Tercihi. Bayburt Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, 3 (2):130.
- Karakoç, İ. (2000). Türkiye’de Siyasal Parti Kimliği. Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, s.39.
- Kışlalı, A. T. (1995). Siyasal Çatışma ve Uzlaşma. 3. Baskı, İmge Yayıncılık, Ankara, S.51.
- Kışlalı, A. T. (1999). Siyaset Bilimi. 16. Baskı, İmge Yayınlar, Ankara, s.17.
- Lazarsfeld, P. F. vd. (1968). The People's Choice How The Voter Makes Up His Mind in a Presidential Campaign, Columbia University Press, New York
- Lıpsset, S. M. (1964). Siyasal İnsan, Mete T.(Çev), 8. Baskı, Türk Siyasal İlimler Derneği Yayınları, Ankara, S. 207.
- Mardin, Ş. (1993). Türkiye’de Din ve Siyaset, 1. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, s.s. 124-126.
- Mutlu, E. (1994). İletişim Sözlüğü, Ark Yayınları, Ankara, s.79.
- Nimmo, D. (1970), The Political Persuaders, Prentice Hall, New Jersey, s.18.
- Ozankaya, Ö. (1971). Köyde Toplumsal Yapı ve Siyasal Kültür. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, s. 216.
- Özbudun, E. (1974). Siyasal Partiler, Sosyal Bilimler Derneği Yayınları, Ankara, s.s. 108-109.
- Özcan, Y. Z. (2000). Determinants of Political Behavior in İstanbul, Turkey. Party Politics, Vol.6. No.4, 2000, s.506.
- Özerkan, Ş., ve İnceoğlu, Y. (1997). İletişimde Etkileme Süreci, Pan Yayıncılık, İstanbul, s.33.
- Özkan, A. (2007). Siyasal İletişim Stratejileri. 1. Baskı, Tasam Yayınları, İstanbul, s.72.
- Öztekin, A. (2010). Siyaset Bilimine Giriş. 6. Baskı, Siyasal Yayın Evi, Antalya, s.244.
- Pomper, M. G. (1992). Voters and Parties, Transaction Publishers, New Brunswick. s.114.
- Polat, F. (2010). Din Siyaset Seçmen. 1. Baskı, Çizgi Kitabevi, s.14.
- Powwel, G. B. (1990). Çağdaş Demokrasiler Katılma, İstikrar ve Şiddet, Mehmet Turhan (Çev.), S yayınları, Ankara, s.158.
- Selçuk, S. (2002). "Bu Ötekilerin İktidarındır".
<http://www.radikal.com.tr/yorum/bu-otekilerin-iktidaridir-650642/>, (22.05.2018).
- Sitembölükbaşı, Ş. (2001). Parti Seçmenlerinin Parti Yönelimlerine Etki Eden Sosyo Ekonomik Faktörler. Nobel Yayınları, Ankara, s.34
- Şentürk, H. (2008). Seçmen Tercihlerini Etkileyen Faktörler. Okutan Yayınları, İstanbul, s.31.
- Şeyhanlıoğlu, H. (2011). Türk Siyasal Muhafazakârlığının Kurumsallaşması ve Demokrat Parti. Kadim Yayınları, Ankara, s.213.
- Tahaoglu, Ç. (2015). Kadın Vekil Sayısı Oranları.
<https://bianet.org/bianet/siyaset/168890-kadin-vekil-orani-dustu-43-ilden-sadece-erkek-vekil-cikti>, (31.05.2017).
- T.C. Başbakanlık Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü. (2015).

- Türkiye'de Milletvekili Seçimleri. BBYEGM Yayınları, Ankara, s.69.
- Tekeli, Ş. (1981). Kadınlar ve Siyasal, Toplumsal Hayat, Birikim Yayınları, İstanbul, s.128.
- Temizel, M. (2012). Türkiye'de Seçmen Davranışlarında Sosyo-psikolojik, Kültürel ve Dinsel Faktörlerin Rolü: Kuramsal ve Ampirik Bir Çalışma, Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Konya, s.36
- Tetik, İ. (2015). Demokrat Part'nin 1950-1960 Arasında Uyguladığı Siyasi Politikaların Türk Demokrasisine Yansımaları. (Akt.). Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap tarihi Enstitüsü, İzmir, s.107.
- Teyyare, E., ve Avcı, M. (2016). Yerel Seçimlerde Seçmen Davranışları: 2014 Yerel Seçimleri ve Zonguldak İli Örneği, Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi, 4(1):65.
- Toköz, O. (1979). Siyasal Haberleşme ve Kadın, A.Ü. Basın Yayın Yüksek Okulu Yayınları, Ankara, s.36. Aktaran:Öztekin, s.238.
- Topuz, H. (1991). Siyasal Reklamcılık. Cem Yayınevi, İstanbul, s.192.
- Tosun, T. (2003). Siyasette Yeniden Mevzilenmeler. 1 .Baskı, Büke Yayınevi, İstanbul, s.57.
- Tunçay, M. (2000). Siyasal Tarih (1959-1960). Cem Yayınevi, İstanbul, s.172.
- Turan, İ. (1996). Türkiye'de Demokrasi Kültürü, Aybay Yayın Evi, İstanbul, s.25.
- Tutar, P. (2014). Kadınların Siyasal Eğitimi. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yaşam Boyu Öğrenme ve Yetişkin Eğitimi Anabilim Dalı, Ankara, s.1.
- Türkiye Değerler Atlası.(2012). <http://www.bahcesehir.edu.tr/icerik/1725-turkiye-degerler-atlasi-2012- yayinlandi> (20.03.2017)
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2012). Milletvekili Genel Seçimleri 1923-2011, TÜİK Matbaası, Ankara, s.260.
- Türkiye İstatistik Kurumu, Türkiye'de Seçim İstatistikleri, http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=12&KITAP_ID=152 . (22.04.2018)
- Türk sanayicileri ve İş İnsanları Derneği (2001). Seçim Sistemi ve Siyasi Partiler Araştırması. TÜSİAD Yayınları, İstanbul, s.199
- Uysal, B. (1981). Siyasal Katılma ve Katılma Davranışı Üzerinde Ailenin Etkisi. TODAİ Amme İdaresi Dergisi, s.115.
- Uztuğ, F. (1999). Siyasal Marka: Seçim Kampanyaları ve Aday İmajı, Mediacat Yayınları, Ankara, s.18.
- Üste, B. (1999). Türkiye'de Seçim Sistemi Arayışları, Bir alternatif Model. Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, İzmir, s.223.
- Ventuera, R. (2001). Family Political Socialization in Multiparty Systems. Comparative Political Studies, Vol. 34 No.6.
- Vergin, N. (2000). Din, Toplum ve Siyasal Sistem. 1. Baskı, Bağlam Yay., İstanbul, s.15.
- Windahl, S., Signitzer, B. ve Olson, T. (1992), Using Communication Theory And Introduction To Planned Communication, Sage Publications, London, s.112.
- Yıldırım, M. (2014). Parti Aday Tercihlerinin Seçmen Davranışına Etkisi 2009 Yerel Seçimleri Uşak İli Örneği. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı: 17, s.16.

Yüce, M. Seçim Sistemleri, Türkiye'deki Uygulamaları ve Ortaya Çıkan İktidar Yapıları. <http://bakanlikreferandumu.siyasaliletisim.org/wp-content/uploads/2008/10/SECIMSISTEMLERIVEORTAYACIKANIKTIDARYAPILARIMUGEYUCE.pdf>. s.1.

Yücekök, A. N. (1987). Siyasetin Toplumsal Tabanı (Siyaset Sosyolojisi). A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayın Evi, Ankara, s.42.

ÖZGEÇMİŞ

1983 Yılında Adıyaman ilinin Kahta ilçesinde doğdu. İlk ve orta öğrenimini Kahta'da tamamladı. 2006-2010 Yılları arasında Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde Bilgisayar Öğretmenliğinden mezun oldu. 2011 Yılında Hakkari'ye öğretmen olarak atandı. 2014 Yılında Adıyaman'a tayin oldu ve hala aktif öğretmenlik görevine burada devam etmektedir. 2012-2016 Yılları arasında Anadolu Üniversitesi'nde (AÖF) Kamu Yönetimi bölümünden mezun oldu. 2016-2018 Yılları arasında Anadolu Üniversitesi Adalet Meslek Yüksek Okulundan mezun oldu. 2016 Yılında Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans eğitimi almaya başladı. Halen eğitim hayatına devam etmektedir.

İletişim:

E-posta: irfanasuk@hotmail.com

VITAE

He was born in Kahta, Adıyaman in 1983. He finished his primary and secondary school in Kahta. He graduated from the faculty of education the department of computer teaching at Sakarya University between 2006-2010. He was appointed to Hakkari as a teacher. In 2014, he was appointed to Adıyaman where he has been teaching actively since 2014. He completed the department of public administration at Anadolu University (OEF) between 2012-2016. Then he attended two- year vocational justice high school between 2016-2018. In 2016, he became a master's degree student in the field of political science and public administration at the institution of social science at Gaziantep University. He has still been conducting his studies.

Contact:

E-mail: irfanasuk@hotmail.com